

Framtidsfullmakter

REGERINGSKANSLIET

Justiedepartementet

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-598 191 91
Ordertel: 08-598 191 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss – hur och varför: Statsrådsberedningen (SB PM 2003:2, reviderad 2009-05-02)

– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som ska svara på remiss.
Broschyren är gratis och kan laddas ner eller beställas på
<http://www.regeringen.se/>

Tryckt av Elanders Sverige AB
Stockholm 2014

ISBN 978-91-38-24109-7
ISSN 0284-6012

Förord

Chefen för Justitiedepartementet gav den 19 juni 2013 rådmannen Niklas Ljunggren i uppdrag (Ju 2013:G) att lämna förslag till vissa kompletterande bestämmelser till Förmynderskapsutredningens förslag till lag om framtidsfullmakter.

Från och med den 5 augusti 2013 anställdes hovrättsassessorn Linus Videgren att arbeta som ämnessakkunnig inom ramen för uppdraget.

Med denna promemoria är uppdraget slutfört.

Malmö i maj 2014

Niklas Ljunggren

/Linus Videgren

Innehåll

Sammanfattning	13
1 Författningsförslag	15
1.1 Förslag till lag (0000:000) om framtidsfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga	15
1.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögensrättens område	26
1.3 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken (1949:381)	28
1.4 Förslag till lag om ändring av offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)	30
1.5 Förslag till förordning om ändring i förmyndarskapsförordningen (1995:379)	31
2 Inledning	35
2.1 Bakgrund	35
2.2 Uppdraget	36
2.3 Promemorians innehåll och disposition	37
3 God man och förvaltare	39

3.1	Inledning	39
3.2	Anordnande av godmanskap och förvaltarskap	40
3.3	Ställföreträdarskapets ramar och uppdragets utförande	41
3.4	Begränsningar i gode mäns och förvaltares handlingsutrymme	43
3.5	Något om tillsynen	44
4	Fullmakter	47
4.1	Inledning	47
4.2	Allmänt om fullmakter	47
4.2.1	Några olika typer av fullmakter	48
4.2.2	Behörighet och befogenhet	49
4.2.3	Upphörande	50
4.3	Sysslomannareglerna	51
5	Förmynderskapsutredningens förslag om framtidfullmakter	53
5.1	Inledning	53
5.2	Regleringen av framtidfullmakter	54
5.2.1	Innebörd	54
5.2.2	Upprättande	54
5.2.3	Ikraftträdande	55
5.2.4	Upphörande	57
5.2.5	Fullmaktsgivarens bundenhet	58
5.2.6	Fullmaktsgivarens och fullmäktigens inbördes förhållande	58
5.2.7	Något om periodiskt återkommande betalningar	60

5.2.8	Insyn och kontroll	61
5.3	Förslaget om ändring av avtalslagen	62
6	Förmyndarskapsutredningens förslag om behörighet i vissa fall för anhöriga	65
6.1	Inledning	65
6.2	Tillämpningsområdet	66
6.3	Behörighetens omfattning och avgränsningar	67
6.4	Behörighetens inträde	70
6.5	Turordningsreglerna och de anhörigas inbördes förhållande	71
6.6	Tredjemansskydd	72
6.7	Anhöriga ställföreträdarens skyldigheter	73
7	Remissinstansernas synpunkter på förslagen om framtidfullmakter och anhörigbehörighet	75
7.1	Allmänt om remissutfallet	75
7.2	Framtidfullmakter	75
7.2.1	Ordningen för framtidfullmaktens ikraftträdande	75
7.2.2	Tillsynen	77
7.2.3	Några övriga synpunkter	78
7.3	Frågan om fullmaktens verkan sedan fullmaktsgivaren förlorat sin rättshandlingsförmåga	78
7.4	Legal behörighet för anhöriga ställföreträdare i vissa ekonomiska angelägenheter	79

8	En nordisk utblick	81
8.1	Inledning	81
8.2	Finland	81
8.2.1	Ikraftträdande av intressebevaknings- fullmakter	81
8.2.2	Tillsyn av fullmäktigens verksamhet	83
8.3	Norge	84
8.3.1	Fullmaktens ikraftträdande	84
8.3.2	Granskning av fullmäktigens verksamhet	86
8.3.3	Legal behörighet för anhöriga i vissa fall	87
9	Europarådets rekommendation om principer för framtidfullmakter	91
9.1	Inledning	91
9.2	Ikraftträdande	93
9.3	Fullmäktigens roll	93
9.4	Granskning	94
9.5	Jävsreglering	95
10	Överväganden och förslag	97
10.1	Inledande överväganden och utgångspunkter	97
10.1.1	Ordinära fullmakter ska förlora sin verkan vid varaktig beslutsoförmåga hos fullmaktsgivaren	97
10.1.2	Framtidfullmakten bör kunna anpassas till den enskildes behov	101
10.1.3	En framtidfullmakt bör inte ha verkan i fråga om åtgärder inom hälso- och sjukvårdsområdet..	101
10.2	Framtidfullmaktens ikraftträdande	104

10.2.1	Bedömningen av fullmaktsgivarens beslutsoförmåga bör i allmänhet göras av fullmäktigen	105
10.2.2	Ikraftträdandet bör kunna villkoras av en rättslig prövning av fullmaktsgivarens beslutsoförmåga	107
10.2.3	Tidpunkten för framtidsfullmaktens ikraftträdande bör knytas till en registrering	110
10.2.4	Fullmäktigen bör alltid kunna få fullmaktsgivarens beslutsoförmåga rättsligt prövad	112
10.3	Fullmäktigens uppdrag	114
10.3.1	Införandet av en lagstadgad lojalitets- och samrådspplikt	114
10.3.2	Rätten till arvode	115
10.3.3	Gåvor	116
10.4	Granskningen av fullmäktigens uppdrag	118
10.4.1	Utgångspunkter	118
10.4.2	Insynen i fullmaktsförhållandet	119
10.4.3	Ingripandemöjligheter	121
10.5	Internationellt privaträttsliga frågor	124
10.5.1	Internationellt privaträttsliga bestämmelser på förmynderskapsområdet	124
10.5.2	Haagkonventionen om internationellt skydd för vuxna	125
10.5.3	Behovet av internationellt privaträttsliga regler i fråga om framtidsfullmakter	127
10.6	Några övriga överväganden i fråga om framtidsfullmakter	128
10.7	Behörighet för anhöriga i vissa ekonomiska angelägenheter	130
10.7.1	Inledning	130

10.7.2 Behörighetens uppkomst	130
10.7.3 Behörighetens omfattning och begränsningar	132
10.7.4 Behörighetsbedömningen	134
10.7.5 Anhöriga ställföreträdarens skyldigheter	136
10.7.6 Frågor om turordning, tredjemansskydd och skadestånd	138
11 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	141
11.1 Ikraftträdande	141
11.2 Övergångsbestämmelser	141
12 Ekonomiska konsekvenser	143
12.1 Inledning	143
12.2 Konsekvenser för överförmyndarna	144
12.3 Konsekvenser för länsstyrelserna	146
12.4 Konsekvenser för domstolarna	147
12.5 Övriga konsekvenser	148
13 Författningskommentar	149
13.1 Inledning	149
13.2 Förslaget till lag om framtidsfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga	149
13.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område	176
13.4 Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken (1949:381)	177

13.5 Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)	178
13.6 Förslaget till förordning om ändring i förmynderskapsförordningen (1995:379)	178

Bilagor

Bilaga 1 Uppdraget	183
Bilaga 2 Förmynderskapsutredningens förslag till lag om framtidsfullmakter m.m. och om behörighet i vissa fall för anhöriga	185

Sammanfattning

I promemorian lämnas förslag på vissa kompletterande bestämmelser till det lagförslag om framtidsfullmakter som Utredningen om förmyndare, gode män och förvaltare lämnade i november 2004. Utgångspunkten har varit att systemet med framtidsfullmakter ska vara enkelt och ha en privaträttslig karaktär men samtidigt uppfylla tillräckliga krav på rättssäkerhet.

Genom den föreslagna lagen införs en ny typ av fullmakter, framtidsfullmakter, som är giltiga när en fullmaktsgivare på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande är ur stånd att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser. Det är fullmäktigen som med stöd av ett medicinskt underlag ska avgöra när denna tidpunkt har inträtt. För att framtidsfullmakten ska träda i kraft ska därutöver krävas att den registreras hos överförmyndaren. Fullmaktsgivaren ska kunna villkora ikraftträdandet av en prövning i tingsrätt av hans eller hennes hälsotillstånd. Även fullmäktigen ska kunna få till stånd en sådan prövning när det behövs för att uppdraget ska kunna fullgöras på förutsatt sätt.

Fullmäktigen ska vara skyldig att agera i enlighet med fullmakten och utifrån fullmaktsgivarens intressen. Han eller hon ska också vara skyldig att samråda med fullmaktsgivaren i viktiga frågor i den mån så är lämpligt och framtidsfullmakten inte anger annat.

Det ska stå fullmaktsgivaren fritt att avgöra om – och i så fall hur – fullmäktigens handlande ska kontrolleras. Fullmaktsgivaren ska i framtidsfullmakten kunna peka ut en person till vilken fullmäktigen har att lämna redovisning för sitt uppdrag. Denna

person ska ha rätt att återkalla fullmakten för fullmaktsgivarens räkning. Som ett alternativ till ett sådant privat kontrollsystem ska fullmaktsgivaren kunna besluta att fullmäktigen på årlig basis ska lämna redovisning till överförmyndaren. Redovisningen föreslås där göras tillgänglig för fullmaktsgivarens närmaste anhöriga att granska. Om någon uppmärksammar överförmyndaren på att fullmäktigen gör sig skyldig till t.ex. missbruk eller försummelse vid utövandet av uppdraget ska överförmyndaren kunna ingripa i fullmaktsförhållandet och besluta att fullmäktigen inte längre får bruka framtidsfullmakten.

Utöver regler om framtidsfullmakter innehåller den föreslagna lagen särskilda behörighetsregler för anhöriga som innebär att en vuxen person som saknar förmåga att själv ha hand om sina ekonomiska angelägenheter kan få hjälp av anhöriga i dessa avseenden. De föreslagna behörighetsreglerna skapar en rättslig ram för sådana vardagliga rättshandlingar som många anhöriga redan i dag företar utan direkt lagstöd.

Som en följd av införandet av en lag om framtidsfullmakter föreslås att avtalslagen ska kompletteras med en bestämmelse som klargör att ordinära fullmakter förlorar sin verkan vid den tidpunkt då fullmaktsgivaren varaktigt och i huvudsak är ur stånd att ta hand om sina ekonomiska angelägenheter.

Förslagen bedöms inte medföra några ökade kostnader för samhället.

Den nya lagen och de föreslagna ändringarna i andra författningar föreslås träda i kraft den 1 januari 2016.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag (0000:000) om framtidsfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga

Härigenom föreskrivs följande.

1 kap. Om framtidsfullmakter

Innebörd

1 § En framtidsfullmakt är en fullmakt åt en eller flera personer att företräda fullmaktsgivaren efter den tidpunkt då fullmaktsgivaren på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande varaktigt och i huvudsak är ur stånd att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser.

En framtidsfullmakt kan upprättas av den som har fyllt 18 år.

2 § En framtidsfullmakt kan omfatta både ekonomiska och personliga angelägenheter. Det ska klart framgå av fullmakten att den har verkan efter den tidpunkt som anges i 1 §.

Ett förordnande i en framtidsfullmakt som omfattar åtgärder inom hälso- och sjukvården saknar verkan.

Upprättande

3 § En framtidsfullmakt ska upprättas skriftligt med två vittnen. Fullmaktsgivaren ska skriva under fullmakten i vittnenas samtidiga närvaro eller intyga inför dem att han eller hon har skrivit under handlingen. Vittnena ska ha kännedom om att handlingen är en framtidsfullmakt. De ska bekräfta handlingen genom sin underskrift.

För vittnen enligt första stycket ska gälla de villkor som anges i 10 kap. 4 § första stycket ärvdabalken.

Den som anges som fullmäktig får inte tas till vittne.

4 § Framtidsfullmakten bör dateras. Vittnena bör på framtidsfullmakten anteckna iakttagelser om fullmaktsgivarens hälsotillstånd och andra omständigheter som är av betydelse för fullmaktens giltighet.

Återkallelse

5 § Ett förordnande om att en framtidsfullmakt inte får återkallas saknar verkan.

6 § En framtidsfullmakt återkallas genom att fullmaktsgivaren återtar eller låter förstöra handlingen. Fullmäktigen ska på begäran av fullmaktsgivaren lämna tillbaka framtidsfullmakten.

Har tredje man fått ett särskilt meddelande om att framtidsfullmakten är återkallad, gäller detta som återkallelse gentemot honom.

7 § För återkallelse i övrigt eller förklaring att en framtidsfullmakt ska vara kraftlös gäller vad som anges i 2 kap. 17, 19 och 20 §§ lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

En framtidsfullmakt som innefattar rätt att sluta avtal om köp, byte eller gåva av fast egendom är utan verkan i sådana an-

gelägenheter, om återkallelse har skett enligt 7 § första stycket eller om den har förklarats kraftlös i enlighet med vad som anges i 2 kap. 17 § lagen om avtal och andra rättshandlingar på förmögensrättens område.

8 § Det som sägs om fullmaktsgivaren i 6 och 7 §§ gäller, om inte annat anges i framtidsfullmakten, även den som enligt 20 § 1 har rätt att på fullmaktsgivarens vägnar begära redovisning från fullmäktigen. Innan denne vidtar en sådan åtgärd ska fullmaktsgivaren underrättas.

Ikraftträdande

9 § Framtidsfullmakten träder i kraft när

1. fullmaktsgivarens tillstånd är sådant som sägs i 1 §, och
2. fullmakten har registrerats i enlighet med 11 §.

10 § Fullmäktigen kan ansöka om registrering av framtidsfullmakten hos överförmyndaren i den kommun där fullmaktsgivaren är folkbokförd. Ansökan ska vara skriftlig.

Ansökan om registrering kan göras när fullmaktsgivarens tillstånd är sådant som sägs i 1 §. Innan fullmäktigen ansöker om registrering ska han eller hon inhämta läkarintyg eller annan likvärdig utredning om fullmaktsgivarens hälsotillstånd.

Ett förordnande för en person att vara fullmäktig enligt en framtidsfullmakt ska anses innefatta medgivande för fullmäktigen att ta del av uppgifter om fullmaktsgivarens hälsotillstånd.

11 § Överförmyndaren ska registrera en framtidsfullmakt om

1. den har uppvisats i original,
2. den uppfyller kraven i 1 § andra stycket och 2 § första stycket samt har upprättats på det sätt som sägs i 3 §,
3. fullmäktigen har försäkrat på heder och samvete att fullmaktsgivaren och dennes make eller sambo och närmaste släktingar, samt i förekommande fall en person

som enligt 20 § 1 § utsetts för att motta redovisning från fullmäktigen, har underrättats om fullmaktens förekomst och innehåll samt fullmäktigens avsikt att ta fullmakten i bruk, och

4. den har fastställts av domstol enligt 12 §, för det fall fullmaktsgivaren har villkorat ikraftträdandet av en sådan fastställelse.

Fullmakten ska inte registreras i den utsträckning som den saknar verkan enligt 2 § andra stycket eller 24 §.

Om fullmakten registreras ska ett bevis på registreringen tillställas fullmäktigen. Av beviset ska framgå när registreringen har skett och om några angelägenheter som omfattas av fullmakten inte omfattas av registreringen.

12 § Tingsrätten kan på ansökan av den som anges som fullmäktig i en framtidsfullmakt fastställa framtidsfullmakten. Fastställelse ska ske om fullmaktsgivarens tillstånd är sådant som anges i 1 § första stycket och framtidsfullmakten uppfyller kraven i 1 § andra stycket och 2 § första stycket samt har upprättats på det sätt som sägs i 3 §.

En ansökan om fastställelse ska vara skriftlig och framtidsfullmakten ska uppvisas i original. I samband med ansökan ska fullmäktigen ge in läkarintyg eller annan likvärdig utredning om fullmaktsgivarens hälsotillstånd. Han eller hon ska också lämna uppgifter om hur fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar kan nås.

Rätten ska ge fullmaktsgivaren tillfälle att yttra sig över ansökan, om det kan ske. Fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar ska underrättas om ansökan. Vid rättens handläggning tillämpas i övrigt lagen (1996:242) om domstolsärenden.

Behörig domstol enligt första stycket är tingsrätten i den ort där den enskilde är folkbokförd.

Fullmäktigens fullgörande av uppdraget

13 § Fullmäktigen ska vid fullgörandet av sitt uppdrag handla i enlighet med fullmaktsgivarens intressen.

I viktiga frågor ska fullmäktigen, om det är lämpligt och inte annat föreskrivs i framtidsfullmakten, samråda med fullmaktsgivaren.

14 § Fullmäktigen ska hålla fullmaktsgivarens medel åtskilda från sina egna och i övrigt iaktta det som sägs om sysslomän i 18 kap. handelsbalken.

15 § En fullmäktig har inte rätt att företräda fullmaktsgivaren, om det uppstår en fråga om rättshandling eller rättegång mellan fullmaktsgivaren å ena sidan och fullmäktigen, hans eller hennes make eller sambo eller någon annan som fullmäktigen företräder å den andra sidan.

När fullmäktigen inte kan företräda fullmaktsgivaren enligt första stycket ska överförmyndaren i den kommun där fullmaktsgivaren är folkbokförd på fullmäktigens begäran utse en god man att företräda fullmaktsgivaren i angelägenheten.

Fullmäktigen får inte på fullmaktsgivarens vägnar lämna personliga presenter eller andra gåvor om inte grunderna för och omfattningen av gåvorätten framgår av fullmakten.

Fullmäktigen kan täcka nödvändiga utgifter och bestämma eget arvode i enlighet med vad som sägs i framtidsfullmakten. Om arvodesfrågan inte behandlas i fullmakten ska fullmäktigen ha rätt till arvode endast när det utifrån uppdragets art och omfattning kan anses rimligt.

16 § Fullmäktigen ansvarar gentemot tredje man för att han eller hon har nödvändig fullmakt. Om detta gäller det som föreskrivs i 2 kap. 25 § lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område

Fullmaktsgivarens bundenhet

17 § Den som har gett en framtidsfullmakt för någon annan att företräda sig är omedelbart berättigad och förpliktad i förhållande till tredje man genom en rättshandling som fullmäktigen har företagit inom fullmaktens gränser och i fullmaktsgivarens namn.

Det som sägs i första stycket gäller även i fråga om fullmakt att företräda fullmaktsgivaren vid rättshandlingar som företas gentemot honom.

18 § Har fullmäktigen överskridit sin befogenhet när han företagit en rättshandling, gäller rättshandlingen inte mot fullmaktsgivaren, om tredje man insett eller borde ha insett att fullmäktigen överskred sin befogenhet.

19 § Om fullmaktsgivaren har särskild anledning att befara att fullmäktigen på grund av framtidsfullmakten kommer att företa rättshandlingar gentemot en viss person, som saknar kännedom om att framtidsfullmakten enligt 25 § inte längre gäller, ska fullmaktsgivaren om möjligt meddela denne att framtidsfullmakten har upphört att gälla. Underlåter fullmaktsgivaren det, får han inte mot en person som är i god tro åberopa att fullmakten inte gäller.

Granskning av hur framtidsfullmakten används

20 § Fullmaktsgivaren kan i framtidsfullmakten

1. utse någon att på hans eller hennes vägnar motta redovisning från fullmäktigen, eller
2. föreskriva att fullmäktigen ska lämna sådan redogörelse för förvaltningen till överförmyndaren som anges i 14 kap. 15 § föräldrabalken.

21 § Fullmäktigen ska, oavsett vad som föreskrivs i framtidsfullmakten, på begäran av överförmyndaren i den kommun där fullmaktsgivaren är folkbokförd lämna upplysningar om fullmaktsförhållandet och företagna åtgärder. Fullmaktsgivaren ska också på överförmyndarens begäran lämna särskild redovisning för sitt uppdrag.

22 § Överförmyndaren får besluta att framtidsfullmakten inte längre får brukas av fullmäktigen, om han eller hon vid utövan- det fullgörandet av uppdraget gjort sig skyldig till missbruk eller allvarlig försummelse eller annars visar sig vara uppenbart oför- mögen att ta tillvara fullmaktsgivarens intressen på det sätt som får anses vara förutsatt i fullmakten.

Om fullmaktsgivaren enligt 20 § 1 utsett någon att på hans el- ler hennes vägnar motta redovisning får ett beslut enligt första stycket meddelas endast om det finns särskilda skäl.

Innan överförmyndaren beslutar att framtidsfullmakten inte längre får brukas av fullmäktigen ska han eller hon ges tillfälle att yttra sig.

Beslut enligt denna paragraf överklagas till tingsrätten i den ort där fullmaktsgivaren är folkbokförd.

23 § Den som har utfärdat en framtidsfullmakt har rätt att ta del av de handlingar som rör fullmaktsförhållandet och som för- varas hos överförmyndaren. En sådan rätt har också fullmaktsgi- varens make eller sambo och närmaste släktingar.

Verkan av framtidsfullmakten i vissa fall

24 § Om godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken eller förvaltarskap anordnas för fullmaktsgivaren, är framtidsfullmak- ten utan verkan för de angelägenheter som omfattas av beslutet.

25 § Om framtidsfullmakten har trätt i kraft men fullmaktsgi- varens tillstånd inte längre är sådant som anges i 1 §, saknar full-

makten verkan, när inte annat följer av 19 §. Framtidsfullmakten saknar också verkan om överförmyndaren enligt 22 § beslutat att fullmakten inte längre får brukas av fullmäktigen.

26 § Dör fullmaktsgivaren eller blir fullmaktsgivarens egendom avträdd till konkurs eller får han eller hon förvaltare och har framtidsfullmakten trätt i kraft och brukats av fullmäktigen, gäller i fråga om ekonomiska angelägenheter vad som sägs i 2 kap. 21, 23 och 24 §§ lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

Framtidsfullmäktiges rätt att låta annan rättshandla på den enskildes vägnar, m.m.

27 § Om inte annat sägs i fullmakten får fullmäktigen vid eget tillfälligt förhinder eller vid behov av hjälp i en viss, särskilt angiven angelägenhet genom fullmakt överlåta behörighet enligt en framtidsfullmakt. En sådan fullmakt ska vara skriftlig och ställd till en eller flera namngivna fysiska personer. Avser fullmakten rätt att i viss, särskilt angiven ekonomisk angelägenhet förvalta fullmaktsgivarens egendom får fullmakten dock ställas till bank, kreditmarknadsföretag eller ett värdepappersbolag.

En fullmakt som ges vid tillfälligt förhinder får avse endast rättshandlingar som avses i 2 kap. 2 §. Andra typer av rättshandlingar är dock bindande för den enskilde, såvida den mot vilken rättshandlingen riktade sig varken insåg eller borde ha insett rätta förhållandet.

2 kap. Om anhöriga ställföreträdare i vissa ekonomiska angelägenheter

Behörighetens avgränsning

1 § I detta kapitel finns föreskrifter om anhöriga med behörighet i vissa ekonomiska angelägenheter för personer som har fyllt 18 år men som på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande uppenbarligen saknar förmåga att ha hand om sina ekonomiska angelägenheter.

2 § Behörigheten för anhöriga enligt 1 § avser sedvanliga rättshandlingar med anknytning till den enskildes dagliga livsföring.

Sådana rättshandlingar kan avse livsmedel, kläder och skor, förbrukningsartiklar, boende, hälsa och hygien, tandvård, transporter, avgifter för sociala tjänster, skattebetalningar, telefon, tillgång till massmedier, förströelser, försäkringar och medlemskap i föreningar.

3 § Behörigheten för anhöriga gäller endast i den mån den enskilde inte företräds av framtidsfullmäktig enligt 1 kap. eller av god man eller förvaltare enligt föräldrabalken.

Vilka anhöriga är behöriga?

4 § Följande anhöriga kommer i fråga som ställföreträdare enligt detta kapitel.

1. Make eller sambo.
2. Barn.
3. Barnbarn.
4. Föräldrar.
5. Syskon.

Om den enskilde på grund av bestående funktionsnedsättning är i det tillstånd som anges i 1 § när han eller hon fyller 18 år, kan han eller hon företrädas endast av en god man eller en förvaltare.

5 § Ställföreträdarskapet bestäms av den ordning i vilken de anhöriga är upptagna under punkterna i 4 §. Då ska bortses från personer som avböjer uppgiften eller inte kan anträffas eller är underåriga eller annars är ur stånd att sköta uppgiften.

Två eller flera anhöriga under samma punkt företräder den enskilde gemensamt. De kan inbördes anförtro varandra behörigheten.

Ett avböjande från en anhörig eller anhöriga under samma punkt kan endast avse samtliga angelägenheter enligt 2 §.

Om visst skydd för tredje man i god tro

6 § En rättshandling som en anhörig med stöd av 1 och 3–5 §§ har företagit för den enskildes räkning är bindande för den enskilde även om den inte har varit av det slag som anges i 2 §, såvida tredje man varken insåg eller borde ha insett rätta förhållandet

7 § Om den enskilde har särskild anledning att befara att en anhörig med åberopande av behörighet enligt detta kapitel kommer att företa rättshandlingar gentemot en viss person som saknar kännedom om att den enskilde inte längre är i det tillstånd som anges i 1 §, ska den enskilde om möjligt meddela denna person att behörigheten har upphört att gälla. Underlåter den enskilde det, får han eller hon inte mot en person som är i god tro åberopa att behörigheten har upphört.

Skyldigheter för den anhörige

8 § När den anhörige tar i anspråk behörighet enligt detta kapitel ska han eller hon alltid handla på det sätt som bäst gagnar den enskilde. Härvid ska beaktas den enskildes egen uttryckta eller förmodade inställning.

9 § En anhörig som utnyttjar sin behörighet ska fortlöpande dokumentera sin förvaltning på ett med hänsyn till omständigheterna lämpligt sätt. Den anhörige ska se till att pengar som tillhör den enskilde förvaras så att de inte sammanblandas med tillgångar som han eller hon annars förvaltar.

Skadestånd

10 § En anhörig som har tagit i anspråk sin behörighet enligt detta kapitel är skyldig att ersätta skada som han eller hon har orsakat den enskilde uppsåtligen eller av vårdslöshet.

Om flera anhöriga är ansvariga, tillämpas 12 kap. 14 § andra stycket föräldrabalken.

I fråga om rätt att väcka talan om ersättning tillämpas vad som anges i 12 kap. 15 § andra stycket föräldrabalken.

11 § Om en rättshandling, som en anhörig har vidtagit med åberopande av behörighet enligt detta kapitel, på grund av brist i behörigheten inte blir bindande, är den som företagit rättshandlingen skyldig att ersätta godtroende tredje man skada som denne därigenom tillfogas. Detta gäller dock inte, om rättshandlingen saknar bindande verkan mot den enskilde till följd av någon särskild omständighet, som den anhörige inte kände till och som tredje man inte med fog kunde förutsätta att den anhörige skulle känna till.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2016.

1.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område

Härigenom föreskrivs att 22 § lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

22 §¹

En rättshandling som fullmäktigen företar efter den tidpunkt då fullmaktsgivaren på grund av psykisk störning, sjukdom, skada, eller liknande förhållande varaktigt och i huvudsak är ur stånd att ha hand om sina ekonomiska angelägenheter har inte större verkan än den skulle ha haft, om fullmaktsgivaren själv hade företagit rättshandlingen. Det som nu sagts gäller dock inte om annat följer av föreskrifter i lagen (0000:000) om framtidsfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga.

Utan hinder av det som sägs i första stycket har en skriftlig fullmakt som någon har lämnat

¹ Senaste lydelse 1988:1264.

annan att i visst angivet avseende hos kreditinstitut eller annan tredje man uppbära medel för periodiskt återkommande betalningar eller andra penningöverföringar för de ändamål som anges i 2 kap. 2 § lagen (0000:000) om framtidsfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga verkan även sedan fullmaktsgivaren har kommit i det tillstånd som sägs i första stycket. Detsamma gäller andra skriftliga medgivanden om periodiska betalningar eller penningöverföringar från den enskilde för sådana ändamål.

Om fullmaktsgivaren får en förvaltare enligt föräldrabalken, har en rättshandling som fullmäktigen företar och som omfattas av förvaltarens uppdrag inte större verkan än den skulle ha haft, om fullmaktsgivaren själv hade företagit rättshandlingen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2016.

1.3 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken (1949:381)

Härigenom föreskrivs att 11 kap. 15 § föräldrabalken² ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 kap. 15 §

Ansökan om förordnande av god man enligt 1-4 §§ eller förvaltare får göras av förmyndare, den som ansökningen avser, om han eller hon har fyllt sexton år, *samt* av hans eller hennes make eller sambo och närmaste släktingar. Ansökan om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap får göras av dem som nu har nämnts och av överförmyndaren.

Ansökan om anordnande av god man som avses i 4 §.

När det finns anledning till det *skall* rätten självmant ta

Ansökan om förordnande av god man enligt 1-4 §§ eller förvaltare får göras av förmyndare, den som ansökningen avser, om han eller hon har fyllt sexton år, hans eller hennes make eller sambo och närmaste släktingar *samt av den som i en framtidsfullmakt har angetts som fullmäktig*. Ansökan om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap får göras av dem som nu har nämnts och av överförmyndaren.

förvaltarskap får också göras av

När det finns anledning till det *ska* rätten självmant ta upp

² Omtryckt i 1995:974.

upp frågor om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap. Överförmyndaren har samma skyldighet när det gäller förordnande av god man eller förvaltare.

frågor om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap. Överförmyndaren har samma skyldighet när det gäller förordnande av god man eller förvaltare.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2016.

1.4 Förslag till lag om ändring av offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs i fråga om offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

dels att det i lagen införs en ny paragraf, 12 kap. 4 §, av följande lydelse,

dels att det i lagen införs en ny rubrik före 12 kap. 4 § av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

12 kap.

Betydelsen av en framtidsfullmakt

4 §

Särskilda bestämmelser om rätt för en framtidsfullmäktig att ta del av uppgifter om en fullmaktsgivares hälsotillstånd finns i 1 kap. 10 § tredje stycket lagen (0000:000) om framtidsfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2016.

1.5 Förslag till förordning om ändring i förmynderskapsförordningen (1995:379)

Härigenom föreskrivs att 9 §, 10 §, 14 §, 17 -19 §§ och 21 § förmynderskapsförordningen (1995:379) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

För att fullgöra sin skyldighet enligt 16 kap. 12 § föräldrabalken att föra förteckning *skall* varje överförmyndare föra ett register över

1. de föräldraförvaltningar där kontrollåtgärder enligt 13 eller 15 kap. föräldrabalken förekommer, *och*

2. de ställföreträdarskap som avses i 14 kap. 1 § första stycket föräldrabalken.

I registret *skall* varje förmynderskap, godmanskap och förvaltarskap redovisas för sig.

Föreslagen lydelse

9 §

För att fullgöra sin skyldighet enligt 16 kap. 12 § föräldrabalken att föra förteckning *ska* varje överförmyndare föra ett register över

1. de föräldraförvaltningar där kontrollåtgärder enligt 13 eller 15 kap. föräldrabalken förekommer,

2. de ställföreträdarskap som avses i 14 kap. 1 § första stycket föräldrabalken, *och*

3. *fullmaktsförhållanden enligt 1 kap. lagen (0000:0000) om framtidsfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga.*

10 §

I registret *ska* varje förmynderskap, godmanskap och förvaltarskap redovisas för sig. *Detsamma gäller fullmaktsförhållanden enligt lagen (0000:0000) om framtidsfullmakter och om behörighet i vissa*

fall för anhöriga.

Förordnas någon till god man för flera frånvarande i samma dödsbo, får dock godmanskapen redovisas i ett sammanhang.

Godmanskap enligt 11 kap. 1 eller 2 § föräldrabalken får redovisas tillsammans med förmynderskapet, om ett sådant finns registrerat, eller tillsammans med ett tidigare godmanskap eller förvaltarskap.

*Godmanskap eller förvaltar-
skap enligt 11 kap. 4 § respek-
tive 7 § föräldrabalken får redo-
visas tillsammans med ett full-
maktsförhållande som registre-
rats enligt 1 kap. 11 § lagen om
framtidfullmakter och om be-
hörighet i vissa fall för anhöriga.*

Även i övrigt får registret ordnas så att flera ställföreträderskap redovisas tillsammans, om det är lämpligt.

14 §

Överförmyndaren får använda registret i sina besluts- och tillsynsuppgifter enligt föräldrabalken och i sin skyldighet att underrätta andra myndigheter om vidtagna åtgärder

Överförmyndaren får använda registret i sina besluts- och tillsynsuppgifter enligt föräldrabalken *och lagen om framtidfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga* och i sin skyldighet att underrätta andra myndigheter om vidtagna åtgärder.

17 §

Samtliga handlingar som har getts in till överförmyndaren och som avser ett visst förmynderskap, godmanskap eller förvaltarskap *skall* bevaras och sammanföras till en akt. Detta

Samtliga handlingar som har getts in till överförmyndaren och som avser ett visst förmynderskap, godmanskap, förvaltarskap *eller fullmaktsförhållande enligt lagen om fram-*

gäller t.ex. förteckningar över egendom, års- och sluträkningar, redogörelser, uppgifter och ansökningar.

tidsfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga ska bevaras och sammanföras till en akt. Detta gäller t.ex. förteckningar över egendom, års- och sluträkningar, redogörelser, uppgifter och ansökningar.

18 §

En gemensam akt får läggas upp när tillsynen avser flera förmynderskap eller godmanskap inom samma familj. En gemensam akt får också läggas upp när ställföreträderskapen enligt 10 § redovisas tillsammans.

En gemensam akt får läggas upp när tillsynen avser flera förmynderskap eller godmanskap inom samma familj. En gemensam akt får också läggas upp när ställföreträderskapen enligt 10 § redovisas tillsammans *eller när ställföreträderskap redovisas tillsammans med ett fullmaktsförhållande som registrerats enligt 1 kap. 11 § lagen om framtidsfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga.*

19 §

Akterna för förmynderskap, godmanskap *och* förvaltarenskap som har upphört *skall* förvaras särskilt.

Akterna för förmynderskap, godmanskap, förvaltarenskap *och fullmaktsförhållanden enligt lagen om framtidsfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga* som har upphört ska förvaras särskilt.

21 §³

Länsstyrelsen ska årligen inspektera överförmyndaren. Länsstyrelsen får avstå från en inspektion, om det är uppenbart att den är obehövlig. Om länsstyrelsen avstått från en inspektion ett visst år, ska dock inspektion genomföras följande år.

Vid inspektionen ska länsstyrelsen granska om överförmyndarens handläggning följer reglerna i föräldrabalken och denna förordning och även i övrigt sker på ett rättssäkert och lämpligt sätt. Länsstyrelsen ska alltid kontrollera dels det av överförmyndaren förda registret, dels stickprovvis utvalda akter.

Vid inspektionen ska länsstyrelsen granska om överförmyndarens handläggning följer reglerna i föräldrabalken, 1 kap. lagen (0000:0000) om *framtidssfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga*, denna förordning och även i övrigt sker på ett rättssäkert och lämpligt sätt. Länsstyrelsen ska alltid kontrollera dels det av överförmyndaren förda registret, dels stickprovvis utvalda akter.

Länsstyrelsen ska också inspektera överförmyndaren, om det genom information som lämnas till länsstyrelsen eller på något annat sätt framkommer att det finns särskilt behov av en inspektion. En sådan inspektion ska genomföras så att den uppfyller ändamålet med den.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2016.

³ Senaste lydelse 2012:364.

2 Inledning

2.1 Bakgrund

Regeringen gav i april 2002 en särskild utredare i uppdrag att bl.a. utvärdera 1995 års förmynderskapsreform. Utredningen hade vidare i uppgift att generellt se över föräldrabalkens stödformer och att undersöka vilka åtgärder som var möjliga att vidta för att garantera tillgången på kvalificerade och lämpliga gode män och förvaltare. I denna del ingick att undersöka om fullmakter som den enskilde utfärdar för en framtida situation kan vara ett gångbart alternativ till föräldrabalkens stödformer. Vid sin översyn av regelverket undersökte utredningen särskilt behovet av en legal ställföreträdare som kan företräda den enskilde i frågor om hälso- och sjukvård, socialtjänst och forskning.

Utredningen, som antog namnet Utredningen om förmyndare, gode män och förvaltare (fortsättningsvis benämnd Förmynderskapsutredningen) överlämnade i november 2004 slutbetänkandet *Frågor om Förmyndare och ställföreträdare för vuxna* (SOU 2004:112). I betänkandet förslog utredningen bl.a. att en ny typ av fullmakter, framtidsfullmakter, ska införas för situationer i vilka en fullmaktsgivare inte längre själv kan råda över det som fullmakten är avsedd att omfatta. Vidare föreslogs att anhöriga till vuxna hjälpbehövande ska ges legal behörighet att företräda enskilda i vissa ekonomiska angelägenheter. Utredningen föreslog att regler om framtidsfullmakter och anhörigbehörighet skulle tas in i en ny lag, lagen om framtidsfullmakter m.m. och om behörighet i vissa fall för anhöriga.

Betänkandet remitterades och remissinstanserna ställde sig i huvudsak positiva till utredningens förslag i nämnda delar. Flera remissinstanser invände dock att den föreslagna regleringen av framtidsfullmakter inte i tillräcklig grad tillgodoser kraven på rättssäkerhet.

Efter att betänkandet remitterats har lagstiftning om framtidsfullmakter antagits i Finland och Norge. Både det finska och det norska systemet uppvisar stora likheter med det svenska förslaget. Lagarna skiljer sig dock åt i fråga om bl.a. framtidsfullmaktens ikraftträdande och vad gäller tillsyn. I Norge har också införts särskilda regler om legal behörighet för anhöriga i vissa fall.

2.2 Uppdraget

Enligt uppdraget ska jag lämna förslag till vissa kompletterande bestämmelser till Förmyndarskapsutredningens lagförslag om framtidsfullmakter och anhörigbehörighet. Inriktningen ska vara att behålla framtidsfullmaktens föreslagna privaträttsliga karaktär. Vidare ska systemet med fullmakter vara så enkelt som möjligt samtidigt som det ska uppfylla tillräckliga krav på rättssäkerhet. Relevanta lösningar i framförallt Norge, men även Finland, ska beaktas.

Enligt uppdragsbeskrivningen, som finns fogad till promemorian som bilaga 1, ska jag särskilt ta ställning till vid vilken tidpunkt en framtidsfullmakt ska träda i kraft. Det anges att en lösning kan vara att låta fullmäktigen besluta om ikraftträdande och införa en möjlighet att registrera fullmakten hos en myndighet. Ett annat alternativ som nämns är att knyta ikraftträdandet till ett myndighetsbeslut. I uppdraget ingår vidare att i förhållande till det föreliggande förslaget överväga

- om tillsynen behöver stärkas,
- om reglerna om anhörigbehörighet kan förenklas, och

- om det finns behov av att införa internationellt privaträttsliga bestämmelser för framtidsfullmakter.

Inom ramen för uppdraget får jag även i övrigt föreslå de ändringar och kompletteringar av Förmynderskapsutredningens lagförslag som jag anser vara nödvändiga. De ekonomiska konsekvenserna av förslagen ska redovisas och förslag lämnas på finansiering av eventuella kostnader.

Jag har under arbetet med promemorian träffat representanter från Svenska Bankföreningen och Sveriges Kommuner och Landsting. Samråd har skett med Utredningen om beslutsoförmögna personers ställning i hälso- och sjukvård, tandvård, socialtjänst och forskning (S 2012:06) och kontakt har tagits med sekretariatet för Utredningen om skydd för vuxna i internationella situationer (Ju 2014:01).

2.3 Promemorians innehåll och disposition

Det följande kapitlet innehåller en övergripande redogörelse för föräldrabalkens reglering av godmanskap och förvaltarskap. Därefter följer i kapitel 4 en beskrivning av huvuddragen av den avtalsrättsliga regleringen av fullmakter. Kapitlet innehåller också en kort beskrivning av sysslomannareglerna.

I kapitel 5 redogörs för Förmynderskapsutredningens förslag i fråga om framtidsfullmakter. Även föreslagna följdändringar på avtalsrättens område berörs i kapitlet. I kapitel 6 behandlas Förmynderskapsutredningens förslag om behörighet för anhöriga i vissa ekonomiska angelägenheter. Remissinstansernas synpunkter på Förmynderskapsutredningens förslag i dessa delar redovisas i kapitel 7.

Kapitel 8 innehåller en beskrivning av hur lagstiftaren i Finland och Norge valt att reglera framtidsfullmakter. Kapitlet innehåller också en sammanfattning av de norska reglerna om behörighet för anhöriga. Därefter följer i kapitel 9 en redogörelse

för en rekommendation om framtidsfullmakter som Europarådets ministerkommitté antog i december 2009.

I kapitel 10 redogör jag för mina överväganden och förslag. Förslagen i fråga om ikraftträdandetidpunkt och övergångsreglering redovisas i kapitel 11. I kapitel 12 redogör jag för min bedömning av de ekonomiska konsekvenserna av förslagen och i det avslutande kapitlet finns en kommentar till författningsförslagen.

3 God man och förvaltare

3.1 Inledning

Vuxna personer som inte själva kan ta tillvara sina rättigheter kan få en ställföreträdare utsedd enligt föräldrabalken. De två former av ställföreträdarskap som det kan bli fråga om är godmanskaps- och förvaltarskap. Utgångspunkten är att den minst ingripande åtgärden ska användas för att i så hög grad som möjligt bevara den hjälpbehövandes självbestämmanderätt.

Godmanskapskap är ett uppdrag som innebär att den gode mannen utför uppgifter för någons räkning. Den gode mannen kan hjälpa sin huvudman att betala räkningar och ta hand om det hon eller han äger. När den hjälp som en god man kan erbjuda inte är tillräcklig kan i stället en förvaltare utses. Som exempel på en situation där godmanskapskap inte är tillräckligt och där förvaltarskap kan bli nödvändigt är då en person, till följd av funktionshinder eller missbruk, inte kan hantera sina tillgångar och därmed riskerar att bli vräkt och sakna medel till sin dagliga livsföring. Medan godmanskapskap som huvudregel kräver den enskildes samtycke är förvaltarskap en tvångsåtgärd som kan genomföras mot den enskildes vilja.

I det följande redovisas huvuddragen i det regelverk som rör godmanskapskap och förvaltarskap.

3.2 Anordnande av godmanskap och förvaltarskap

Ansökan om att en god man eller förvaltare ska utses för en vuxen hjälpbehövande får göras av den som ansökningen gäller, hans eller hennes make eller sambo, närmaste släktingar och överförmyndaren. Ansökan om förvaltarskap får därutöver göras av en förordnad god man. När det finns anledning till det ska också en allmän domstol självmant ta upp frågor om anordnande av godmanskap eller förvaltarskap.

För att en god man ska utses måste vissa förutsättningar vara uppfyllda. Den enskilde måste ha ett behov av hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person och detta hjälpbehov måste vara kopplat till sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållanden. Om den enskildes rättsliga eller ekonomiska angelägenheter kan bli tillfredsställande skötta på annat sätt, t.ex. genom banks notariatavdelning, advokat, anhörig, vän eller annan förtroendemann finns i regel inte något behov av en god man. Många hjälpbehövande kan därmed undantas från kretsen av personer som behöver ett legalt ställföreträdarskap, om de kan peka ut någon att med stöd av fullmakt utföra de sysslor som en god man skulle kunna bistå med.

Godmanskap bygger som huvudregel på huvudmannens samtycke, men godmanskap kan även utan sådant samtycke anordnas för en person som är för sjuk för att själv kunna fatta ett välgrundat beslut i frågan eller som annars saknar förmåga att förstå innebörden av ett godmanskap.

Förvaltarskap är i stället en tvångsåtgärd som inte förutsätter huvudmannens samtycke. En förvaltare kan dock inte utses om hjälpbehovet kan tillgodoses på ett mindre ingripande sätt eller om det är tillräckligt att god man utses. För att en förvaltare ska kunna utses krävs dessutom att den enskilde är ”ur stånd” att vårda sig eller sin egendom. Ett hjälpbehov är alltså inte tillräckligt.

Beslut om att anordna godmanskap och förvaltarskap fattas av tingsrätten. Den som ansökan avser ska ges tillfälle att yttra

sig om det kan ske. Domstolen ska ta in läkarintyg eller annan likvärdig utredning om den enskildes hälsotillstånd. Om det inte är obehövt får huvudmannen och dennes make eller sambo och barn m.fl. möjlighet att yttra sig. Den som ansökan avser ska höras muntligen om det kan ske utan skada för honom eller henne och det inte är uppenbart att han eller hon inte förstår vad saken gäller. Om den enskilde själv har gjort ansökan eller medgivit den behöver som regel ingen muntlig förhandling hållas. Det är domstolen som utser en god man respektive förvaltare att utföra uppdraget. Den som utses ska vara rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig. Godmanskapet eller förvaltarskapet ska upphöra om den gode mannen eller förvaltaren inte längre behövs. Beslut om upphörande av godmanskap eller förvaltarskap fattas av tingsrätten.

3.3 Ställföreträderskapets ramar och uppdragets utförande

Vilka uppgifter en god man ska utföra beror på hur uppdraget är utformat. En god man är en ställföreträdare för sin huvudman och ska verka för att denne får den hjälp, det bistånd och det stöd som behövs. Ofta handlar det om att se till att räkningar betalas, att huvudmannen får rätt vård och omsorg, rätt boende samt de bidrag som han eller hon har rätt till. En god mans uppdrag omfattar dock inte att utföra praktiska åtgärder som t.ex. att följa med sin huvudman och handla eller besöka läkare eller tandläkare. Den gode mannen vare sig får eller ska överta socialtjänstens uppgifter.

En rättshandling som en god man har företagit utanför sitt förordnande är inte bindande för huvudmannen. Detsamma gäller som huvudregel en rättshandling som företagits inom förordnandet men utan huvudmannens samtycke. Huvudmannen blir dock bunden om han eller hon på grund av sitt tillstånd varit ur stånd att ge uttryck för sin mening eller denna av annan orsak inte har kunnat inhämtas. När det gäller rättshandlingar som

sedvanligen företas för den dagliga hushållningen, ska samtycke från huvudmannen anses föreligga, om denne inte före rätts-handlingen har gett uttryck för annat till den mot vilken rätts-handlingen riktade sig.

Om en rättshandling som en god man har företagit inte blir bindande är den gode mannen skyldig att ersätta tredje man för skada som denne förorsakats av rättshandlingen om den tredje mannen var i god tro. Detta gäller dock inte om ogiltigheten var en följd av någon särskild omständighet, som den gode mannen inte kände till och som tredje man inte med fog kunde förutsätta att den gode mannen skulle känna till.

Ett förvaltaruppdrag ska anpassas till den enskildes behov i varje särskilt fall och får begränsas till att avse viss egendom eller angelägenhet eller egendom överstigande ett visst värde. Den som får förvaltare förlorar helt eller delvis sin rättshandlingsförmåga. Förvaltaren får i motsvarande utsträckning rätt att ingå rättshandlingar för sin huvudmans räkning. Förvaltaren är alltså inte beroende av huvudmannens samtycke för att vidta åtgärder och förvaltaren agerar på eget ansvar för huvudmannens räkning. Om förvaltaren handlar utanför sitt förordnande blir dock huvudmannen inte bunden av rättshandlingen. I sådant fall är förvaltaren skyldig att ersätta godtroende tredje man för skada som denne därigenom förorsakats.

Huvudmannen har rätt att sluta avtal om tjänst eller annat arbete och rätt att råda över det som han eller hon tjänat genom eget arbete. Tingsrätten kan dock även inskränka denna rättighet om det bedöms som nödvändigt. Om huvudmannen vidtar en åtgärd utan samtycke av förvaltaren är detta att jämföra med att en underårig person handlar utan förmyndarens samtycke. Det innebär att ett avtal inte blir bindande om förvaltarens samtycke inte finns och att den med vilken huvudmannen ingått avtal kan bli tvungen att avvakta sådant samtycke.

Gode mäns och förvaltares fullgörande av uppdraget är i olika avseenden reglerat i föräldrabalken. Av regelverket följer bl.a. att de omsorgsfullt ska fullgöra sina skyldigheter och alltid handla på det sätt som bäst gagnar den enskilde. Den enskildes medel

ska i skäligen omfattning användas för hans eller hennes uppehälle, utbildning och nytta i övrigt. De medel som inte används för sådana ändamål ska placeras så att tillräcklig trygghet finns för deras bestånd och så att de ger skäligen avkastning. Ställföreträdarna ska föra räkenskaper över sin förvaltning och göra anteckningar om sina åtgärder i övrigt. De ska också se till att pengar och värdepapper som tillhör den enskilde förvaras så att de inte sammanblandas med tillgångar som ställföreträdaren annars förvaltar. Som närmare beskrivs nedan står gode män och förvaltare överförmyndarens tillsyn. De är därför skyldiga att lämna de upplysningar om sin verksamhet som överförmyndaren begär. De ska som huvudregel varje år ge in en årsräkning i vilken en redogörelse lämnas för förvaltningen.

3.4 Begränsningar i gode mäns och förvaltares handlingsutrymme

Även om gode män och förvaltare i många avseenden har ett relativt stort handlingsutrymme är vissa dispositioner och åtgärder otillåtna utan huvudmannens samtycke. En god man eller förvaltare får t.ex. aldrig ge bort huvudmannens egendom om inte det är fråga om personliga presenter vars värde inte står i missförhållande till den enskildes ekonomiska villkor. En förvaltare eller god man får inte heller avstå från arv eller testamente för huvudmannens räkning. För att sådana rättshandlingar ska vara giltiga ska huvudmannen förstå innebörden av dem och kunna ombesörja handlingarna på egen hand.

I vissa fall är gode mäns och förvaltares handlingsutrymme begränsat såtillvida att överförmyndarens samtycke måste inhämtas innan en rättshandling företas. Som huvudregel krävs samtycke för t.ex.

- placering av huvudmannens tillgångar i aktier,
- tecknande av pensions- eller kapitalförsäkringar,

- upptagande av lån eller utlåning av huvudmannens medel,
- pantsättning och köp eller försäljning och mottagande av gåva av fast egendom/tomträtt/bostadsrätt.

3.5 Något om tillsynen

Överförmyndaren är en kommunal myndighet med ansvar för tillsynen över gode män och förvaltare. Kommunfullmäktige i varje kommun väljer en överförmyndare eller överförmyndarnämnd för varje mandatperiod. Två eller flera kommuner kan även bilda en gemensam överförmyndarnämnd.

Överförmyndarna ska kontrollera att ställföreträdare sköter sina åtaganden gentemot huvudmännen enligt gällande regler. Detta tillsynsansvar omfattar en skyldighet att kontrollera att huvudmannens tillgångar i skälig omfattning används för huvudmannens nytta. Överförmyndaren ska granska gode mäns och förvaltares verksamhet med ledning av de förteckningar och årsräkningar som har lämnats och överförmyndaren har rätt att gå igenom bl.a. räkenskaper och anteckningar. Överförmyndaren får förelägga om vite för att få en ställföreträdare att fullgöra denna skyldighet.

Om överförmyndaren vid granskningen eller annars finner anledning att rikta anmärkning mot förvaltningen, ska ställföreträdaren ges tillfälle att yttra sig. Om ett yttrande inte lämnas eller om överförmyndaren anser att yttrandet inte är tillfredsställande, ska en anteckning om anmärkningen göras på den granskade handlingen. Överförmyndaren ska också genast pröva om ställföreträdaren bör entledigas eller någon annan åtgärd vidtas. Vad som kan komma i fråga är främst utvidgad överförmyndarkontroll, spärr av bankmedel och deponering av värdehandlingar.

Överförmyndaren kan entlediga en god man eller förvaltare som har utfört sitt uppdrag på ett felaktigt sätt eller som har visat sig vara olämplig för sitt uppdrag.

Överförmyndaren är skyldig att föra ett register över bl.a. förordnade gode män och förvaltare. Registret får föras med hjälp av automatisk databehandling och får användas bl.a. för överförmyndarens besluts- och tillsynsuppgifter enligt föräldrabalken.

Länsstyrelserna har tillsynsansvar för överförmyndarnas verksamhet. Länsstyrelsen ska med råd stödja överförmyndarna och överförmyndarnämnderna i deras verksamhet och främja en enhetlig rättstillämpning. Vidare ska länsstyrelsen se till att utbildningen av överförmyndarna, ledamöterna i överförmyndarnämnderna och ersättare är tillfredsställande. Länsstyrelsernas tillsyn innefattar bl.a. formella krav på inspektioner över vilka protokoll ska upprättas.

4 Fullmakter

4.1 Inledning

Som nämnts i föregående kapitel kan i vissa fall fullmakter fungera som alternativ till föräldrabalkens ställföreträdarformer. Vissa regler om fullmakter återfinns i 2 kap. lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område, AvtL. Reglerna avser dels förhållandet mellan huvudmannen (fullmaktsgivaren) och mellanmannen (fullmäktigen), dels förhållandet mellan mellanmannen och tredje man (se 10 § första stycket och 26 § respektive 25 §). Vissa bestämmelser om relationen mellan huvudmannen och mellanmannen finns också i 18 kap. handelsbalken (HB).

4.2 Allmänt om fullmakter

En fullmakt är en förklaring från fullmaktsgivaren till en tredje man att en mellanman får rättshandla i hans namn och för hans räkning. Partskonstellationen innefattar alltså tre olika rättsliga relationer:

1. det yttre rättsförhållandet mellan huvudmannen och tredje man,
2. det interna förhållandet mellan mellanmannen och huvudmannen och
3. förhållandet mellan tredje man och mellanmannen.

Den grundläggande regeln beträffande en fullmakts rättsverkan finns i 10 § AvtL och innebär att den som har gett någon annan fullmakt att sluta avtal eller företa andra rättshandlingar blir omedelbart bunden av fullmäktigens rättshandlingar, om dessa företas i huvudmannens namn och inom fullmaktens gränser (behörigheten). Den som uppträder som fullmäktig ansvarar för att han eller hon har en ”erforderlig fullmakt” (25 §). Visar det sig att den som uppträder som fullmäktig antingen saknat en fullmakt eller överskridit sin behörighet, ska mellanmannen ersätta tredje man för den skada han eller hon lider genom att inte kunna göra gällande rättshandlingen mot huvudmannen. Har den handlande inte genom sitt uppträdande visat att det varit hans mening att handla i annans namn, måste han i allmänhet anses ha handlat i eget namn. Det vilar alltså på fullmäktigen att visa att han handlar i annans namn, om han vill undgå egen bundenhet, och på tredje man att visa att fullmäktigen handlat i huvudmannens namn, om han vill kräva huvudmannen. Om rättshandlingen faller utom fullmäktigens behörighet, blir huvudmannen ändå bunden av rättshandlingen om han i efterhand godkänner den.

4.2.1 Några olika typer av fullmakter

Traditionellt görs en åtskillnad mellan självständiga och osjälvständiga fullmakter. Till de självständiga fullmakterna hänförs enligt denna uppdelning skriftliga fullmakter (27 §), kungörelsefullmakter (14 § första stycket) och direktmeddelade fullmakter (13 §). Till denna kategori brukar även räknas s.k. ställningsfullmakter (10 § andra stycket).

Genom rättspraxis har även tolerans- och kombinationsfullmakter utvecklats. En toleransfullmakt kan uppkomma genom att huvudmannen under en längre tid eller vid upprepade tillfällen låter en person rättshandla för sin räkning utan att ingripa mot detta. En kombinationsfullmakt kännetecknas av att omständigheterna i det enskilda fallet motiverar att huvudmannen

blir ansvarig för någon annans agerande i en avtalsituation, utan att det finns någon sedvänja eller något upprepat handlande.

I rättsfallet NJA 2013 s. 659 formulerar Högsta domstolen (HD) en fullmaktslära som tar sin utgångspunkt i om tredje man kunnat fästa befogad tillit till att mellanmannen var behörig att binda huvudmannen. HD uttalar en generell regel av följande innehåll.

Den som skapar en befogad tillit hos någon annan, om att han företräds av en behörig person i en viss avtalsituation, kan alltså bli bunden av personens handlande. Detta är en princip som gäller även i andra rättssystem och som avspeglas i olika internationella rätts-sammanställningar (jfr t.ex. Art.-II.-6:103 (3) Draft Common Frame of Reference). Avgörande är de yttre förhållanden som härrör från huvudmannen och som tredje man har kunnat iaktta (jfr Adlercreutz och Gorton, a.a., s. 172). Vid bedömningen av om tredje man har kunnat hysa en befogad tillit i fråga om att det fanns en behörighet, får hänsyn tas till bl.a. vilket slags avtal det rör sig om, vilken verksamhet det gäller, hur vanligt förekommande avtals-typen är och vilka åtaganden avtalet innebär

Gemensamt för nämnda typer av fullmakter är att tredje man via vissa synbara fakta kan skaffa sig en uppfattning om fullmaktens behörighet. Så är inte fallet beträffande den osjälvständiga fullmakten, även kallad uppdragsfullmakten (18 §).

4.2.2 Behörighet och befogenhet

Vad en fullmäktig kan göra inom ramen för fullmakten bestäms av hans eller hennes behörighet. Behörighet innebär huvudsakligen detsamma som "inom fullmaktens gränser" (se 10 § 1 stycket). För att huvudmannen ska bli bunden av mellanmannens rättshandlande krävs att detta faller under behörigheten.

En fullmakt kan vara antingen obegränsad eller begränsad i tid eller handling. En fullmakt kan också inskränkas genom uttryckliga instruktioner i en skriftlig fullmakt eller genom muntliga instruktioner.

En fullmäktig som handlar inom ramen för sin behörighet med stöd av en självständig fullmakt binder som huvudregel fullmaktsgivaren gentemot tredje man även om han eller hon överskrider interna instruktioner (befogenheten). Detta gäller dock endast under förutsättning att tredje man var i god tro angående fullmäktigens befogenhet (11 § första stycket). Om fullmakten är osjälvständig, blir huvudmannen inte bunden utöver vad han instruerat fullmäktigen att göra oavsett om tredje man var i god eller ond tro om vad fullmäktigen fick göra (11 § andra stycket).

4.2.3 Upphörande

Om en fullmakt är begränsad till viss tid upphör den att gälla när den angivna tiden löpt ut. Om en fullmakt gäller på obestämd tid måste den återkallas för att upphöra. I regel återkallas en fullmakt på samma sätt som den meddelats (12 § första stycket).

Vid fullmaktsgivares död fortsätter fullmakten i princip att gälla, där inte särskilda omständigheter leder till motsatt resultat (21 §).

I 22 § behandlas det särskilda fallet att fullmaktsgivaren får förvaltare enligt föräldrabalken. En rättshandling som fullmäktigen företar för en sådan person och som omfattas av förvaltarens uppdrag har då inte större verkan än den skulle ha haft, om fullmaktsgivaren själv hade företagit rättshandlingen. En fullmakt inom området för förvaltarens uppdrag blir med andra ord giltig direkt när förvaltaren förordnats.

På motsvarande sätt får fullmäktigens rättshandlingar efter konkurs inte större verkan än om fullmaktsgivaren hade handlat själv. Principen modifieras för sådana fall där det gäller rättshandlingar som är nödvändiga för att skydda fullmaktsgivaren själv eller hans konkursbo (23 §).

4.3 Sysslomannareglerna

En syssloman definieras allmänt som den som fått i uppdrag att rättshandla för annan, huvudmannen. Det innebär att mellanmän av alla slag i princip är att betrakta också som sysslomän, vare sig de rättshandlar med stöd av fullmakt eller inte. En syssloman har en vård- och redovisningsplikt (18 kap. 1 § HB) och sysslomannen kan ådra sig skadeståndsskyldighet om han agerar illojalt (18 kap. 3 §). Detsamma gäller om sysslomannen har följt huvudmannens instruktioner, men på ett vårdslöst sätt bortsett från huvudmannens intressen eller svikligen utnyttjat fullmakten till skada för huvudmannen (18 kap. 4 §). En syssloman har även utan särskild överenskommelse rätt till arvode och ersättningen för kostnader (18 kap. 5 §).

5 Förmynderskapsutredningens förslag om framtidsfullmakter

5.1 Inledning

Förmynderskapsutredningen har föreslagit att framtidsfullmakter ska införas som ett komplement till föräldrabalkens representationsregler. De huvudsakliga motiv som har lagts fram till stöd för förslaget är omtanke om den enskildes autonomi och en önskan att hålla tillbaka det allmännas ansträngningar och kostnader för skyddet av de hjälpbehövande. Utredningen har också pekat på att många människor kan dra sig för myndighetsinblandning i frågor som rör personliga angelägenheter.

Utredningen har föreslagit att regler om framtidsfullmakter och om legal behörighet för anhöriga i vissa fall ska tas in i ny lag, lagen om framtidsfullmakter m.m. och om behörighet i vissa fall för anhöriga. De föreslagna reglerna om framtidsfullmakter finns i lagförslaget första kapitel. I det följande redovisas huvuddragen i förslaget gällande framtidsfullmakter och de överväganden som har legat till grund för några av de valda lösningarna.

Förmynderskapsutredningens lagförslag, till vilket hänvisningar sker i följande avsnitt, återfinns i bilaga 2 till denna promemoria.

5.2 Regleringen av framtidsfullmakter

5.2.1 Innebörd

En framtidsfullmakt är en fullmakt som gäller efter det att fullmaktsgivaren på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande varaktigt och i huvudsak förlorat förmågan att ta hand om de angelägenheter som fullmakten avser (se 1 kap. 1 § första stycket). Fullmakten kan avse både ekonomiska och personliga angelägenheter. För att ett fullmaktsförordnande ska omfatta åtgärder inom hälso- och sjukvården ska detta anges särskilt i fullmakten (1 kap. 2 § andra stycket).

5.2.2 Upprättande

Framtidsfullmakter är enligt förslaget förande med flera villkor och formkrav. En framtidsfullmakt kan upprättas endast av den som har fyllt 18 år (se 1 § andra stycket). Den ska vara skriftlig och ska undertecknas, eller underskriften bekräftas, i två vittnens samtida närvaro. Vittnena, som måste ha kännedom om att handlingen är en framtidsfullmakt, ska bekräfta den med sina underskrifter. Samma villkor som gäller för testamentsvittnen ska gälla för fullmaktsvittnen (se 4 §).

I lagförslaget anges vidare att en framtidsfullmakt bör dateras och att vittnena bör anteckna iakttagelser om fullmaktsgivarens hälsotillstånd och andra omständigheter som är av betydelse för fullmaktens giltighet på fullmakten. Läkarintyg eller annan utredning om fullmaktsgivarens hälsotillstånd bör bifogas framtidsfullmakten. Dessa bör-regler utgör inte formkrav för framtidsfullmaktens giltighet utan syftar endast till att minska risken för att en framtidsfullmakt ifrågasätts i efterhand.

5.2.3 Ikraftträdande

Förslaget innebär att en framtidsfullmakt träder i kraft när fullmaktsgivaren är varaktigt och i huvudsak ur stånd att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser, dvs. när beslutsoförmågan är i det närmaste permanent. För att avgöra om så är fallet krävs en helhetsbedömning. Denna ordning motiveras i betänkandet (SOU 2004:112, band II, del B, s. 484) på följande sätt.

Det torde ofta vara svårt att med precision avgöra i vilka avseenden en fullmaktsgivare har förlorat sin beslutsförmåga, särskilt i ett långsamt pågående förlopp. En bedömning bör därför ske utifrån en generell vägning av framtidsfullmaktens omfattning och den enskildes beslutsförmåga. Framtidsfullmakten bör träda i kraft i hela sin vidd när fullmaktsgivaren huvudsakligen saknar beslutsförmåga i de angelägenheter som fullmakten är tänkt att ge behörighet i. Om fullmaktsgivaren således har kvar beslutsförmåga i vissa enklare angelägenheter, skall en framtidsfullmakt som ger generell behörighet trots allt kunna träda i kraft över hela linjen.

Det ankommer på den i framtidsfullmakten utpekade fullmäktigen att ta ställning till när ikraftträdandetidpunkten har inträtt (se 1 kap. 9 § första stycket). Som skäl mot att i stället införa en ordning som innebär att överförmyndaren, eller någon annan myndighet, får till uppgift att med rättslig verkan pröva om förutsättningarna för ikraftträdande är uppfyllda har utredningen anfört följande (s. 494).

Ett ställningstagande till om förutsättningarna för en framtidsfullmacts ikraftträdande föreligger skulle innefatta en prövning av ett civilrättsligt förhållande. En sådan prövning ankommer knappast på en myndighet av överförmyndarens natur. Dessutom skulle ett dylikt förfarande tynga hanteringen. Exempelvis skulle särskilda möjligheter att överklaga överförmyndarens ställningstagande behöva införas. Ett obligatoriskt myndighetsförfarande står inte heller väl samman med de önskemål som kan antas ligga bakom fullmaktsgivarens val av institutet framtidsfullmakt. Utredningen ställer sig därför avvisande till tanken på en förhandsprövning.

Enligt förslaget innebär ett förordnande för en person att vara fullmäktig ett medgivande för fullmäktigen att ta del av nödvändiga uppgifter beträffande fullmaktsgivarens hälsotillstånd (se 1 kap. 9 § andra stycket). Som stöd för denna ordning, som motiveras av att fullmäktigen måste kunna kontrollera fullmaktsgivarens hälsa, anförs i betänkandet (s. 492f.) följande.

Sekretess till skydd för enskild kan helt eller delvis efterges av den berörda personen, om inte annat följer av bestämmelse i sekretesslagen, 14 kap. 4 § sekretesslagen. Undantagen från rätten att förfoga över sekretessen är fåtaliga.

Kan en person själv efterge sekretessen, föreligger inte något hinder mot att hans ombud får ta del av den hemliga uppgiften, förutsatt att uppgiften behövs i en angelägenhet som omfattas av ombudets behörighet (Regner m.fl., Sekretesslagen, s. 14:36).

Det kan dock förmodas att den enskilde i många fall faktiskt enligt den utlämnande myndigheten bedöms sakna beslutskompetens, i vart fall i sekretessfrågan, när frågan om eftergift av sekretessen ställs på sin spets. Frågan blir hur det i sådana fall skall kunna klargöras för fullmäktigen att förhållandena är sådana att fullmakten trätt i kraft.

Flera lösningar kan tänkas. Enklast förefaller det vara att välja den utvägen att fullmäktigen enligt framtidsfullmakten får en legal behörighet, grundad på fullmakten och härledd från fullmaktsgivaren, att ta del av uppgifter om dennes hälsotillstånd, i den mån det behövs för att avgöra om fullmaktsgivaren är beslutsinkompetent. Behörigheten bör gälla oberoende av inom vilket sekretessområde uppgiften förekommer. En sådan behörighet kan antas överensstämma med vad utställare av framtidsfullmakter genomsnittligt skulle ha bestämt, för den händelse de hade övervägt problemet. Fullmakten får med denna lösning en viss begränsad verkan redan innan det i övrigt kan konstateras att förutsättningarna för dess ikraftträdande föreligger. (s. 492f.)

Utredningen har också pekat på att fullmäktigen kan behöva tillgång till medicinsk utredning angående fullmaktsgivarens hälsotillstånd för att kunna styrka sin behörighet gentemot tredje man. I detta avseende anförs följande (s. 493).

Det får slutligen anses ligga i sakens natur att fullmaktsgivaren – genom att upprätta en framtidsfullmakt – medger att fullmäktigen (sedan framtidsfullmakten enligt denne har trätt i kraft) måste få styrka för sin omgivning att förutsättningarna för fullmaktens giltighet föreligger. Detta kan stundom bara ske genom att han i förhållanden med enskilda och myndigheter för fullmaktsgivarens räkning tillhandahåller sådan dokumentation som ger honom rätten att åberopa sig på fullmakten, t.ex. läkarintyg som utvisar att fullmaktsgivaren är beslutsinkompetent.

Fullmäktigen ska – när framtidsfullmakten träder i kraft – informera fullmaktsgivaren om att han eller hon tänker använda sig av fullmakten. Även fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar ska informeras om framtidsfullmaktens existens och innehåll (se 1 kap. 10 §). När det gäller underrättelse-skyldigheten uttalas i betänkandet (s. 495f.) följande.

Släktingarna kan ha invändningar mot t.ex. sättet för framtidsfullmaktens tillkomst och se anledning att söka eliminera framtidsfullmakten genom att ansöka om godmanskap [...]. Denna utväg står för övrigt öppen även för fullmaktsgivaren själv.

Att fullmäktigen har underlåtit att underrätta fullmaktsgivaren och anhöriga om att han anser att fullmakten får verkan bör inte leda till någon rättsföljd. Det ligger dock i fullmäktigens intresse att undvika situationer i vilka han kan ådra sig skadeståndsskyldighet genom att på felaktiga grunder åberopa sig på framtidsfullmakten. Fullmäktigen kan därför t.o.m. ha anledning att säkra bevisning om att han har fullgjort sin informationskyldighet. Underrättelsen bör till följd därav ske snarast.

5.2.4 Upphörande

Enligt förslaget kan en framtidsfullmakt inte göras oåterkallelig (se 1 kap. 6 §). I huvudsak ska avtalslagens regler om återkallelse av skriftliga fullmakter gälla även framtidsfullmakter. Det innebär att en fullmaktsgivare som vill återkalla fullmakten ska återta eller låta förstöra handlingen. Ett meddelande till tredje man om att fullmakten är återkallad ska gälla som återkallelse gentemot

honom eller henne. I övrigt ska 2 kap. 17, 19 och 20 §§ AvtL gälla för återkallelse eller förklaring att en framtidsfullmakt ska vara kraftlös (se 1 kap. 7-8 §§).

Vidare innebär förslaget att om godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken (FB) eller förvaltarskap anordnas för fullmaktsgivaren, så gäller framtidsfullmakten inte längre för de angelägenheter som förordnandet täcker (se 1 kap. 19 §)

Om fullmaktsgivaren återfår förmågan att ta hand om de angelägenheter som fullmakten avser, upphör den som huvudregel att gälla (se 1 kap. 20 §).

När fullmaktsgivaren dör ska, i fråga om ekonomiska angelägenheter, det som sägs 2 kap. 21 § AvtL gälla. Detta under förutsättning att framtidsfullmakten har trätt i kraft och brukats av fullmäktigen (se 1 kap. 21 §).

5.2.5 Fullmaktsgivarens bundenhet

En fullmaktsgivare blir enligt förslaget omedelbart förpliktigad och berättigad i förhållande till tredje man genom en rättshandling som fullmäktigen har företagit inom fullmaktens gränser och i fullmaktsgivarens namn (se 1 kap. 12 §). Har fullmäktigen överskridit sin befogenhet när han eller hon företagit en rättshandling gäller denna mot fullmaktsgivaren, såvida tredje man varken insåg eller borde ha insett att fullmäktigen överskridit sin befogenhet (se 1 kap. 13 §).

5.2.6 Fullmaktsgivarens och fullmäktigens inbördes förhållande

När det gäller det inbördes förhållandet mellan fullmaktsgivaren och fullmäktigen innebär förslaget att de rättsregler som gäller sysslomannaskap och fullmaktsförhållanden i 18 kap. HB ska gälla (se 1 kap. 15 § första stycket). I fråga om samspelet mellan framtidsfullmaktens utformning och de utfyllande sysslomannaregler-

na uttalas i Förmynderskapsutredningens betänkande (s. 498) följande.

I vissa avseenden kan det finnas behov av förtydliganden i framtidsfullmakten till undvikande av senare tveksamheter om vad som skall gälla. Eftersom en syssloman enligt vad som tidigare sagts har rätt till arvode om inget annat framgår, kan det t.ex. finnas skäl att i framtidsfullmakten ange hur arvodet skall beräknas. Fullmaktsgivaren kan också ha önskemål om hur redovisning skall ske.

Bestämmelserna i 18 kap. HB får också betydelse för användandet av fullmakten i övrigt. Illojala förfaranden med fullmakten bör kunna föranleda skadeståndsskyldighet, liksom när rättshandlingar ingåtts som föranletts av fullmäktigens svek eller försummelse. Några särskilda bestämmelser härom synes därför inte nödvändiga i den föreslagna lagstiftningen om framtidsfullmakter. En hänvisning i lagtext till sysslomannareglerna bör dock införas till förtydligande av vad som gäller på området.

Avsikten har alltså varit att sysslomannareglerna genom hänvisning ska vara generellt tillämpliga på det inre förhållandet mellan fullmaktsgivare och fullmäktig. Av pedagogiska skäl kompletteras denna hänvisning av en uttrycklig skyldighet för fullmäktigen att hålla fullmaktsgivarens medel avskilda (se 1 kap. 16 § andra stycket).

I fråga om rättshandlingar eller rättegångar mellan fullmaktsgivaren och fullmäktigen eller någon som står fullmäktigen nära gäller särskilda begränsningar (se 1 kap. 11 § första stycket). Däremot ska fullmäktigen vara oförhindrad att lämna personliga presenter eller andra gåvor, som får anses ha stöd i fullmakten, och bestämma sitt eget arvode i enlighet med vad som bestämts i fullmakten eller bedöms vara skäligt (se 1 kap. 11 § andra stycket).

När det gäller gåvoregleringen uttalas i betänkandet (s. 500) följande.

En fullmäktig skall inte vara absolut förhindrad att ge bort gåvor i fullmaktsgivarens namn. Avgörande i det enskilda fallet måste vara vad fullmaktsgivaren själv har ansett. När en dylik situation blir aktuell får en tolkning göras av vad framtidsfullmakten säger i saken.

Fullmaktsgivaren bör ta ställning i denna fråga vid upprättande av framtidsfullmakten, t.ex. genom att föreskriva att personliga presenter vars värde inte står i missförhållande till fullmaktsgivarens ekonomiska villkor får ges bort (jfr 14 kap. 12 § första stycket FB). För det fall inget annat sägs, måste utgångspunkten vara att fullmäktigen inte får ge bort fullmaktsgivarens egendom. Samma ställningstagande gäller understöd åt anhöriga eller andra som står fullmaktsgivaren nära (jfr 14 kap. 12 § andra stycket FB).

I betänkandet framhålls att standardiserade formulär kan tänkas bidra till att motverka tolkningsproblem. I nu aktuellt avseende uttalas följande (s. 522).

När det gäller utformningen av framtidsfullmakten kan det förväntas att olika ”standardformulär” med tiden utvecklas [...]. Sådana formulär skulle också bidra till att undanröja osäkerhet kring flera frågor om det inre förhållandet mellan fullmaktsgivaren och fullmäktigen, t.ex. fullmäktigens rätt till arvode för sitt arbete, uttag av medel för gåvor, etc.

5.2.7 Något om periodiskt återkommande betalningar

En rättshandling som en fullmäktig med stöd av en ordinär fullmakt har företagit efter den tidpunkt då fullmaktsgivaren varaktigt och i huvudsak är ur stånd att ha hand om sina ekonomiska angelägenheter ska enligt förslaget inte ha större verkan än den skulle ha haft, om fullmaktsgivaren själv hade företagit rättshandlingen (se vidare avsnitt 5.3 nedan). Skriftliga fullmakter föreslås dock utan särskilda kompletterande förbehåll eller formaliakrav behålla sin giltighet även sedan fullmaktsgivaren har förlorat sin beslutskompetens, om de avser uppbärande av medel för periodiskt återkommande, sedvanliga betalningar eller andra penningöverföringar med anknytning till den enskildes dagliga livsföring. Detsamma ska gälla andra medgivanden om periodiska överföringar från den enskilde för sådana ändamål. Även fullmakter eller medgivanden som syftar till insättning av den enskildes medel hos bank eller kreditmarknadsföretag ska ha

fortsatt giltighet efter beslutsinkompetensens inträde (se 1 kap. 23 §).

5.2.8 Insyn och kontroll

En fullmäktig ska vara skyldig att på begäran av överförmyndaren redogöra för sin förvaltning (se 1 kap. 17 §). Som skäl för en denna ordning anförs i betänkandet (s. 512) följande.

Som tidigare nämnts skall sysslomannaregler genom hänvisning tillämpas i det inre förhållandet mellan fullmaktsgivare och fullmäktig. Härav följer att fullmäktigen har en skyldighet att redovisa för sin förvaltning. Redovisning enligt dessa regler är ämnad att ge fullmaktsgivaren (eller dennes arvingar) en bild av hur förvaltningen gestaltat sig. Normalt kommer emellertid ingen att kräva redovisning, eftersom det förutsätts att fullmaktsgivaren är beslutsinkompetent. (Fullmaktsgivaren kan dock, som tidigare berörts, själv förordna i framtidsfullmakten att redovisning skall ges med vissa mellanrum till någon utomstående.)

För att i någon mån råda bot på avsaknaden av regelbunden insyn och tillsyn bör det allmänna på förekommen anledning kunna begära att fullmäktigen redogör för sin verksamhet. Det torde i första hand vara överförmyndaren som här kommer i fråga som granskningsinstans. Överförmyndaren är, som tidigare påpekats, redan engagerad i redovisningsfrågor när det gäller gode män och förvaltare. Dessutom är det till överförmyndaren man av naturliga skäl vänder sig om man vill få utrett om en person är i behov av ett legalt ställföreträdarskap, ofta även om den som begär överförmyndarens inblandning själv är berättigad att ansöka om anordnande av godmanskap eller förvaltarskap.

I betänkandet framhålls särskilt att överförmyndaren inte rutinmässigt bör framställa en begäran om upplysningar, utan att möjligheten är avsedd att användas i de fall det finns anledning att misstänka att framtidsfullmakten kan behöva elimineras eller beskännas.

Med hänsyn till att en fullmäktig enligt en framtidsfullmakt inte bedriver en sådan verksamhet som i egentlig mening står

under överförmyndarens tillsyn (jfr 16 kap. 13 § FB) ska redovisningsskyldigheten inte vara förenad med någon administrativ sanktion. I betänkandet konstateras emellertid att redovisningsskyldighetens fullgörande kan få betydelse för fullmaktsförhållandets fortlevnad. I detta avseende uttalas i betänkandet (s. 513) följande.

- Underlåtenhet från fullmäktigens sida att hörsamma ett föreläggande från överförmyndaren bör inte ensamt kunna läggas till grund för ett beslut om anordnande av godmanskap eller förvaltarskap men kan, beroende på omständigheterna, givetvis ha viss betydelse vid bedömning av behovet av ett sådant ställföreträdarskap.

Förmynderskapsutredningens förslag innehåller inte några lagreglerade riktlinjer för överförmyndarens granskning. I betänkandet framhålls dock att det inte finns några hinder mot att vid granskningen anlägga samma perspektiv som vid granskning av legala ställföreträdare enligt föräldrabalken.

5.3 Förslaget om ändring av avtalslagen

Som en konsekvens av de överväganden som legat till grund för förslagen om framtidsfullmakter har Förmynderskapsutredningen även föreslagit att avtalslagen ska kompletteras med en bestämmelse som klargör att en rättshandling som en fullmäktig företagit med stöd av en ordinär fullmakt inte har större verkan än den skulle ha haft om fullmaktsgivaren själv hade företagit rättshandlingen. Innebörden av den föreslagna bestämmelsen är att en ”vanlig” fullmakt saknar verkan när fullmaktsgivaren befinner sig i ett sådant tillstånd som i sig skulle kunna aktivera en eventuell framtidsfullmakt. Enligt Förmynderskapsutredningens bedömning innebär detta inte någon ändring av gällande rätt. I betänkandet (s. 476) uttalas i detta avseende följande.

- Enligt vad som framgått i föregående avsnitt talar åtskilligt för att en fullmakt enligt svensk rätt i de flesta situationer saknar verkan

när fullmaktsgivaren lider av bristande rättslig handlingsförmåga på det område fullmakten omfattar. Det finns i vart fall goda skäl för att så skall vara fallet fortsättningsvis. Inte minst handlar det om att den som utfärdat en fullmakt inte skall behöva riskera att fullmakten utan vidare lever sitt eget liv sedan han inte längre har kapacitet att återkalla den. Oönskade resultat kan då bli följderna, eftersom den som utfärdat fullmakten kan ha andra prioriteringar i ett sådant hjälplöst skede än vad han hade i friskt tillstånd. Även rent missbruk torde kunna förekomma.

Samtidigt finns flera andra faktorer att beakta i diskussionen. Tanken bakom den särskilda typ av fullmakter som nu är i fråga, dvs. framtidsfullmakter, är att fullmakten skall gälla just i situationer då fullmaktsgivaren inte längre har förmåga att göra egna val eller vidta andra åtgärder. En framtidsfullmakt bör med andra ord vara ämnad att täcka de behov som kan uppstå sedan det beslutsinkompetenta stadiet har inträtt. Fullmaktsgivaren förutsätts upprätta fullmakten med detta i åtanke och kan formulera sin vilja utifrån de nämnda premisserna.

Undantag från den föreslagna regeln föreslås alltså gälla i den mån detta följer av den föreslagna lagen om framtidsfullmakter, dvs. för framtidsfullmakter och för vissa skriftliga fullmakter avseende periodiska betalningar (se avsnitt 5.2.7 ovan).

6 Förmynderskapsutredningens förslag om behörighet i vissa fall för anhöriga

6.1 Inledning

Förmynderskapsutredningen har föreslagit att anhöriga till vuxna hjälpbehövande ska ges en direkt på lag grundad behörighet att bistå i vissa ekonomiska angelägenheter. En sådan ordning har bedömts kunna motverka svårigheterna att rekrytera tillräckligt många gode män och dämpa trycket på de offentliga stödformerna.

Utredningen har pekat på att anhöriga redan i dag fyller en viktig funktion på flera områden, bl.a. i fråga om den ekonomiska förvaltningen av medel som tillhör vuxna hjälpbehövande. Vidare har framhållits att det rättsliga stödet för många av de åtgärder som anhöriga vidtar är svagt. Enligt utredningen skulle den föreslagna ordningen ansluta till en vanlig uppfattning om de anhörigas roll och ge denna legitimitet, utan att en procedur som kan uppfattas som byråkratisk och besvärande behöver användas.

Förmynderskapsutredningen har föreslagit att regler om legal behörighet för anhöriga ska införas i ett andra kapitel i den föreslagna lagen om framtidsfullmakter m.m. I det följande redovisas huvuddragen i den föreslagna lagstiftningen samt några av de överväganden som legat till grund för de föreslagna lösningarna.

Liksom i föregående kapitel görs i det följande hänvisningar till utredningens lagförslag (se bilaga 2).

6.2 Tillämpningsområdet

Enligt förslaget ska tillämpningsområdet för anhöriga ställföreträdare anknyta till vad som föreslås gälla för framtidfullmakter. Behörigheten ska alltså inträda när den enskilde har förlorat rätts-handlingsförmågan på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande och oförmågan är varaktig (se 2 kap. 1 §). Till skillnad från vad som föreslås gälla för framtidfullmakter ska emellertid ingen helhetsbedömning beträffande den enskildes beslutsoförmåga göras (jfr rekvisitet ”i huvudsak” i 1 kap. 1 §). I stället ska de anhörigas rätt att inträda som ställföreträdare förutsätta att den enskilde är i princip helt ur stånd att ta hand om sina mest elementära angelägenheter av ekonomisk natur.

Förmynderskapsutredningen konstaterar i sitt betänkande (s. 536 f.) att kravet på varaktighet kan komma att medföra att den enskilde under ett inledningsskede står utan en anhörig ställföreträdare. Samtidigt framhålls att de föreslagna reglerna om fortsatt giltighet för vissa fullmakter som avser uppbärande av medel för periodiskt återkommande, sedvanliga betalningar eller andra penningöverföringar med anknytning till den enskildes dagliga livsföring kan täcka vissa grundläggande behov under en övergångsperiod. Även möjligheten att i vissa fall rätts-handla för annans räkning utan uppdrag, rättsfiguren negotiorum gestio, nämns i detta sammanhang.

För att anhörigbehörigheten ska inträda krävs vidare att det varaktigt beslutsinkompetenta tillståndet är ”uppenbart”. Rekvisitet syftar till att klargöra att tveksamheter rörande oförmågan bör få till följd att det inte uppkommer någon behörighet för de anhöriga.

Reglerna om legal behörighet för anhöriga föreslås inte vara tillämpliga när den enskilde redan i samband med att myndighetsåldern uppnås på grund av bestående funktionsnedsättning befinner sig i ett beslutsinkompetent tillstånd (se 2 kap. 4 § andra stycket).

Ställföreträdarskap genom anhöriga i ekonomiska angelägenheter föreslås utgöra en subsidiär lösning och behörigheten ska

alltså inträda först om det kan konstateras att den enskilde varken har utsett framtidsfullmäktig eller har god man eller förvaltare på området (se 2 kap. 3 §).

6.3 Behörighetens omfattning och avgränsningar

Den legala behörigheten ska enligt förslaget begränsa sig till sedvanliga rättshandlingar med anknytning till den enskildes dagliga livsföring (se 2 kap. 1 § första stycket). Som exempel på vad sådana rättshandlingar kan avse anges livsmedel, kläder och skor, förbrukningsartiklar, boende, hälsa och hygien, tandvård, transporter, avgifter för sociala tjänster, skattebetalningar, telefon, tillgång till massmedier, förströelser, försäkringar och medlemskap i föreningar (se 2 kap. 1 § andra stycket). Denna avgränsning motiveras i betänkandet (s. 537f.) på följande sätt.

Gemensamt för rättshandlingar på dessa delområden är att de – i ekonomiskt hänseende – kan sägas vara av sedvanlig och stundom rutinbetonad natur. Många av rättshandlingarna är, i den mån de företas för den enskildes dagliga hushållning eller livsföring, sådana att de enligt gällande rätt t.o.m. hade kunnat företas utan den enskildes samtycke, om han i stället hade haft godmanskap anordnat för sig (jfr nuvarande 11 kap. 5 § FB, enligt förslaget 11 kap. 7 §). Rättshandlingarna är i sig viktiga genom att de garanterar den enskilde viss trygghet och stabilitet i livsföringen. Om den enskilde själv skulle ombesörja rättshandlingar i dessa avseenden och p.g.a. sin sjukdom eller störning skulle försitta betalningsfrister, uppdateringar eller nyinköp, skulle hans eller hennes tillvaro förlora i kvalitet och leda till mer eller mindre obehagliga åtgärder från myndigheter och borgenärer. Behörigheten för anhöriga ställföreträdare bör omfatta företräderskap i angelägenheter av nu nämnt slag.

Vad det handlar om är följaktligen att sörja för att den enskildes mest trängande ekonomiska behov tillgodoses. I praktiken blir lagstiftningens föremål en äldre person som är intagen på ett särskilt boende och vars behov är tämligen likartade från tid till annan.

Behörigheten föreslås dock i ett avseende omfatta åtgärder som inte är att betrakta som sedvanliga rättshandlingar med anknyt-

ning till den dagliga livsföringen, nämligen insättning av den enskildes medel hos bank eller kreditmarknadsinstitut (se 2 kap. 1 § tredje stycket). Detta motiveras i betänkandet (s. 538) på följande sätt.

I uppräkningslistan ovan har inte nämnts sparande, t.ex. i form av insättningar i fonder. Detta är en form av investering som inte kan sägas ske med anknytning till den dagliga livsföringen, trots att det i många fall skulle kunna uppfattas som en rimlig åtgärd. Däremot bör en ställföreträdare ha rätt att sätta in den enskildes pengar på konto hos bank eller kreditmarknadsföretag, där medlen i allmänhet är omfattade av den s.k. insättningsgarantin och där de normalt görs räntebärande.

Den övergripande behörighetsbegränsningen kompletteras av bestämmelser som anger de närmare ramarna för ställföreträdarens handlande. Bestämmelserna innebär bl.a. att en anhörig ska ha rätt att träffa avtal för den enskildes räkning och sköta betalningar för denne med tillgängliga medel (se 2 kap. 6 § första stycket 1-2). I vissa fall ska den anhörige också få lyfta den enskildes inkomst och avkastning från egendom som tillkommer den enskilde samt ta banktillgodohavanden och andra penningmedel i anspråk. Sådana åtgärder är tillåtna om syftet är att medlen ska sättas in hos bank eller kreditmarknadsföretag eller användas för att betala den enskildes räkningar (se 2 kap. 6 § första stycket 3). När det gäller ianspråktagande av medel för betalning av räkningar finns dock en begränsning såtillvida att medel endast får lyftas i ”behövlig omfattning”. Begränsningen motiveras enligt följande (s. 551).

En ställföreträdare bör följaktligen inte tillåtas att ta ut mer pengar för betalning än vad som erfordras för att svara mot de åtaganden som den enskilde har. En bank eller annan som förfogar över den enskildes medel får därmed inte tillåta ett större uttag, om det finns anledning att tro att den enskilde inte inom en rimlig framtid har behov av att ingå rättshandlingar som svarar mot uttagets storlek (se härom avsnitt B 7.3.5). Syftet är således inte att den enskildes ställföreträdare under en månad skall kunna ta ut pengar som svarar mot den enskildes åtaganden under exempelvis det närmaste halv-

året, även om detta i somliga fall kan te sig praktiskt. Till ledning för tillämpningen av bestämmelsen bör kunna gälla att den enskildes räkningar ofta – men kanske inte utan undantag – förfaller månadsvis eller i vissa fall kvartalsvis. Stundom kan det också vara befogat att begära att få se t.ex. en faktura eller räkning, särskilt om det begärda uttaget ter sig högt.

Den anhörige ska också enligt förslaget ha rätt att lämna eller ändra fullmakter eller medgivanden om periodiskt återkommande betalningar (se 2 kap. 6 § första stycket 4).

En anhörig får inte företräda den enskilde i jävssituationer (se 2 kap. 7 § andra stycket) eller i mål eller ärende hos domstol eller annan myndighet (se 2 kap. 7 § första stycket). Begränsningen i sistnämnda hänseende närmare innebörd klargörs i betänkandet (s. 552) på följande sätt.

Visserligen är det den anhörige som förutsätts träffa avtal för den enskildes räkning och betala dennes utgifter. I detta får också anses ligga att den anhörige har behörighet att t.ex. reklamera en felaktig produkt, säga upp avtal och bestrida betalningsansvar (däremot inte bestrida ansökningar om betalningsförelägganden – se nedan), allt under förutsättning att frågan ursprungligen gäller en sådan angelägenhet som täcks av en anhörigs behörighet enligt denna lag. Den anhörige förutsätts således på många sätt agera i förhållande till de kostnader eller utgifter som den enskilde har. Likväl anser utredningen att det inte bör vara den anhöriges uppgift att företräda den enskilde i mål eller ärende hos domstol, om angelägenheten leder till rättslig prövning. Ett sådant företräderskap skulle riskera att leda alltför långt. I stället bör det faktum att ett mål eller ärende väcks föranleda att en lämplighetsprövning genomförs av den företrädare som avses föra den enskildes talan. Detsamma bör gälla även i ärenden inför myndighet, företrädesvis kronofogdemyndigheten, i vilka en prövning med rättsliga återverkningar kommer till stånd. Den anhörige ställföreträdaren skall således inte anses behörig att yttra sig över och bestrida en ansökan om betalningsföreläggande. Företräderskapet i en dylik ekonomisk angelägenhet blir i stället en uppgift för en god man eller förvaltare (se avsnitt B 11). Inget hindrar att den anhörige förordnas som exempelvis god man att företräda den enskilde i målet eller ärendet.

6.4 Behörighetens inträde

Det ankommer enligt förslaget på en anhörig, som med stöd av turordningsreglerna är att anse som närmast anhörig – eller som med stöd av fullmakt från andra anhöriga har getts denna funktion (se följande avsnitt) – att bedöma den enskildes beslutsin-kompetens. Förmynderskapsutredningen har angett att det saknas skäl att låta beslutsinkompetensen bli föremål för en rättslig prövning. I detta avseende uttalas i betänkande (s. 544) följande.

Diskussionen om möjligheterna för anhöriga att utverka underlag för sin behörighet väcker frågan om hur den enskilde skall kunna motsätta sig att anhöriga inträder som ställföreträdare. Att den enskilde alltid har möjlighet att ansöka om godmanskap eller förval-tarskap för sig framgår av regler i föräldrabalken. Frågan är dock om någon särskild form av domstolskontroll bör skapas för att värja den enskilde från anhörigas beslutsåtgärder, främst när den enskilde inte delar de anhörigas bedömning av hans beslutsförmåga.

Den lagstiftning som berörs förutsätter emellertid närmast att huvudmannen på grund av sitt tillstånd är helt passiv. Olika tredje män, inte minst banker, lär kräva övertygande bevisning för att ac-ceptera att någon annan utnyttjar sig av denna form av automatisk behörighet, trots att det endast rör sig om enklare ekonomiska an-gelägenheter.

Som framgår av avsnitt B 6.2.5 för ett motsvarande fall finns dessutom möjligheter för den enskilde att i en fastställelsetalan eller i samband med att krav riktas mot honom göra gällande att förut-sättningarna för den anhöriges behörighet inte är eller har varit upp-fyllda. – Slutsatsen blir att något särskilt arrangemang för att åstad-komma en domstolsprövning av den enskildes hälsotillstånd, dvs. i relation till anhörigas behörighet, därmed inte lär behövas.

En anhörig ställföreträdare föreslås få rätt att ta del av annars sekretesskyddade uppgifter om den enskildes hälsotillstånd. Som skäl för denna ordning anförs i betänkandet (s. 540) följande.

För att erhålla besked om att den enskilde uppenbarligen varaktigt saknar förmåga att ha hand om sina ekonomiska angelägenheter måste den anhörige kunna få ett någorlunda fast besked om att denna till stor del medicinska förutsättning föreligger. Även om den

anhörige själv kan göra sig en klar och korrekt bild av detta förhållande, t.ex. för att hans släkting uppenbart är gravt dement eller befinner sig i ett vegetativt tillstånd, kommer den anhörige ställföreträdaren att ställas inför situationer i vilka tredje man, t.ex. en bank, kräver underlag för att låta den anhörige företräda den enskilde.

Rätten att ta del av handlingar som omfattas av sekretess föreslås emellertid inte vara ovillkorlig, utan en behovsprövning ska göras i det enskilda fallet. I fråga om denna behovsprövning uttalas i betänkandet (s. 543) följande.

En förutsättning bör dock vara att uppgifterna har betydelse för ställningstaganden kring den enskildes tillstånd i det avseende som en lagstiftning om anhöriga ställföreträdare i ekonomiska angelägenheter tar sikte på. Här skall hållas i åtanke att syftet med att få ut uppgifter inte nödvändigtvis behöver vara att få bekräftat att förutsättningarna för ställföreträdarskap är uppfyllda; det kan också handla om att en företrädare skall erhålla underlag för sitt påstående om behörighet inför tredje man. Detta kräver att handlingarna visas upp. Den som utger sig för att vara anhörig ställföreträdare måste med andra ord antas ha behov av uppgiften för sitt uppdrag för att sekretessen inte skall gälla i förhållande till honom. Bedömningen måste göras utifrån denna aspekt när uppgifter begärs utlämnade.

6.5 Turordningsreglerna och de anhörigas inbördes förhållande

De anhöriga som enligt förslaget ska komma ifråga för behörighet är – i fallande ordning – make eller sambo, barn, barnbarn, föräldrar och syskon (se 2 kap. 4 §). Urvalet av tänkbara anhöriga ställföreträdare sammanfaller alltså med den kategori av ”närmaste släktingar” som är ansökningsberättigade i godmanskaps- och förvalterskapsärenden (se 11 kap. 15 § FB). Behörigheten inom en anhörigkategori ska vara gemensam, vilket innebär att samtliga måste vara överens i sina ställningstaganden för det fall de inte enats om att en av dem ska företräda den enskilde ensam. Olika ekonomiska angelägenheterna ska inte kunna delas

upp mellan olika anhöriga, utan behörigheten för en viss anhörig, eller krets av anhöriga, ska avse samtliga angelägenheter som omfattas av behörigheten. Förmynderskapsutredningen har gjort bedömningen att en sådan ordning kan bidra till att bl.a. underlätta tredjemanskontakter och undvika gränsdragningsfrågor.

6.6 Tredjemansskydd

I syfte att underlätta för anhöriga att bli accepterade som ställföreträdare av företag och banker har Förmynderskapsutredningen föreslagit att särskilda tredjemansskydds- och skadeståndsregler ska införas.

En rättshandling som en anhörig med stöd i övrigt av sin behörighet har företagit för den enskildes räkning föreslås vara bindande för den enskilde även om den inte har varit av sedvanlig karaktär eller har varit ämnad till stöd för den enskildes livsföring, såvida tredje man varken insåg eller borde ha insett rätta förhållandet (se 2 kap. 8 §). Så ska dock inte vara fallet om den ovanliga situationen uppstår att den enskildes tillstånd förbättrats i sådan utsträckning att den anhöriges behörighet upphör. I ett sådant fall ska den enskilde vara skyldig att informera tredje man om att den anhöriges behörighet har upphört att gälla. Ett åsidosättande av denna informationsplikt ska medföra att senare rättshandlingar som vidtas mot en godtroende tredje man blir bindande för den enskilde. En förutsättning för att en sådan informationsskyldighet ska uppstå är att den enskilde har särskild anledning att befara att en anhörig kommer att företa rättshandling gentemot en i detta sammanhang godtroende tredje man (se 2 kap. 9 §).

En anhörig som utan behörighet rättshandlar mot en godtroende tredje man kan ådra sig skadeståndsskyldighet (se 2 kap. 14 §).

6.7 Anhöriga ställföreträdares skyldigheter

En anhörig ställföreträdare ska ha en allmän skyldighet att, med beaktande av den enskildes uttryckta eller förmodade inställning, handla på det sätt som bäst gagnar denne (se 2 kap. 10 §). Om den anhörige uppsåtligen eller av vårdslöshet agerar i strid med denna skyldighet och i samband med det orsakar den enskilde skada, kan skadeståndsansvar gentemot den enskilde inträda (se 2 kap. 13 §).

Den allmänna lojalitetsplikten kompletteras av särskilda skyldigheter för den anhörige att föra räkenskaper över förvaltningen och hålla den enskildes medel avskilda (se 2 kap. 11 §). Den anhörige ska också vara skyldig att på begäran av överförmyndaren lämna uppgifter om vilka åtgärder som vidtagits med stöd av ställföreträdarbehörigheten samt särskild redovisning över vad som vidtagits med den egendom som den enskilde disponerar (se 2 kap. 12 §). I fråga om skyldigheten att föra räkenskaper uttalas i Förmynderskapsutredningens betänkande (s. 557) följande.

Gode män och förvaltare är skyldiga att fortlöpande föra räkenskaper över sin förvaltning och att göra anteckningar om sina åtgärder i övrigt (12 kap. 5 § FB). Detta bör vara ett åliggande även för en anhörig ställföreträdare. Naturligtvis underlättar en sådan rutin fullgörandet av redovisningsskyldigheten gentemot överförmyndaren. Därutöver ger räkenskaperna ett viktigt underlag för granskningar av hur ställföreträdaren har skött uppgiften. Samtidigt kan räkenskaperna utgöra ett gott bevismedel för ställföreträdaren för det fall hans förvaltning ifrågasätts av någon annan, t.ex. en annan närstående till den enskilde.

7 Remissinstansernas synpunkter på förslagen om framtidsfullmakter och anhörigbehörighet

7.1 Allmänt om remissutfallet

Som berörts redan i inledningen har remissinstanserna ställt sig i huvudsak positiva till utredningens förslag om framtidsfullmakter och anhöriga som ställföreträdare. De kritiska synpunkterna gäller i huvudsak den föreslagna ordningen för framtidsfullmaktens ikraftträdande och tillsynsregleringen. Även i vissa andra avseenden har synpunkter förts fram rörande förslagets utformning. De huvudsakliga synpunkterna sammanfattas nedan.

7.2 Framtidsfullmakter

7.2.1 Ordningen för framtidsfullmaktens ikraftträdande

Många remissinstanser har reagerat mot att den föreslagna ordningen för framtidsfullmaktens ikraftträdande inte innefattar någon myndighetsprövning. Invändningar har också riktats mot att den föreslagna ordningen kan medföra problem för tredje män att bedöma fullmäktigens behörighet, vilket i sig skulle kunna inverka negativt på institutets användbarhet. Det har också ifrågasatts om det är lämpligt att låta enskilda personer

bedöma vilken utredning som krävs för att styrka fullmaktsgivarens tillstånd och avgöra om rekvisiten för fullmaktens ikraftträdande är uppfyllda. Flera remissinstanser har påtalat att det i vissa fall kan bli fråga om besvärliga bedömningar och det har också framförts farhågor för att den utpekade fullmäktigen, med hänsyn till fullmaktsgivarens integritet och värdighet, kan komma att dröja med att ta beslutet att låta fullmakten träda i kraft. Avsaknaden av en ordning för prövning av om framtidsfullmakten är gällande eller inte har också lyfts fram som en potentiell källa till konflikter mellan anhöriga.

Socialstyrelsen har påtalat att det finns en uppenbar risk för otillbörligt utnyttjande om ikraftträdandebedömningen läggs på fullmäktigen. För att uppfylla de krav på rättssäkerhet som är motiverade bör, enligt *Socialstyrelsen*, fullmäktigens ställningstagande i vart fall grundas på ett läkarintyg.

Försäkringsförbundet, som i och för sig avstyrkt förslaget, har föreslagit att en framtidsfullmakt alltid ska kompletteras med ett läkarintyg avseende fullmaktsgivarens beslutsinkompetens när den återopas.

Från ett integritetsperspektiv har det också ifrågasatts om det är lämpligt att en fullmäktig i vissa situationer måste föra vidare sekretessbelagda uppgifter om fullmaktsgivaren. *Svenska Bankföreningen* har ifrågasatt rimligheten av att enskilda banktjänstemän får till uppgift att bedöma kundernas beslutsinkompetens och – om osäkerhet uppstår – kräva in ytterligare utredning från fullmäktigen. Föreningen har också pekat på att uppgifter om fullmaktsgivarens hälsotillstånd utgör känsliga personuppgifter enligt personuppgiftslagen och att de därför kan vara svåra att hantera inom bankernas verksamhet. Flera remissinstanser, däribland *Justitieombudsmannen*, *Domstolsverket*, *Göta hovrätt* och *Sveriges Advokatsamfund*, har förordat en lösning som innebär att en myndighet med rättslig verkan prövar förutsättningarna för framtidsfullmaktens ikraftträdande. Många remissinstanser har också föreslagit att denna prövning bör ske av överförmyndaren. Myndighetens avsaknad av egenintresse och erfarenhet av

att fatta beslut i liknande frågor har lagts fram som skäl för en sådan ordning.

Bla. *Skatteverket* har förordat en ordning som innebär att fullmaktsförhållandet registreras eller att fullmäktigen får någon form av intyg över ikraftträdandet att uppvisa för tredje man.

Handikappsombudsmannen har förelagit att en framtidsfullmäktig ska vara skyldig att till överförmyndaren anmäla när denne tagit fullmakten i bruk. Syftet skulle vara att ge överförmyndaren någon form av kontroll över vilka som har legala ställföreträdare.

7.2.2 Tillsynen

Flera remissinstanser har framhållit att det finns en risk för att en fullmäktig försöker dra egen fördel av uppdraget. De har ifrågasatt om det föreslagna skyddet mot illojala förfaranden är tillräckligt. Från flera håll har det också riktats kritik mot att överförmyndaren, i avsaknad av krav på ett anmälnings- eller registreringsförfarande, inte får någon insyn i fullmaktsförhållandena och att myndigheten därmed inte heller har någon praktisk möjlighet att granska hur framtidsfullmakter används. Kritik har också riktats mot att överförmyndaren enligt förslaget inte ges möjlighet att tillgripa några sanktioner för det fall fullmäktigen underlåter att göra det som ankommer på honom eller henne.

Några remissinstanser, bl.a. *Sveriges Kommuner och Lands-ting*, har ifrågasatt om den föreslagna möjligheten för överförmyndaren att begära upplysningar om fullmaktsförhållandet samt en redovisning från fullmäktigen är förenlig med grundtanken att inte blanda in myndigheter i den enskildes personliga och ekonomiska angelägenheter.

Från vissa håll har efterfrågats klarare riktlinjer för uppdragets fullgörande, t.ex. införandet av en lagstadgad skyldighet för fullmäktigen att, med beaktande den enskildes egen uttryckta eller förmodade inställning, alltid handla på ett sätt som gagnar fullmaktsgivaren.

7.2.3 Några övriga synpunkter

När det gäller de föreslagna möjligheterna att återkalla en framtidsfullmakt har bl.a. *Skellefteå tingsrätt* ifrågasatt rimligheten av att någon – vid påstående om motsatsen – ska vara tvungen att driva en process för att bevisa sin rättshandlingsförmåga. Det har också efterfrågats ett förtydligande om vem som i en sådan process skulle utse en företrädare för fullmaktsgivaren.

När det gäller den föreslagna jävsregleringen har flera remissinstanser, bl.a. *Värmlands tingsrätt*, framfört farhågor för att de regler som möjliggör för fullmäktigen att lämna personliga presenter eller andra gåvor, samt i vissa fall bestämma sitt eget arvode, kan komma att missbrukas eller i vart fall utgöra en källa till misstankar mot fullmäktigen.

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet har ifrågasatt om inte möjligheten att åsidosätta fullmakten borde regleras på annat sätt. Enligt fakultetsnämndens mening är det enligt förslaget för lätt att genom ett godmanskaps- eller förvaltar-skapsförordnande åsidosätta framtidsfullmakten. I stället har föreslagits att särskilda ogiltighetsregler, med ogiltighetsreglerna för testamenten i föräldrabalken som förlaga, bör införas.

7.3 Frågan om fullmakters verkan sedan fullmaktsgivaren förlorat sin rättshandlingsförmåga

Som närmare redogjorts för i avsnitt 5.3 har Förmynderskapsutredningen föreslagit att avtalslagen ska kompletteras med en bestämmelse som klargör att en rättshandling som en fullmäktig företagit med stöd av en ordinär fullmakt inte har större verkan än den skulle ha haft om fullmaktsgivaren själv hade företagit rättshandlingen. *Svenska Bankföreningen* har invänt att den föreslagna bestämmelsen, för bankernas vidkommande, skulle få till följd att det i praktiken blir omöjligt att hantera ordinära fullmakter. Detta eftersom banker hittills har utgått från att de kan

förlita sig på en upprättad fullmakt och inte i varje fall behöver undersöka fullmaktgivarens rättshandlingsförmåga. Mot bakgrund av de stora problem detta kan tänkas medföra för bankerna har föreningen föreslagit att banker och andra tredje män ska kunna stödja sig på en godtrosregel.

7.4 Legal behörighet för anhöriga ställföreträdare i vissa ekonomiska angelägenheter

När det gäller uppgiften att bedöma om en person på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller likande förhållande uppenbarligen varaktigt saknar förmåga att ta hand om sina ekonomiska angelägenheter har framförts den ståndpunkten att prövningen, av rättssäkerhetsskäl och respekten för den hjälpbehövandes värdighet, bör läggas på en myndighet istället för en anhörig. *Värmlands tingsrätt* har påtalat behov av en enkel rättslig ordning för prövning av om behörigheten för ställföreträdaren har inträtt eller inte. *Domstolsverket* har förordat att bedömningen av den enskildes förmåga att ta hand om sina ekonomiska angelägenheter läggs på en myndighet.

Vidare har lämpligheten av en ordning innebärande att en anhörig, på motsvarande sätt som en framtidsfullmäktig, i vissa situationer måste föra vidare sekretessbelagda uppgifter om fullmaktsgivaren till tredje man ifrågasatts från ett integritetsperspektiv.

Värmlands tingsrätt har anmärkt att de föreslagna turordningsreglerna kan befaras bana väg för konflikter mellan barn och föräldrar i vissa fall och *Justitieombudsmannen* har framhållit att det kan vara svårt för en tredje man att bedöma om en anhörigs legala rätt att företräda den enskilde har inträtt och, om så är fallet, vem som enligt turordningsreglerna har denna behörighet.

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet har, från ett effektivitetsperspektiv, ifrågasatt lämpligheten av att flera anhöriga kan ges behörighet att företräda den anhörige tillsammans. Detta eftersom en sådan ordning kräver att de anhö-

riga agerar gemensamt eller att en av dessa ges fullmakt från de övriga. Fakultetsnämnden har också anfört att en förutsättning för en enkel och smidig ordning är att ställföreträdaren själv svarar för sin behörighet i förhållande till tredje man samt att det med hänsyn till behörighetens begränsning till sedvanliga rättshandlingar som anknyter till den enskildes livsföring, är rimligt att ställföreträdaren kan företa rättshandlingar som binder den enskilde utan att i varje enskilt fall behöva styrka sin behörighet. Det konstateras också att de föreslagna skadestandsreglerna erbjuder den enskilde ett visst skydd i dessa fall.

Vissa andra remissinstanser, bl.a. *Skellefteå tingsrätt*, har i stället förordat en ordning som innebär att den enskilde aldrig bör bli bunden av en på felaktiga grunder ingången rättshandling. Detta eftersom anhörigförvaltningen i sig ger tredje man anledning att vara varsam i sitt handlande.

När det gäller överförmyndarens granskning av ställföreträdarens vidtagna åtgärder har flera remissinstanser påtalat att denna, i avsaknad av ett anmälnings- eller registreringsförfarande, riskerar att bli illusorisk. Kritik har också från flera håll riktats mot att överförmyndarens faktiska möjligheter att begära in redovisning från den anhörige inte är förenad med någon sanktion. Några remissinstanser, däribland *Sveriges Kommuner och Lands-ting*, har emellertid ifrågasatt om det står i överensstämmelse med den åsyftade förenklade hanteringen – och ambitionen att minimera myndigheters inblandning – att överförmyndaren ska kunna kräva anhöriga på redovisning av förvaltningen.

8 En nordisk utblick

8.1 Inledning

Både Finland och Norge har under senare år valt att införa lagstiftning om framtidsfullmakter (i Finland benämnda intressebevakningskonflikter). I Norge finns också sedan den 1 juli 2013 lagregler som ger anhöriga behörighet att företräda enskilda i vissa ekonomiska angelägenheter.

Såväl det finska som det norska systemet för framtidsfullmakter uppvisar i många delar stora likheter med Förmynderskapsutredningens förslag, bl.a. i fråga om formkrav, tredjemansskydd och skadeståndsregler. I några centrala avseenden skiljer sig dock de finska och norska reglerna från det svenska förslaget. De huvudsakliga skillnaderna avser förutsättningarna för framtidsfullmaktens ikraftträdande samt tillsyn. I dessa delar skiljer sig också de finska och de norska regleringarna sinsemellan.

I de följande avsnitten presenteras huvuddragen i de finska och norska lagregleringarna i nämnda delar, liksom några av de överväganden som legat till grund för dessa.

8.2 Finland

8.2.1 Ikraftträdande av intressebevakningsfullmakter

I Finland återfinns regler om intressebevakningsfullmakter i lagen om intressebevakningsfullmakt (648/2007) som trädde i kraft den 1 november 2007.

Enligt det finska systemet träder en intressebevakningsfullmakt i kraft när förmyndarmyndigheten har fastställt den.¹ Det ankommer på den i fullmakten utpekade fullmäktigen att ansöka om fastställelse hos förmyndarmyndigheten när fullmaktsgivaren inte längre kan sköta de angelägenheter som fullmakten avser. I samband med ansökan om fastställelse ska fullmäktigen visa upp fullmakten i original och ett läkarutlåtande eller motsvarande som visar att fullmaktsgivaren har förlorat sin förmåga att sköta de angelägenheter som fullmakten gäller. Förmyndarmyndigheten ska bereda fullmaktsgivaren tillfälle att yttra sig över ansökan, om det inte utifrån den medicinska utredning som fullmäktigen gett in framgår att denne inte förstår sakens innebörd. Även fullmaktsgivarens make ska ges tillfälle att yttra sig över ansökan om det inte framstår som uppenbart onödigt. Vid behov kan förmyndarmyndigheten höra fullmäktigen personligen, ge fullmaktsgivarens föräldrar, barn eller andra närstående tillfälle att yttra sig samt kräva att fullmäktigen lämnar utredning om omständigheter som kan vara av betydelse vid bedömningen av fullmäktigens lämplighet och förmåga att sköta uppdraget.

För att fastställelse ska ske måste de föreskriva formkraven vara uppfyllda. Det ska inte heller finnas grundad anledning att misstänka att fullmäktigen är oförmögen att sköta uppdraget eller annars är olämplig. Fullmakter som omfattar ekonomiska angelägenheter antecknas i ett centralt register över förmynderskapsärenden. Därigenom kan utomstående personer vid behov kontrollera vem som har rätt att företräda den som saknar rätts-handlingsförmåga.

I den proposition som legat till grund för lagstiftningen framhålls dels att man genom fastställelseförfarandet entydigt kan fastställa tidpunkten för fullmaktens ikraftträdande, dels att det skapar förutsättningar för förmyndarmyndigheten att redan

¹ I Finland är magistraten förmyndarmyndighet. Magistraterna utgör en del av den statliga lokalförvaltningen. Förutom förmynderskapsärenden ansvarar magistraterna för befolkningsdatasystemet, handels- och föreningsregistret, farkostregistret samt den riksomfattande konsumentrådgivningen. I Finland finns 11 magistrater med sammanlagt 41 verksamhetsställen.

från ikraftträdandetidpunkten bedriva tillsyn över fullmäktigens verksamhet. Den i Finland valda lösningen syftar alltså till att undvika eventuella oklarheter och tvister i fråga om fullmäktigens behörighet och minska riskerna för oegentligheter och missbruk. Möjligheten att anteckna aktiverade intressebevakningsfullmakter i det befintliga registret över förmynderskapsärenden framhålls som en särskild fördel med fastställelseförfarandet.²

8.2.2 Tillsyn av fullmäktigens verksamhet

I Finland faller fullmäktigens verksamhet under förmyndarmyndighetens formella tillsyn. Tillsynsregleringen anknyter i stora delar till vad som i den finska lagen om förmyndarverksamhet (1999/442) gäller för intressebevakare (en av samhället utsedd ställföreträdare). I vissa avseenden är dock regleringen för en fullmäktig enligt en intressebevakningsfullmakt inte lika långtgående. Detta motiveras i propositionen med att det inte är befogat att övervaka fullmäktigens verksamhet på ett lika omfattande sätt som en av domstol förordnad intressebevakare, eftersom fullmaktsgivaren själv väljer fullmäktigen och då denna ofta torde vara en person som fullmaktsgivaren litar på och vill anförtro skötseln av sina angelägenheter. Vidare konstateras att möjligheten att anmäla behov av intressebevakning till förmyndarmyndigheten erbjuder en indirekt övervakning av fullmäktigens verksamhet. Samtidigt konstateras att ett visst mått av tillsyn är nödvändigt för att förebygga missbruk av huvudmannens förtroende och säkerställa att eventuella oegentligheter kan utredas.³

Om fullmakten omfattar ekonomiska angelägenheter ska fullmäktigen inom tre månader från ikraftträdandet lämna in en förteckning över de tillgångar och skulder som han eller hon enligt fullmakten har att förvalta. Även därefter tillkommande

² Se proposition med förslag till lag om intressebevakningsfullmakt och till lag om ändring av lagen om förmyndarverksamhet (RP 52/2006 rd), s. 12.

³ A. prop., s. 13.

egendom ska, med vissa undantag, förtecknas inom en månad från förvärvet. Fullmäktigen ska försäkra riktigheten och fullständigheten av egendomsförteckningen. Om förmyndarmyndigheten begär det är fullmäktigen också skyldig att under ed eller försäkran bekräfta uppgifterna inför domstol. Fullmäktigen är också skyldig att föra räkenskaper över fullmaktsgivarens tillgångar samt över vad som har inträffat under redovisningsperioden. Om fullmakten avser andra angelägenheter än rent ekonomiska är fullmäktigen skyldig att föra anteckningar över dessa.

Fullmaktsgivaren kan i samband med upprättandet av en intressebevakningsfullmakt själv påverka övervakningens omfattning i viss mån. Om fullmakten avser ekonomiska angelägenheter kan det i fullmakten förordnas att fullmäktigen regelbundet, dock högst en gång per år, ska ge in en redovisning till förmyndarmyndigheten. I så fall tillämpas de regler som gäller för intressebevakare på redovisningen. Även om fullmakten inte innehåller något sådant förordnande får förmyndarmyndigheten, om det finns anledning till det, begära att fullmäktigen lämnar redovisning för uppdraget. Fullmäktigen ska också på begäran lämna andra nödvändiga uppgifter och dokumentation avseende uppdraget samt i samband med uppdragets upphörande lämna slutredovisning. Om fullmäktigen försummar att skicka in begärda handlingar kan förmyndarmyndigheten tillgripa administrativa sanktioner, t.ex. vite. En fullmaktsgivare kan också i fullmakten föreskriva att vissa typer av rättshandlingar ska kräva förmyndarmyndighetens tillstånd.

8.3 Norge

8.3.1 Fullmaktens ikraftträdande

I Norge infördes lagregler om framtidsfullmakter genom den nya vergemålsloven (LOV 2010-03-26 nr 09: Lov om vergemål) som trädde i kraft den 1 juli 2013.

Enligt de norska reglerna träder en framtidsfullmakt i kraft när fullmaktsgivaren inte längre är i stånd att tillvarata de angelägenheter som omfattas av fullmakten. Det är fullmäktigen som ska ta ställning till när fullmakten ska träda i kraft. Fullmäktigen ska snarast efter ikraftträdandet underrätta fullmaktsgivarens make eller sambo om ikraftträdandet. Om fullmaktsgivaren är ogift och saknar sambo ska i stället andra nära släktingar underrättas.

Det norska systemet erbjuder en möjlighet att få fullmakten fastställd av en myndighet (staedfesting). Fastställelse sker av fylkesmannen efter ansökan från fullmäktigen.⁴ En fastställelse förutsätter att formkraven för fullmaktens upprättande är uppfyllda, liksom att fullmaktsgivarens tillstånd är sådant att han eller hon inte längre är i stånd att tillvarata sina intressen. Fastställelse ska inte ske om villkoren för fullmaktens upprättande inte är uppfyllda eller om det finns anledning anta att fullmäktigen inte är lämplig för uppdraget.

I samband med en ansökan om fastställelse ska fullmäktigen presentera fullmakten, bevis för att anhöriga underrättats om ikraftträdandet samt läkarintyg beträffande fullmaktsgivarens hälsotillstånd. När fullmakten har fastställts får fullmäktigen ett intyg om detta. Fastställelsen blir också föremål för registrering.

I den norska propositionen framhålls att huvudsyftet med framtidsfullmaktsinstitutet är att skapa ett enkelt och privaträttsligt alternativ till de allmänna ställföreträdarformerna. Det konstateras att behörighetsfrågan sällan torde bli föremål för problem, i synnerhet inte vid mindre transaktioner. Mot den bakgrunden påpekas att ett obligatoriskt fastställelseförfarande kopplat till ikraftträdandet enligt finsk modell skulle riskera att medföra onödigt merarbete och kostnader både för fullmaktsgivaren, fullmäktigen och för det allmänna. Det konstateras emellertid att det vid större transaktioner, t.ex. försäljning av fast egendom, kan finnas ett särskilt behov för fullmäktigen att

⁴ Fylkesmannen är en statlig ämbetsman som finns i varje fylke (motsvaras av län i Sverige) och som utses av regeringen och som leder en statlig myndighet kallad fylkesmannsembetet (detta motsvarar länsstyrelsen i Sverige). Det finns totalt 18 fylkesmän.

styrka sin behörighet, dvs. visa att förutsättningarna för fullmaktens ikraftträdande är uppfyllda. Samtidigt framhålls att en ordning som innebär att fullmäktigen måste vidarebefordra uppgifter om fullmaktsgivarens hälsotillstånd för tredje man är mindre lämplig. Den valda lösningen med en fakultativ möjlighet till fastställelse av fullmakten syftar således till att komma till rätta med denna integritetsproblematik, men samtidigt säkerställa att fullmaktsinstitutet kan komma till praktisk användning även vid mer avancerade transaktioner.⁵

En stadfesting har betydelse endast som bevismedel och den innebär inget fullständigt ställningstagande till om en framtidsfullmakt är i kraft. En stadfesting är inte att betrakta som ett beslut och fylkesmannens bedömning av frågan om stadfesting kan inte överklagas.⁶

8.3.2 Granskning av fullmäktigens verksamhet

När det gäller granskningen av fullmäktigens verksamhet framhålls i propositionen att införandet av en generell redovisnings- och upplysningsplikt för fullmäktigen skulle frånta framtidsfullmakten något av dess privaträttsliga karaktär. Samtidigt konstateras att det kan uppfattas som stötande om förmyndarmyndigheten skulle sakna möjlighet att ingripa om myndigheten får kännedom om att fullmäktigen inte sköter sig uppdrag.

Den valda lösningen innebär att fullmäktigen är skyldig att på begäran av förmyndarmyndigheten lägga fram den information om fullmaktsförhållandet som förmyndarmyndigheten kräver. Förmyndarmyndigheten kan förelägga fullmäktigen att föra redovisning och ge förmyndarmyndigheten den insyn i förvaltningen som är nödvändigt för att säkerställa fullmaktsgivarens intressen. Ordningen syftar till att ge förmyndarmyndigheten möjlighet att vid behov inhämta ytterligare information för att kunna avgöra om en framtidsfullmakt missbrukas eller om det

⁵ Ot.prp.nr.110 (2008–2009), Om lov om vergemål (vergemålsloven), s. 150-151.

⁶ A. prop. s. 216.

föreligger andra omständigheter som motiverar att den enskilde i stället får en av samhället utsedd ställföreträdare (verge). Underlåtenhet att komma in med sådan information är inte sanktionerad, men i propositionen påpekas att sådan underlåtenhet i sig kan vara utgöra ett argument för att utse en verge.

8.3.3 Legal behörighet för anhöriga i vissa fall

I september 2004 lämnade den norska Vergemålsutredningen ett lagförslag om framtidsfullmakter. Frågan om legal behörighet för anhöriga var föremål för utredningens överväganden, men till skillnad från den svenska Förmynderskapsutredningen valde den norska utredningen att inte lägga fram något förslag om en sådan behörighet. Som skäl för detta anfördes följande (NOU 2004:16 s. 72f.).

Utvalget finner det betenkelig om pårørende uten samtykke fra vedkommende eller annen kontroll, skal kunne kreve taushetsbelagte opplysninger om vedkommende fra lege og lignende. Utvalget finner også at rettsikkerhetskensyn taler mot ytterligere adgang for pårørende til å representere en nærstående. Det kan være vanskelig å føre kontroll med at pårørende ikke misbruker en slik stilling. Hvis en person har tillit til sine pårørende og ønsker at de skal ivareta de aktuelle interessene når han eller hun selv ikke lenger kan ivareta dem uten innblanding fra det offentlige, er det etter lovforslaget adgang til å opprette en framtidfullmakt. Hvis denne adgangen ikke benyttes, mener utvalget at det mest forsvarlige må være at personen får oppnevnt en verge til å representere seg, med de kontrollmekanismer som ligger i vergemålssystemet. Utvalgets oppfatning er at hensynet til den hjelpetrequendes rettsikkerhet må veie tyngst der dette er i motstrid med andre hensyn. Videre vil en ordning tilsvarende forslaget til den svenske utredningen kunne medføre en utvanning av framtidfullmakten og vergemålsinstituttet.

Trots att Vergemålsutredningen avvisade tanken på införandet av legal behörighet för anhöriga ställföreträdare kom ändå en sådan ordning att införas i den norska lagstiftningen. I propositionen konstateras att anhöriga till hjälpbehövande ofta fyller en viktig

funktion när det kommer till vardagliga ekonomiska angelägenheter och att det från det allmännas sida är en fördel om sådana angelägenheter kan hanteras privat. Likaså framhålls att risken för missbruk kan begränsas att genom att behörigheten inskränks till vissa typer av rättshandlingar. Mot den bakgrunden bedömdes det vara rimligt att ge sådana dispositioner ett rättsligt stöd.⁷

Sedan den 1 juli 2013 innehåller den norska vergemålsloven särskilda regler om legal behörighet för anhöriga i vissa fall (närståendes representasjonsrett). Reglerna har utformats med Förmynderskapsutredningens förslag som förlaga och den norska ordningen överensstämmer i allt väsentligt med Förmynderskapsutredningens förslag. Den norska regleringen är emellertid, sett både till omfång och till innehåll, mer avskalad än Förmynderskapsutredningens förslag.

Enligt den norska regleringen inträder behörigheten när den enskilde på grund av psykisk sjukdom, innefattande demens, eller allvarligt sviktande hälsa inte längre är i stånd att ta tillvara sina ekonomiska intressen. Som skäl för att inte uppställa några andra krav beträffande karaktären av den enskildes oförmåga anförs i propositionen endast följande.⁸

Det kreves ikke at tilstanden er «varig» eller «åpenbar», jf. kriteriene i det tilsvarende svenske lovforslaget 1 §. Etter departementets syn er slike kriterier lite egnet til å skape klarhet.

Regleringen innebär alltså att behörighet för anhöriga kan uppkomma även vid en akut situation, t.ex. en olycka eller plötslig sjukdom.

I likhet med Förmynderskapsutredningens förslag är det enligt de norska reglerna upp till den anhörige att bedöma om den enskildes hälsotillstånd är sådant att förutsättningar för att behörigheten i anspråk föreligger.

⁷ A. prop., s. 160.

⁸ A. prop., s. 222.

Behörigheten är begränsad till ekonomiska dispositioner med anknytning till den enskildes hushåll och dagliga uppehälle. Den närståendes behörighet omfattar dessutom en rätt att ombesörja betalning av statliga skatter och avgifter samt infria förpliktelser som följer av gällande låneavtal som den enskilde har ingått. Den norska regleringen innehåller i övrigt inte några uttryckliga begränsningar i den legala behörigheten, t.ex. vid jävliknande situationer.

De norska turordningsreglerna överensstämmer i huvudsak med Förmynderskapsutredningens förslag, dock med det undantaget att syskon inte tillerkänns någon legal behörighet. För att anhöriga i en lägre anhörigkrets ska ha framför en högre krets krävs dessutom, till skillnad från vad Förmynderskapsutredningen har förslagit, att samtliga anhöriga i den högre kretsen skriftligen har av sagt sig rätten till att representera den enskilde.

Genom en hänvisning till reglerna om framtidsfullmakter slås fast att en anhörig ska handla på ett sätt som främjar den enskildes intressen och rättigheter. Den anhörige ska höra den enskilde innan avtal träffas om så kan ske utan betydande svårigheter och den enskilde förstår vad saken gäller. Han eller hon är också skyldig att hålla den enskildes medel avskilda samt dokumentera sin förvaltning på ett adekvat ("tillräckligt") sätt. I propositionen framhålls att det med hänsyn till att det är fråga om vardagliga rättshandlingar inte kan ställas särskilt höga krav på dokumentationen, utan att det normalt bör vara tillräckligt att spara kontoutdrag.⁹

En närstående ställföreträdare står inte under förmyndersmyndighetens tillsyn och har inte någon skyldighet att på begäran inkomma med redovisning över förvaltningen eller annan dokumentation.

⁹ A. prop., s. 223.

9 Europarådets rekommendation om principer för framtidsfullmakter

9.1 Inledning

Enligt direktiven till Förmynderskapsutredningen skulle utredningen inom ramen för uppdraget överväga om den rekommendation om det rättsliga skyddet för hjälpbehövande vuxna som Europarådets ministerkommitté antagit den 23 februari 1999¹ skulle föranleda några lagändringar. En utförlig redogörelse för innehållet i rekommendationen och den förklarande rapporten har lämnats i Förmynderskapsutredningens betänkande (SOU 2004:112, Band II, avsnitt B 3). Rekommendationen behandlas därför inte närmare här.

Den 9 december 2009 antog Europarådets ministerkommitté en rekommendation om principer för framtidsfullmakter². Rekommendationen, som ansluter till de principer som ligger till grund för 1999 års rekommendation, är indelad i tre delar och innehåller 17 principer.

Rekommendationen är avsedd att utgöra ett stöd vid utformningen av regler för bl.a. framtidsfullmakter. Den betonar vikten av den enskildes självbestämmande, men ger inte uttryck för

¹ Principles concerning the legal protection of incapable adults. Recommendation No. R [99] 4.

² Recommendation CM/Rec (2009)11 of the Committee of Ministers to member states on principles concerning continuing powers of attorney and advance directives for incapacity.

några särskilda preferenser när det gäller hur olika frågor bör hanteras. Rekommendationen sätter dock fokus på en rad frågor som måste övervägas vid införandet av lagstiftning om framtidsfullmakter samt erbjuder i vissa fall exempel på möjliga lösningar. Av den förklarande rapporten framgår att avsikten med rekommendationen är att uppmärksamma medlemsstater som är i färd med att anta, eller som funderar på att utarbeta, lagstiftning gällande beslutsoförmögna personer, på möjligheten att införa eller förfina metoder som möjliggör självbestämmande.

I rekommendationen görs en åtskillnad mellan ”continuing powers of attorney” och ”advance directives” (princip 2). Med continuing powers of attorney avses en fullmakt från en beslutskapabel vuxen vilken ska fortsätta vara i kraft eller träda i kraft i händelse av fullmaktsgivarens beslutsinkompetens. Med advance directives avses instruktioner eller önskemål som från en beslutskapabel vuxen i frågor som kan uppstå vid hans eller hennes beslutsinkompetens. I den förklarande rapporten påpekas att advance directives ofta benämns som livstestamenten (”living wills”) i nationell lagstiftning. Beteckningen advance directives omfattar enligt rekommendationen såväl bindande instruktioner som rena önskemål. Som exempel nämns önskemål riktade till hälso- och sjukvårdspersonal, socialarbetare och en utsedd fullmäktig enligt en continuing power of attorney.

I fråga om framtidsfullmakter (dvs. continuing powers of attorney) uppställs principer för att utse en fullmäktig (princip 4), formkrav (princip 5), återkallelse (princip 6), ikraftträdande (princip 7), certifiering, registrering och underrättelse (princip 8), bevarande av rättskapacitet (princip 9), fullmäktigens roll (princip 10), intressekonflikter (princip 11), tillsyn (princip 12) och upphörande (princip 13).

Några av principerna behandlas närmare nedan.

9.2 Ikraftträdande

I princip 7 framhålls att medlemsstaterna dels bör reglera hur ikraftträdandet ska ske, dels överväga hur beslutsinkompetensen ska fastställas och vilken utredning som ska krävas i det avseendet. I den förklarande rapporten framhålls vikten av att fullmaktsgivaren informeras om framtidsfullmaktens ikraftträdande i den mån han eller hon har förmåga att ta till sig sådan information. Det konstateras också att nära anhöriga till fullmaktsgivaren kan ha ett intresse av att bli informerade om att fullmäktigen avser att använda sig av framtidsfullmakten. Vidare påpekas att tredje man kan komma att kräva bevis på fullmaktens giltighet och dess ikraftträdande.

Det konstateras att ikraftträdandefrågan kan lösas på flera olika sätt och att metodvalet ytterst beror på i vilken utsträckning myndighetsinblandning är önskvärd. Nackdelarna med myndighetsinblandning – ofta en fördröjning av framtidsfullmaktens användning och merarbete för myndigheterna – måste vägas mot behovet av att en framtidsfullmakt möter acceptans från tredje man. Det noteras att denna acceptans kan vara lägre om ikraftträdandet grundar sig på fullmäktigens egen bedömning än om fullmäktigen kan presentera ett intyg från en behörig myndighet.

Enligt princip 8 bör medlemsstaterna överväga införandet av system för certifiering, registrering och/eller anmälan när en framtidsfullmakt upprättas, återkallas, träder i kraft eller upphör att gälla. I den förklarande rapporten konstateras att de olika lösningarna kan ha olika syften och att de kan utgöra antingen alternativ eller komplement till varandra. Sådana lösningar kan också göras frivilliga eller tvingande.

9.3 Fullmäktigens roll

I princip 10 slås fast att fullmäktigen ska handla i enlighet med fullmakten och i fullmaktsgivarens intresse. Fullmäktigen ska

också i möjligaste mån regelbundet informera och rådgöra med fullmaktsgivaren. Fullmaktsgivarens uttryckta eller förmodade vilja ska i möjligaste mån beaktas. Fullmaktsgivarens ekonomiska angelägenheter ska hållas avskilda från fullmäktigens egna och fullmäktigen ska kunna visa att uppdraget utförs på ett korrekt sätt genom att dokumentera sina förehavanden på ett lämpligt sätt. När det gäller dokumentationsskyldigheten framhålls i den förklarande rapporten att omfattningen av denna skyldighet kan bero på uppdragets karaktär och att den måste vara proportionerlig. Det framhålls att det normalt kan förväntas att fullmäktigen sparar bankutdrag, kvitton avseende större betalningar och dokumentation rörande större beslut. Likaså framhålls lämpligheten av att regelbundet föra anteckningar, t.ex. i fråga om rättshandlingar avseende personliga angelägenheter.

Dokumentationen ska kunna läggas fram när uppdraget upphör, t.ex. om fullmaktsgivaren återfår sin rättshandlingsförmåga, avlider, eller får en av samhället utsett företrädare. Dokumentationen måste också kunna tillhandahållas en tredje person som eventuellt fått i uppdrag av fullmaktsgivaren att övervaka fullmäktigens verksamhet, alternativt en myndighet som har att bedriva tillsyn.

9.4 Granskning

I princip 12 framhålls möjligheten för fullmaktsgivaren att skapa ett privat övervakningssystem. I den förklarande rapporten påpekas att fullmaktsgivaren kan utse en tredje part till vilken fullmäktigen regelbundet ska rapportera. Även möjligheten för fullmaktsgivaren att ge en tredje part möjlighet att lägga in ett veto mot vissa transaktioner, t.ex. större gåvor eller fastighetsförsäljningar, nämns. En sådan tredje part kan också ges behörighet att granska och godkänna eventuella ersättningsanspråk från fullmäktigen. En annan möjlighet som nämns är att i lagstiftningen föreskriva att, om fullmaktsgivaren inte gett någon särskild person i uppdrag att övervaka fullmäktigens verksamhet,

redovisning för uppdraget årligen ska ske till fullmaktsgivarens närmast anhöriga.

I princip 12 uttalas också att medlemsstaterna ska överväga att utse en behörig myndighet med uppgift att övervaka fullmäktigens verksamhet. En sådan myndighet bör ges behörighet att ingripa i fall av missbruk, antingen på eget initiativ eller efter anmälan från en utomstående part. Som exempel på sådana ingripandeåtgärder nämns möjligheten att upphäva fullmaktsförhållandet.

9.5 Jävsreglering

Enligt princip 11 ska medlemsstaterna överväga att införa särskilda regler till undvikande av intressekonflikter mellan fullmaktsgivaren och fullmäktigen. I den förklarande rapporten framhålls vikten av att fullmäktigen agerar opartiskt. Som typiska exempel på när intressekonflikter kan aktualiseras nämns lämnandet av gåvor och arvodesanspråk från fullmäktigens sida. Det framhålls att en balans mellan rätten till självbestämmande och skyddshänsyn kan uppnås genom tydliga regler.

10 Överväganden och förslag

10.1 Inledande överväganden och utgångspunkter

Bedömning: En rättshandling som en fullmäktig vidtar efter den tidpunkt då fullmaktsgivaren på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande varaktigt och i huvudsak är ur stånd att ta hand om sina ekonomiska angelägenheter bör inte, i annat fall än om rättshandlingen grundar sig på en framtidsfullmakt, ha större verkan än den skulle ha haft, om fullmaktsgivaren själv hade företagit rättshandlingen.

Ett regelverk om framtidsfullmakter bör, med hänsyn till den enskildes autonomi, erbjuda viss flexibilitet i fråga om extern insyn och myndighetsinblandning i fullmaktsförhållandet.

Framtidsfullmakter bör inte kunna omfatta åtgärder inom hälso- och sjukvården.

10.1.1 Ordinära fullmakter ska förlora sin verkan vid varaktigt beslutsoförmåga hos fullmaktsgivaren

Som berörts i avsnitt 3.2 undantas redan i dag många vuxna hjälpbehövande, som i sig uppfyller kriterierna för godmanskap, från kretsen av personer som det utses en legal ställföreträdare för, eftersom deras hjälpbehov kan tillgodoses på annat sätt, t.ex. genom fullmakter. Trots att ordinära fullmakter alltså kan fungera som ett alternativ till föräldrabalkens representationsformer i vissa fall har Förmynderskapsutredningen kommit fram till att

även framtidsfullmakter bör finnas som komplement till dessa representationsformer. Denna bedömning ligger väl i linje med den i kapitel 9 behandlade Europarådsrekommendationen om framtidsfullmakter, där behovet av att införa framtidsfullmakter som ett alternativ till offentlig representation tydligt framhålls.

Utgångspunkter för mitt uppdrag är att regler om framtidsfullmakter ska införas i svensk rätt. Frågan om behovet av ett nytt fullmaktsinstitut är därför inte föremål för närmare analys i detta sammanhang. Trots det måste frågan indirekt hanteras, eftersom ett regelverk om framtidsfullmakter måste utformas med hänsyn inte bara till de legala ställföreträdarformer som lagstiftningen i dag tillhandahåller, utan också till fullmaktsinstitutet. Särskilda regler om framtidsfullmakter kan alltså motiveras endast om de kan tillgodose ett faktiskt behov. I detta sammanhang är frågan om ordinära fullmakters fortsatta verkan vid fullmaktsgivarens beslutsoförmåga av central betydelse.

Som redogjorts för i avsnitt 5.3 har Förmynderskapsutredningen föreslagit att avtalslagen ska kompletteras med en bestämmelse som slår fast att en ordinär fullmakt förlorar sin verkan när fullmaktsgivaren förlorar sin rättshandlingsförmåga. Enligt utredningens bedömning skulle en sådan ordning inte innebära någon principiell ändring av gällande rätt. Även om goda argument kan anföras till stöd för en sådan ståndpunkt är slutsatsen inte alldeles självklar (fullmaktens verkan efter nedläggning av fullmaktsgivarens rättshandlingsförmåga problematiseras och analyseras av Torbjörn Odlow i *Ställföreträdare för vuxna. Kamrer eller handledare?* Göteborgs universitet, 2005).

Av den förklarande rapporten till den ovan nämnda Europarådsrekommendationen om framtidsfullmakter framgår att fullmakter i många medlemsstater fortsätter att gälla vid fullmaktsgivarens beslutsoförmåga. Det finns också exempel på utländsk lagstiftning som föreskriver att ordinära fullmakter fortsätter att gälla om inte fullmaktsgivaren uttryckligen har föreskrivit att fullmakten ska förlora sin verkan i samband med beslutsinkompetensens inträde. Rättsläget skiljer sig åt mellan de nordiska länderna. I norsk rätt har det i samband med införandet

av regler om framtidsfullmakter införts en avtalsrättslig bestämmelse som korresponderar med Förmynderskapsutredningens förslag (22 § lov om avslutning av avtaler, om fuldmagt og om ugyldige viljeserklæringer). Rättsläget förefaller vara det motsatta i Finland. I propositionen till den finska lagstiftningen om intressebevakningsfullmakter (RP 52/2006 rd, s. 5) anförs följande.

En giltig fullmakt förutsätter att fullmaktsgivaren har rättshandlingsförmåga. Fullmakten fortsätter dock att gälla också om fullmaktsgivaren efter bemyndigandet på grund av försvagad hälsa eller av någon annan orsak i praktiken förlorar förmågan att sköta sina angelägenheter. Om fullmaktsgivarens handlingsbehörighet begränsas med stöd av lagen om förmyndarverksamhet, har en rättshandling som företas av fullmäktigen dock enligt 22 § i rättshandlingslagen inte någon annan verkan än den skulle ha haft om fullmaktsgivarens själv hade företagit den.

Det är inte möjligt att inom ramen för arbetet med denna promemoria närmare analysera innebörden av gällande svensk rätt i detta avseende. I stället nöjer jag mig med att konstatera att rättsläget måste betraktas som oklart. Att denna oklarhet leder till viss osäkerhet bekräftas genom de diskussioner som under arbetets gång har förts med aktörer inom bankväsendet. Utifrån den för uppdraget givna utgångspunkten att ett nytt institut med framtidsfullmakter ska införas bedömer jag att det är nödvändigt att klargöra vilken verkan en ordinär fullmakt ska ha sedan fullmaktsgivaren har förlorat sin rättshandlingsförmåga. Så bör lämpligen ske på det sätt som Förmynderskapsutredningen har föreslagit. En motsatt ordning skulle nämligen betyda att något faktiskt behov av framtidsfullmakter inte föreligger och skulle innebära att fullmakter tillåts leva sitt eget liv i ett läge där fullmaktsgivarens möjligheter att granska fullmäktigens verksamhet och återkalla fullmakten är mycket begränsade. En sådan ordning går stick i stäv med den skyddstanke som präglar den föreslagna lagstiftningen om framtidsfullmakter.

Den föreslagna kompletteringen av avtalslagen skulle förvisso, som också Förmynderskapsutredningen påpekat, kunna leda till att tredje mäns förtroende för fullmakter i allmänhet minskar. Detta eftersom tredje man inte utan vidare kan förlita en fullmakts fortsatta giltighet. I sammanhanget bör emellertid särskilt framhållas att den föreslagna bestämmelsen inte träffar alla former av bristande rättslig handlingsförmåga, utan endast fall där fullmaktsgivaren är varaktigt och i huvudsak ur stånd att ta hand om sina ekonomiska angelägenheter, dvs. i praktiken permanenta tillstånd av beslutsoförmåga. Därtill kommer att sådana skriftliga fullmakter som avser uppbärande av medel för periodiskt återkommande, sedvanliga betalningar med anknytning till den enskildes dagliga livsföring, liksom fullmakter och skriftliga medgivanden som syftar till insättning av den enskildes medel hos bank eller kreditmarknadsföretag, föreslås vara undantagna från den föreslagna regeln. Det kan också konstateras att nu gällande regler ger en godtroende tredje man ett visst skydd (se 25 § AvtL).

Mot denna bakgrund framstår det inte som befogat att anta att förslaget, om det medför en förändring av rättsläget, kommer att på ett påtagligt sätt öka de risker som alltid är förenade med rättshandlande med stöd av fullmakter. De eventuella olägenheter som förslaget kan tänkas medföra för tredje män, primärt bankerna, får också i någon mån anses kompenseras av att osäkerheten beträffande rättsläget, vilken bankerna i dag tvingas förhålla sig till, undanröjs. Under alla förhållanden bedömer jag, i likhet med den norske lagstiftaren, att skyddet för en beslutsincompetent fullmaktsgivare – som otvivelaktigt befinner sig i en utsatt situation – mot potentiellt missbruk från fullmäktigens sida väger tyngre än behovet av tredjemansskydd i detta avseende. Följaktligen föreslår jag inte att några särskilda tredjemansskyddsregler ska införas.

10.1.2 Framtidsfullmakten bör kunna anpassas till den enskildes behov

De frågor som har tagits upp i min uppdragsbeskrivning avser i stor utsträckning vilka avvägningar som ska göras mellan fullmaktsgivarens möjlighet att själv kunna påverka hur hans eller hennes intressen i fullmakten ska tas till vara och det intresse som fullmaktsgivare i allmänhet måste antas ha av att missbruk av fullmakter motverkas och illojala förfaranden förhindras. Vid utarbetandet av mina förslag har jag i stor utsträckning strävat efter att låta fullmaktsgivarens egna ställningstaganden påverka hur den avvägningen utfaller så att den som prioriterar det egna inflytandet har möjlighet att i stor utsträckning begränsa det allmännas möjlighet till insyn, medan den som godtar en mer omfattande insyn ges tillgång till ett kontrollsystem med olika former av ingripande från företrädare för det allmänna. Inte desto mindre gör jag bedömningen att ett visst mått att samhällsinsyn alltid är nödvändig och i likhet med Förmynderskapsutredningen anser jag också att reglerna om framtidsfullmakter bör vara subsidiära i förhållande till föräldrabalkens legala ställföreträdarformer.

10.1.3 En framtidsfullmakt bör inte ha verkan i fråga om åtgärder inom hälso- och sjukvården

Som berörts redan i inledningen var Förmynderskapsutredningens uppdrag inte begränsat till frågan om framtidsfullmakter. Utredningen hade även till uppgift att bl.a. se över regelverket om ställföreträdare för hjälpbehövande vuxna. I denna del undersökte utredningen särskilt behovet av en legal ställföreträdare som kan företräda den enskilde i frågor om hälso- och sjukvård, socialtjänst och forskning. Utredningen föreslog bl.a. att det skulle införas en ny lag, lagen om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m. Förslaget innebär i korthet att en patient ska representeras av en

ställföreträdare i de fall han eller hon saknar beslutsförmåga. Det är patientens ställföreträdare som ska ta ställning i frågor om samtycke till åtgärder inom vården. Utöver framtidsfullmäktig ska patienten kunna utnämna ett "vårdbud". Om inte en framtidsfullmäktig eller ett vårdbud har utsetts, ska patienten representeras av en anhörig. Om en framtidsfullmäktig, ett vårdbud eller anhöriga inte ska eller kan representera den beslutsinkompetente patienten måste en god man förordnas.

Utredningen lämnade vidare förslag till en lagstiftning som tar sikte på beslutsoförmögna personers medverkan vid forskning. Därutöver föreslog utredningen att det ska införas en ny lag om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom den sociala välfärden. Enligt det sistnämnda förslaget ska ställföreträdare ges behörighet att ansöka om sociala förmåner och att ta ställning i frågor om samtycke till hjälp och stödåtgärder. Den som har åtagit sig uppgiften att företräda den enskilde ska även bära ett visst ansvar för att uppgifter lämnas och att anmälningar görs enligt berörd lagstiftning.

Utredningens förslag har inte genomförs i ovan nämnda delar. Under de senaste åren har dock ett flertal andra utredningar lämnat förslag som på olika sätt anknyter till utredningens förslag. Bland dem kan följande nämnas.

Utredningen om skyddsåtgärder inom vård och omsorg för personer med nedsatt beslutsförmåga lämnade 2006 förslag om tvångs- och begränsningsåtgärder inom vård och omsorg (SOU 2006:110). I betänkandet föreslogs en ny lag om tvångs- och begränsningsåtgärder inom socialtjänsten i vissa fall. Den 29 november 2012 lämnade regeringen en lagrådsremiss med förslag om en ny lag om vissa tvingande skyddsåtgärder inom socialtjänsten. Den övergripande målsättningen var att med stor respekt för personens integritet ge personer med demenssjukdom en god omsorg (lagrådsremiss "God vård och omsorg om personer med demenssjukdom samt regler för skydd och rättssäkerhet"). Mot bakgrund av lagrådsbehandlingen och med anledning av information som tillkom under beredningen av den planerade propositionen beslutade regeringen i februari 2013 att inte gå

fram med den planerade propositionen. Den bedömning som gjordes var att ett fortsatt lagstiftningsarbete kunde komma i konflikt med den positiva utvecklingen inom demensvården. I stället uppgavs att Socialstyrelsen och Inspektionen för vård och omsorg skulle ges ett tydligt utvecklings- och uppföljningsuppdrag och tillsyn av otillåtna tvångsåtgärder. Regeringen skulle överväga att tillsätta en ny utredning.

Biobanksutredningen presenterade i november 2010 ett förslag om bl.a. en differentiering av reglerna för samtycke i biobankslagen (SOU 2010:81). I betänkandet konstaterades bl.a. att det i svensk rätt inte finns någon ordning för ställföreträderskap för beslutsoförmögna som är lämplig att använda för biobankslagen. Till skillnad från nu gällande ordning, som innebär att provgivaren måste samtycka till insamling och bevarande av vävnadsprover för alla typer av prover, föreslog utredningen att vävnadsprov skulle få samlas in och bevaras i en biobank även om provgivaren inte kunde samtycka på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd. Förslagen i betänkandet bereds för närvarande i Socialdepartementet.

Frågan om beslutsoförmögna personers ställning på hälso- och sjukvårdsområdet är alltjämt aktuell. Den 20 juni 2012 beslutade regeringen att tillsätta en utredning om beslutsoförmögna personers ställning i hälso- och sjukvård, tandvård, socialtjänst och forskning. Enligt direktiven (dir. 2012:72) ska utredningen, som har antagit namnet *Utredningen om beslutsoförmögna personers ställning i hälso- och sjukvård, tandvård, socialtjänst och forskning*, lämna förslag till en enkel och ändamålsenlig reglering för personer som på grund av att de är beslutsoförmögna helt eller delvis saknar möjlighet att fullt ut vara delaktiga eller på annat sätt utöva sitt självbestämmande i situationer då detta förutsätts inom hälso- och sjukvård, tandvård eller forskning. Regleringen ska syfta till att så långt möjligt säkerställa att personer som är beslutsoförmögna får den vård eller tandvård som behövs för att deras hälsa eller andra levnadsförhållanden ska kunna förbättras, eller för att förhindra en försämring, samtidigt som individens integritet och värdighet tillgodoses. En ny reglering ska

också syfta till att möjliggöra att personer som är beslutsoförmögna ges bättre förutsättningar än i dag att medverka i forskning. Utredningen ska enligt ett tilläggsdirektiv redovisa sitt uppdrag senast den 1 januari 2015.

Enligt uppdraget har jag att lämna förslag till vissa kompletterande bestämmelser till Förmynderskapsutredningens förslag till lag om framtidfullmakter m.m. och om legal behörighet i vissa fall för anhöriga. Frågor om självbestämmande och ställföreträdarskap på hälso- och sjukvårdsområdet faller något vid sidan om det uppdraget. Samtidigt går det inte att bortse från att Förmynderskapsutredningens förslag i de delarna har flera beröringspunkter med förslaget om framtidfullmakter. Detta eftersom utredningen har föreslagit att framtidfullmakter ska kunna fylla en viss funktion även på hälso- och sjukvårdsområdet.

Frågan om ställföreträdarskap på hälso- och sjukvårdsområdet är komplex och måste bedömas utifrån delvis andra utgångspunkter – och med beaktande av andra intressen och regleringar – än de som ligger till grund för mina nuvarande överväganden. Frågan bör därför behandlas i särskild ordning. Som en följd av detta ställningstagande bedömer jag att åtgärder inom hälso- och sjukvårdsområdet bör undantas från den föreslagna regleringens tillämpningsområde. För att undvika eventuella oklarheter beträffande framtidfullmaktens verkan på hälso- och sjukvårdsområdet bedömer jag att det av lagtexten tydligt bör framgå att förordnanden i en framtidfullmakt som omfattar åtgärder inom hälso- och sjukvården ska sakna verkan.

10.2 Framtidfullmaktens ikraftträdande

Förslag: En framtidfullmakt ska träda i kraft när fullmakts-givaren på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande varaktigt och i huvudsak är ur stånd att ta hand om de angelägenheter som fullmakten avser samt fullmakten har registrerats av överförmyndaren.

Om inte annat sägs i fullmakten ska fullmäktigen avgöra när denna tidpunkt har inträtt. För att avgöra om så är fallet ska fullmäktigen vara skyldig att inhämta uppgifter om den enskildes hälsotillstånd innan han eller hon ansöker om registrering.

Ikraftträdandet ska i framtidsfullmakten kunna villkoras av en rättslig prövning av fullmaktsgivarens beslutsoförmåga. Oavsett vad som sägs in fullmakten ska en sådan prövning när som helst kunna påkallas av fullmäktigen. Prövningen ska göras av allmän domstol.

10.2.1 Bedömningen av fullmaktsgivarens beslutsoförmåga bör i allmänhet göras av fullmäktigen

Som närmare redogjorts för i avsnitt 5.2.3 har Förmynderskapsutredningen föreslagit att fullmäktigen ska ta ställning till när och i vilka avseenden en framtidsfullmakt har trätt i kraft. En fråga som flera remissinstanser väckt är om det med hänsyn till fullmaktsgivarens behov av skydd mot godtyckliga ingripanden, eller av annan anledning, är lämpligt att koppla ikraftträdandet till ett myndighetsbeslut. I denna del gör jag följande bedömning.

En obligatorisk rättslig prövning av ikraftträdandet fråntar framtidsfullmakten en stor del av dess privaträttsliga karaktär. Det får också antas att den som utfärdar en framtidsfullmakt ofta gör det för att han eller hon vill undvika en framtida myndighetsprövning av beslutsoförmågan. Om en sådan prövning görs till en obligatorisk och ovillkorlig förutsättning för framtidsfullmaktens ikraftträdande finns inte den möjligheten. Framtidsfullmakten riskerar då att för många inte framstå som något bättre än föräldrabalkens ställföreträdarformer. Det sagda innebär inte att invändningarna mot Förmynderskapsutredningens förslag kan nonchaleras. Tvärtom framstår det som uppenbart att framtidsfullmakter, liksom många andra former av förtroendeuppdrag eller legala ställföreträdarformer, är behäftade med vissa riskmoment.

Eftersom fullmäktigens behörighet grundar sig på fullmaktsgivarens vilja och förtroende – samt då en aktivering av framtidsfullmakten inte i sig innebär att fullmaktsgivarens rättshandlingsförmåga slås ut – bedömer jag att prövningen av ikraftträdandet av framtidsfullmakter inte bör förenas med samma krav som anordnandet av ställföreträdarskap enligt föräldrabalken. Som huvudregel bör det i stället, som Förmyndarskapsutredningen har föreslagit, ankomma på fullmäktigen att bedöma när fullmaktsgivarens tillstånd är sådant att framtidsfullmakten kan träda i kraft. Det kan hävdas att detta är en svår bedömning för en lekman att göra. I det sammanhanget finner jag det motiverat att påpeka att det är konsekvenserna av fullmaktsgivarens sviktande hälsotillstånd och inte den medicinska klassifikationen av detta som den utpekade fullmäktigen har att bedöma. Det ligger nära till hands att anta att fullmäktigen i många fall kommer att vara en nära anhörig till fullmaktsgivaren. För en person med god insikt i fullmaktsgivarens levandsförhållanden och sjukdomshistoria torde bedömningen många gånger vara förhållandevis okomplicerad.

Eftersom framtidsfullmakten är ett helt frivilligt institut finner jag inte, till skillnad från vissa remissinstanser, att en ordning som ger fullmäktigen rätt att ta del av annars sekretessbelagda uppgifter om fullmaktsgivarens hälsotillstånd är särskilt problematisk från ett integritetsperspektiv. I stället bedömer jag att den av Förmyndarskapsutredningen föreslagna möjligheten för fullmäktigen att inhämta dokumentation avseende fullmaktsgivarens medicinska status bör förenas med en skyldighet att inhämta sådan dokumentation innan han eller hon tar framtidsfullmakten i bruk. Därigenom säkerställs att bedömningen av fullmaktsgivarens rättshandlingsförmåga alltid kommer att grundas på ett objektivt medicinskt underlag. Lösningen kan alltså öka tryggheten för såväl fullmaktsgivaren som fullmäktigen. Även i fall där fullmaktsgivarens rättshandlingsförmåga är fullständigt uppenbar kan medicinsk dokumentation fylla en viktig praktisk funktion vid fullmäktigens rättshandlande med tredje man. Jag bedömer alltså att fördelarna med en lagstadgad utrednings-

skyldighet överväger det merarbete som en sådan ordning kan medföra. Därtill kommer att förfarandet lämpligtvis skulle kunna rationaliseras avsevärt genom att intyganden av fullmaktsgivares rättshandlingsoförmåga sker på särskilda, för ändamålet avsedda blanketter på samma sätt som vid dagens godmanskaps- och förvaltarskapsutredningar.

10.2.2 Ikraftträdandet bör kunna villkoras av en rättslig prövning av fullmaktsgivarens beslutsförmåga

Med hänsyn till att riskerna med framtidsfullmakter primärt hänförs till användningen av fullmakterna, dvs. fullmäktigens fullgörande av uppdraget, bedömer jag att uppdragsgivarens trygghet i allmänhet kan tillgodoses på andra, mer ändamålsenliga, sätt än genom en obligatorisk rättslig prövning av ikraftträdandet. Så kan enligt min bedömning i stället ske genom en tydligare och i vissa avseenden skärpt reglering av fullmäktigens uppdrag, utökade möjligheter till granskning av dennes verksamhet, samt en kompletterande möjlighet att vid misskötsamhet skilja fullmäktigen från uppdraget (se avsnitt 10.4 nedan).

För den fullmaktsgivare som prioriterar kontroll bör det dock införas en möjlighet att villkora en framtidsfullmakts ikraftträdande av en rättslig prövning. Så kan vara fallet t.ex. när fullmakten är utställd på flera personer och en av dessa har fått till uppgift att hantera en avgränsad angelägenhet som förutsätter särskild kompetens, t.ex. ekonomisk förvaltning av viss egendom. Även andra fall kan tänkas där en fullmaktsgivare inte vill att fullmäktigen, som kanske är en nära anhörig, ska få uppgiften att fälla omdöme om fullmaktsgivarens beslutsförmåga. Ett frivilligt prövningsförfarande ligger alltså väl i linje med grundtanken om den enskildes autonomi och jag gör bedömningen att en sådan ordning kan bidra till att öka förtroendet för det nya fullmaktsinstitutet och därmed också till dess möjlighet att utgöra ett gångbart alternativ till dagens legala ställföreträdarformer.

En rättslig prövning enligt ett villkor i fullmakten bör syfta till att klarlägga de materiella förutsättningarna för framtidsfullmaktens ikraftträdande, dvs. syfta till att fastställa om fullmaktsgivaren på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande varaktigt och i huvudsak är ur stånd att ta hand om de angelägenheter som fullmakten avser. Till skillnad från vad som gäller i Finland och Norge bedömer jag att prövningen inte bör omfatta fullmäktigens allmänna lämplighet. Utgångspunkten bör i stället vara att fullmäktigen är en person som fullmaktsgivaren känner förtroende för och litar på. I enlighet med den privaträttsliga grundtanken bakom institutet får därför fullmäktigens lämplighet anses vara underordnad fullmaktsgivarens uttryckliga vilja i fråga om valet av ställföreträdare. Däremot måste naturligtvis prövningen innefatta en kontroll av att de grundläggande formkraven för framtidsfullmaktens upprättande är uppfyllda. Detta eftersom någon rätt till prövning inte föreligger med mindre än att rätten grundar sig på en i föreskriven ordning upprättad framtidsfullmakt.

Den förslagna prövningen bör mynna ut i ett formellt beslut. Om prövningen ger vid handen att såväl de nämnda materiella som formella förutsättningarna är uppfyllda ska fullmakten fastställas i dessa avseenden. Det bör anmärkas att ett beslut om fastställelse inte har någon direkt betydelse i en eventuell framtida tvist om fullmaktens faktiska verkan. Som närmare redogörs för i följande avsnitt är i stället tidpunkten för fullmaktens ikraftträdande kopplad till en registrering av fullmakten. Ett fastställelsebeslut avgör inte heller frågan om fullmaktens giltighet på ett rättskraftigt sätt. Även om fullmakten har fastställts och därefter trätt i kraft hindrar detta inte att en ogiltighetstalan väcks senare, t.ex. på den grunden att fullmaktsgivaren saknade rättshandlingsförmåga när fullmakten upprättades.

Framtidsfullmaktsinstitutet är avsett att vara ett privaträttsligt alternativ till de legala ställföreträdarskapen enligt föräldrabalken och den prövning som aktualiseras kommer ha påtagliga likheter med den prövning som tingsrätterna i dag gör i godmanskaps- och förvaltarskapsärenden (se avsnitt 3.2). Detta talar för

att prövningen bör ske av tingsrätten. Ett alternativ till en sådan lösning skulle vara låta en myndighet, företrädesvis överförmyndaren, med rättslig verkan pröva om förutsättningar för framtidsfullmaktens ikraftträdande föreligger. I denna del gör jag följande bedömning.

När det gäller godmanskapsärenden, som idag handläggs av allmän domstol, har i flera tidigare lagstiftningssammanhang diskuterats om dessa ärenden ska flyttas över till överförmyndaren. I Förmynderskapsutredningens betänkande, som låg till grund för de senaste lagändringarna på området, anfördes att ärenden om godmanskap visserligen i huvudsak får en formell behandling i domstol men att denna prövning ändå utgör en extra garanti för den enskildes rättssäkerhet av sådan vikt att den inte bör avvaras (SOU 2004:112, Band 1, del A, s. 309). Därefter har *Ärendeutredningen* föreslagit bl.a. att handläggningen av vissa ärenden om anordnande, omprövning och upphörande av godmanskap ska flyttas från allmän domstol till överförmyndaren (SOU 2007:65). Regeringen har dock bedömt att en sådan överflyttning inte är lämplig (se prop. 2010/11:119, s. 67-68).

Jag bedömer att skälen för den nuvarande handläggningsordningen för godmanskapsärenden gör sig starkt gällande även när det gäller den föreslagna fastställelseprocessen avseende framtidsfullmakter. Mot denna bakgrund, och då jag finner att det finns ett egenvärde i att den nya lagstiftningen i möjligaste mån anknyter till befintliga regelsystem, föreslår jag sålunda att fastställelseprövningen handläggs av allmän domstol enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden, ÄL.

Eftersom det ankommer på fullmäktigen att styrka sin behörighet ligger det i sakens natur att fullmäktigen har att lägga fram relevant utredning beträffande fullmaktsgivarens hälsotillstånd och det bör inte ankomma på rätten att på eget initiativ inhämta läkarintyg eller annan utredning om den enskildes hälsotillstånd (jfr 11 kap. 17 § FB). Eventuella oklarheter i detta avseende bör alltså få till följd att ansökan avslås.

Som närmare redogjorts för i avsnitt 3.2 ska rätten i ärenden om förordnande av god man eller förvaltare för någon som har

fyllt sexton år ge denna person tillfälle att yttra sig, om det kan ske. Jag bedömer att en fullmaktsgivare på motsvarande sätt som huvudregel bör bereds tillfälle att yttra sig i en fastställelseprocess. Jag bedömer vidare att det är befogat att personer som står fullmaktsgivaren nära får kännedom om att ett fastställelseärende är anhängigt. Fullmaktsgivarens make eller sambo och barn bör därför underrättas om en att en ansökan om fastställelse har gjorts.

10.2.3 Tidpunkten för framtidfullmaktens ikraftträdande bör knytas till en registrering

Oavsett om det är fullmäktigen ensam som har kommit fram till att förutsättningarna för att fullmakten ska träda i kraft har inträtt, eller om det skett en rättslig prövning, bedömer jag att själva ikraftträdandet inte bör vara formlöst. En rent formlöst ikraftträdande skulle nämligen riskera att leda till oönskade oklarheter beträffande framtidfullmaktens verkan. Detta eftersom det av fullmaktshandlingen i sig inte går att utläsa om den har trätt i kraft. Jag föreslår därför att ett behörighetsgrundande moment, en registrering, knyts till ikraftträdandet. Därigenom skapas ett yttre – för tredje man synbart – faktum rörande ikraftträdandet.

Ett registreringsförfarande har fler fördelar. Som jag aviserat ovan bedömer jag att det är nödvändigt att säkerställa att fullmäktigens verksamhet kan bli föremål för extern granskning och jag gör också bedömningen att det i vissa fall kan vara nödvändigt att överförmyndaren får såväl insyn i fullmaktsförhållandet som möjlighet att ingripa i detta. En grundläggande förutsättning för att så ska kunna ske är att myndigheten får kännedom om fullmaktsförhållandet. En registrering garanterar att så sker och säkerställer dessutom att en framtidfullmakt inte förbises i samband med prövningen av godmanskap eller förvaltarskap (som i många fall initieras efter en ansökan från överförmyndaren eller där annars överförmyndaren spelar en viktig roll).

Utifrån grundtanken att framtidsfullmaktsinstitutet bör vara så enkelt och lätthanterligt att allmänheten inte avhåller sig från att utnyttja det är det naturligtvis av vikt att registreringsprocessen utformas på ett sådant sätt att det inte tynger förfarandet mer än nödvändigt. Prövningen av en registreringsansökan bör därför i princip begränsa sig till en kontroll av att de formella förutsättningarna för ikraftträdandet är uppfyllda, dvs. en granskning av att formkraven har iakttagits och att villkoren för fullmaktens ikraftträdande i övrigt är uppfyllda. Fullmakten ska alltså inte registreras om en eventuell rättslig prövning inte har skett, trots att ikraftträdandet har villkorats av en sådan prövning (se avsnitt 10.2.2 ovan). För att registrering ska kunna ske bör vidare krävas att fullmaktsgivaren samt dennes make eller sambo och närmaste släktingar har underrättats om fullmaktens existens och innehåll samt fullmäktigens intention att ta fullmakten i bruk. I förekommande fall bör en sådan underrättelse också ha gjorts till en utomstående person som enligt framtidsfullmakten har fått i uppdrag att granska fullmäktigens verksamhet (se avsnitt 10.4.2 nedan). Det bör vara tillräckligt att fullmäktigen i samband med ansökan om registrering skriftligen försäkrar att han eller hon har fullgjort sin skyldighet i detta avseende. Någon närmare kontroll av fullgörandet av underrättelseskyldigheten bör alltså inte vara nödvändig från överförmyndarens sida.

Om fullmakten innefattar angelägenheter som omfattas av ett redan beslutat godmanskap eller förvaltarskap bör, liksom när den innefattar åtgärder på hälso- och sjukvårdsområdet, i samband med registreringen tydliggöras att fullmakten saknar verkan i dessa delar.

Även om registreringsförfarandet primärt syftar till att säkerställa möjligheten till insyn i fullmaktsförhållandet kan registreringen vara av visst intresse från ett tredjemansperspektiv. Detta eftersom registreringen slår fast att fullmäktigen från en viss tidpunkt formellt omfattas av de lagstadgade rättigheter och skyldigheter som följer av fullmäktigerollen. Fullmäktigen bör därför få en skriftlig bekräftelse på registreringen. Av denna bör

inte endast framgå att framtidsfullmakten har trätt i kraft, utan också i vilka avseenden.

I sammanhanget kan avslutningsvis diskuteras om det finns anledning att skilja på fullmakter som gäller redan innan fullmaktsgivarens beslutsinkompetens inträder (och som förutsätts gälla även därefter) och sådana fullmakter som förutsätts få sin verkan först i samband med beslutsinkompetensens inträde. Även om det finns uppenbara praktiska fördelar med att låta ett rådande fullmaktsförhållande bestå utan avbrott om och när fullmaktsgivaren förlorar sin beslutsförmåga bedömer jag att det inte är motiverat göra någon sådan åtskillnad. Detta eftersom de skyddsändamål som ligger bakom den förslagna regleringen gör sig lika starkt gällande oavsett hur fullmäktigen har valt att hantera sina angelägenheter innan beslutsinkompetensens inträde. Registreringen bör därför utgöra en ovillkorlig förutsättning för fullmaktens ikraftträdande. Det innebär att en fullmakt som i och för sig uppfyller formkraven för en framtidsfullmakt – och som brukats av fullmäktigen redan innan inträdet av fullmaktsgivarens beslutsoförmåga – förlorar sin verkan om den inte därefter registreras (se avsnitt 10.1.1 ovan).

10.2.4 Fullmäktigen bör alltid kunna få fullmaktsgivarens beslutsoförmåga rättsligt prövad

Som redogjorts för ovan bedömer jag att en framtidsfullmäktig bör ha rätt att – som ett led i hans eller hennes kontroll av fullmaktsgivarens hälsotillstånd – ta del av uppgifter om fullmaktsgivarens hälsotillstånd som annars är belagda med sekretess. I likhet med Förmynderskapsutredningen anser jag också att det får ligga i sakens natur att fullmaktsgivaren – genom att upprätta en framtidsfullmakt – medger att fullmäktigen måste få styrka sin behörighet för tredje man. Detta torde i många fall inte kunna ske på annat sätt än att fullmäktigen för tredje man visar upp den dokumentation som han eller hon grundar sin behörighet på, t.ex. ett läkarintyg. Standardiserade läkarintyg skulle san-

nolikt kunna fylla en praktisk funktion (jfr vad som enligt 8 kap. 2 § Socialstyrelsens föreskrifter, SOSFS 2005:29, om utfärdande av intyg inom hälso- och sjukvården m.m. gäller för läkarintyg i ärenden om anordnande av godmanskap och förvaltarskap).

Som någon remissinstans har påtalat kan man inte bortse från risken för att tredje man, t.ex. en bank, inte godtar den medicinska utredning som fullmäktigen grundar sin behörighet på. Detta skulle kunna få en begränsande effekt på framtidsfullmaktens användningsmöjligheter. Efter inspiration från det norska systemet föreslår jag därför att fullmäktigen bör ges en självständig rätt att vid behov få fullmaktsgivarens beslutsoförmåga rättsligt prövad även i de fall en rättslig prövning inte utgör ett uttryckligt villkor för ikraftträdandet. Därigenom får fullmäktigen möjlighet att vid behov utverka ett mer ”objektivt” behörighetsunderlag. För det fall fullmakten redan har trätt i kraft när en ansökan om fastställelse görs har en sådan prövning förvisso ingen formell bäring på frågan om fullmaktens fortsatta verkan. I praktiken torde dock ett avslag på en ansökan om fastställelse innebära att fullmäktigens fortsatta handlingsutrymme är i princip obefintligt.

Det är oundvikligt att ett rättsligt förfarande – oavsett hur det utformas – är mer omständligt än ett rent civilrättsligt arrangemang och en rättslig prövning innebär merarbete för både fullmäktigen och det allmänna. Genom att förfarandet görs fakultativt kan emellertid en formaliserad prövning undvikas när en sådan inte har begärts av fullmaktsgivaren eller annars bedömts vara praktiskt motiverad av fullmäktigen. Det alternativ som många gånger torde stå till buds när fullmäktigen inte kan utföra sitt uppdrag på förutsatt sätt – anordnande av ett legalt ställföreträdarskap enligt föräldrabalkens regelsystem – framstår dessutom inte som ett enklare eller mer ändamålsenligt alternativ till en fastställelseprocess.

10.3 Fullmäktigens uppdrag

Förslag: Om inget annat föreskrivits i framtidsfullmakten ska sysslomannareglerna tillämpas på det inbördes förhållandet mellan fullmaktsgivaren och fullmäktigen, dock inte i fråga om fullmäktigens arvodesrätt. I stället ska, om inte annat sägs i fullmakten, fullmäktigen ha rätt till arvode för sitt uppdrag endast när det med hänsyn till uppdragets art och omfattning kan anses rimligt.

Sysslomannareglerna ska kompletteras med en lagstadgad skyldighet för fullmäktigen att agera i enlighet med fullmakten och utifrån fullmaktsgivarens intressen. Fullmäktigen ska vidare vara skyldig att samråda med fullmaktsgivaren i viktiga frågor i den mån det är lämpligt och framtidsfullmakten inte anger annat.

Fullmäktigen ska som huvudregel inte ha rätt att ge bort fullmaktsgivarens egendom. Undantag ska kunna göras endast när grunderna för och omfattningen av gåvorätten har preciserats i fullmakten.

10.3.1 Införandet av en lagstadgad lojalitets- och samrådsplikt

Eftersom en framtidsfullmäktig är att betrakta som en syssloman omfattas han eller hon av de skyldigheter och rättigheter som följer av de allmänna sysslomannareglerna (se avsnitt 4.3). Av pedagogiska skäl bedömer jag, i likhet med Förmyndarskapsutredningen, att en lag om framtidsfullmakter bör innehålla en hänvisning till dessa regler. Därigenom tydliggörs bl.a. fullmäktigens vård-, omsorgs- och redovisningsplikt, liksom den skadeståndsskyldighet som följer av illojala förfaranden, svek eller försummelse.

Vikten av att fullmaktsgivarens intentioner följs, liksom vad som i övrigt är känt om hans eller hennes preferenser, kan fram-

stå som självklar. Jag bedömer likväl att en uttrycklig lojalitetsplikt kan motiveras utifrån såväl principiella som pedagogiska skäl. En sådan plikt kan också få en praktisk betydelse som handlingsnorm, t.ex. för det fall fullmäktigens handlande eller passivitet ifrågasätts på annan grund än att fullmäktigen inte har iakttagit de lagstadgade skyldigheter som följer med uppdraget. Det kan konstateras att en sådan reglering skulle ligga väl i linje med de principer som kommer till uttryck i Europarådets rekommendation om framtidsfullmakter (se kapitel 9). Bestämmelser av motsvarande innehåll har för övrigt införts i den finska respektive norska lagstiftningen om framtidsfullmakter och en liknande omsorgsplikt finns för legala ställföreträdare enligt föräldrabalken (jfr 12 kap. 3 § FB).

Jag föreslår alltså att det i lagen ska slås fast att fullmäktigen har en skyldighet att vid fullgörandet av uppdraget agera i enlighet med fullmakten och utifrån fullmaktsgivarens intressen. För att understryka vikten av fullmaktsgivarens autonomi föreslår jag vidare att fullmäktigen, i det mån det är meningsfullt, ska vara skyldig att samråda med fullmaktsgivaren innan han eller hon fattar beslut i viktiga frågor. Detta under förutsättning att fullmaktsgivaren i framtidsfullmakten inte har bestämt annat. Den föreslagna lojalitetsplikten har endast relevans för det inbördes förhållandet mellan fullmaktsgivaren och fullmäktigen och påverkar alltså inte giltigheten i sig av de rättshandlingar som fullmäktigen företar.

10.3.2 Rätten till arvode

I ett avseende bedömer jag att det är motiverat att göra avsteg från de generella syssломannareglerna, nämligen i fråga om fullmäktigens rätt till arvode. Till skillnad från många andra typer av syssломän kan det antas att en framtidsfullmäktig i de flesta fall kommer att vara en nära anhörig till fullmaktsgivaren. Beslutet att åta sig uppdraget kommer därför sannolikt i flertalet fall inte att grunda sig på ekonomiska överväganden, utan bygga på om-

tanke och respekt för den enskildes önskan. Det framstår därför inte som alldeles självklart att fullmäktigen som utgångspunkt ska ha rätt till kompensation.

Den norska lagstiftaren har gjort bedömningen att när fullmäktigen är en nära släkting till fullmaktsgivaren så är det normalt inte rimligt att arvode ska utgå, såvida uppdraget inte är av särskilt betungande karaktär. Jag instämmer i den bedömningen. I sammanhanget kan en parallell dras till ett inte helt olikt förtroendeförhållande, nämligen föräldrar som förvaltar en omyndigs egendom. I dessa fall föreligger en rätt till arvode endast om det finns särskilda skäl (se 12 kap. 17 § FB). Ett särskilt skäl kan vara att den underårige har en betydande förmögenhet, vars förvaltning har tagit mycket tid i anspråk (se prop. 1993/94:251 s. 222). Med hänsyn till det särskilda förtroendeförhållande som en framtidsfullmakt grundas på bedömer jag att frågan om fullmäktigens arvodesrätt lämpligen bör bedömas utifrån ett motsvarande synsätt. Om arvodesfrågan inte har berörts i framtidsfullmakten föreslår jag därför att rätt till arvode ska föreligga endast när det utifrån det särskilda uppdragets art och omfattning kan anses rimligt.

10.3.3 Gåvor

Som redogjorts för i avsnitt 5.2.6 innebär den av Förmynderskapsutredningen föreslagna gåvobestämmelsen att fullmäktigen för fullmaktsgivarens räkning ska ha rätt att lämna personliga presenter eller andra gåvor ”som får anses ha stöd i framtidsfullmakten”. Utgångspunkten är alltså att fullmäktigen utan stöd i fullmakten inte får ge bort fullmaktsgivarens egendom.

I sammanhanget kan nämnas att Norge har valt att reglera gåvorätten på ett annat sätt. Enligt det norska regelverket är det nämligen, även utan uttryckligt stöd i fullmakten, tillåtet för fullmäktigen att på fullmaktsgivarens vägnar ge ”sedvanliga” gåvor. Vad som är att betrakta som sedvanligt ska enligt vad som uttalas i den norska propositionen bedömas utifrån fullmaktsgi-

varens ekonomiska situation och med beaktande av vad han eller hon tidigare har gett bort i samband med t.ex. födelsedagar, bröllop och andra högtider. Fullmäktigens ovillkorliga gåvorätt i detta avseende påminner alltså om den gåvorätt som tillkommer gode män och förvaltare enligt bestämmelsen 14 kap. 12 § FB, enligt vilken personliga presenter vars värde inte står i missförhållande till fullmaktsgivarens ekonomiska villkor får ges bort.

Den finska gåvoregleringen är utformad utifrån samma utgångspunkter som Förmynderskapsutredningens förslag. Den lagtekniska utformningen skiljer sig dock från det svenska förslaget. I den finska lagen anges nämligen att gåvor som huvudregel är otillåtna. Från denna huvudregel kan undantag göras under förutsättning att grunderna för gåvan har preciserats i fullmakten. För att en gåvorätt ska föreligga måste, enligt vad som uttalas i den finska propositionen, gåvans föremål, mottagare och tidpunkt eller åtminstone grunderna för bestämmande av dem anges i fullmakten.

Jag gör bedömningen att en gåvoreglering bör utformas utifrån den utgångspunkt som Förmynderskapsutredningen har redovisat. Det huvudsakliga skälet för detta är att en motsatt ordning skulle riskera att inkräkta på fullmaktsgivarens rätt att förfoga över sin egen egendom. Det bör därför inte vara tillåtet att utan stöd i framtidsfullmakten lämna gåvor för fullmaktsgivarens räkning. Att i lagen försöka fastställa vilka krav på precision som bör uppställas på ett gåvoförordnande är dock inte helt okomplicerat. Inte desto mindre bedömer jag att det är nödvändigt att, såsom i Finland, göra en sådan precisering. Det framstår förvisso som orimligt att kräva att fullmaktsgivaren på förhand individualiserar varje framtida gåva i en framtidsfullmakt. Samtidigt riskerar den potentiella osäkerhet som kan följa av alltför generella krav på precision att ge upphov till svåra avvägningar. Jag bedömer att det lägsta krav på precision som kan ställas på ett gåvoförordnande är att grunderna för och omfattningen av gåvorätten behandlas i framtidsfullmakten. Det innebär att fullmakten bör ge tillräcklig ledning för fullmaktsgivarens faktiska,

inte förmodade, vilja i fråga om gåvans föremål, mottagare och gåvotidpunkt.

Den föreslagna lösningen innebär en begränsning i fullmaktsgivarens självbestämmanderätt, såtillvida att det inte blir möjligt för honom eller henne att ge en fullmäktig en obegränsad rätt att efter eget gottfinnande skänka bort fullmaktsgivarens egendom. Det kan naturligtvis diskuteras om en sådan begränsning ligger i linje med framtidsfullmaktsinsitutets privaträttsliga karaktär. Jag bedömer emellertid att begränsningen är nödvändig för att skydda fullmaktsgivaren mot missbruk eller illojala förfaranden från fullmäktigens sida.

10.4 Granskningen av fullmäktigens uppdrag

Förslag: Fullmaktsgivaren ska i framtidsfullmakten kunna peka ut en person till vilken fullmäktigen har att redovisa sitt uppdrag. Om inte annat sägs i fullmakten ska denne kunna återkalla fullmakten för fullmaktsgivarens räkning.

Som ett alternativ till en sådan möjlighet ska fullmaktsgivaren kunna besluta att fullmäktigen regelbundet ska lämna redovisning över uppdraget till överförmyndaren.

Under alla förhållanden ska fullmäktigen vara skyldig att lämna de upplysningar om fullmaktsförhållandet och företagna åtgärder som överförmyndaren begär samt på begäran lämna särskilt redovisning för sitt uppdrag.

Överförmyndaren ska kunna besluta att en fullmäktig som inte iakttar de skyldigheter som följer av uppdraget inte längre får bruka framtidsfullmakten.

10.4.1 Utgångspunkter

En framtidsfullmakt grundar sig på fullmaktsgivarens egen viljeuttring och fullmäktigen är en person som fullmaktsgivaren själv

har valt. Det framstår mot den bakgrunden som naturligt att det i första hand bör ankomma på fullmaktsgivaren att avgöra hur fullmäktigens verksamhet ska kontrolleras.

Det bakomliggande syftet med att upprätta en framtidsfullmakt kan mycket väl vara att hindra myndighetsinsyn. Det kan också tänkas vara fullmaktsgivarens önskan att fullmäktigen ska kunna fullgöra sitt uppdrag på ett diskret och mer eller mindre insynsskyddat sätt. Även om fullmaktsgivarens uttryckliga vilja i möjligaste mån bör beaktas finner jag att det, för att minska risken för potentiellt missbruk, är nödvändigt att säkerställa en viss balans mellan den enskildes autonomi och skyddshänsyn. För att en sådan balans ska kunna uppnås framstår det som ofrånkomligt att uppställa vissa möjligheter till insyn och kontroll från det allmännas sida. Därmed inte sagt att denna insyn och kontroll bör vara lika ingående eller omfattande som i fråga om legala ställföreträdarformer enligt föräldrabalken.

10.4.2 Insynen i fullmaktsförhållandet

Utifrån den ovan nämnda grundtanken om den enskildes självbestämmanderätt bör det i första hand ankomma på fullmaktsgivaren att avgöra inte bara om fullmaktsförhållandet ska göras till föremål för extern insyn, utan också vem som i förekommande fall ska få sådan insyn.

Om fullmaktsgivaren önskar att en utomstående person ska granska fullmäktigens verksamhet kan detta lämpligen ske genom att fullmaktsgivaren i framtidsfullmakten föreskriver att fullmäktigen ska redovisa sin förvaltning till en utpekad person. Av pedagogiska skäl bedömer jag det motiverat att denna möjlighet kommer till uttryck i lagtexten.

I andra fall kan tänkas att fullmaktsgivaren önskar att fullmäktigens verksamhet blir föremål för en bredare insyn. Eftersom överförmyndaren genom det föreslagna registreringsförfarandet får kännedom om de framtidsfullmakter som är i kraft torde en sådan insyn lämpligen kunna säkerställas genom över-

förmyndarens försorg. Likväl finner jag inte att någon obligatorisk skyldighet för fullmäktigen att lämna periodisk redovisning överförmyndaren bör införas. Detta eftersom en systematisk myndighetskontroll inte i alla lägen torde motsvara de önskemål kan tänkas ligga bakom fullmaktsgivarens val av institutet framtidsfullmakt. I stället föreslår jag att fullmaktsgivaren ges inflytande över frågan om myndighetsinsyn genom att han eller hon får möjlighet att i framtidsfullmakten förordna att fullmäktigen med viss regelbundenhet ska lämna redovisning över sin förvaltning till överförmyndaren. Eftersom överförmyndaren redan är engagerad i redovisningsfrågor när det gäller gode män och förvaltare (se avsnitt 3.5) finner jag att kraven på fullmäktigens redovisning lämpligen kan korrespondera med vad som enligt 14 kap. 15 § FB sägs om förordnade förmyndares, gode mäns och förvaltares skyldighet att vid viss tidpunkt lämna årsräkning med visst innehåll. Till skillnad från t.ex. gode män och förvaltare, som står under överförmyndarens formella tillsyn, framstår det dock inte som befogat att ålägga överförmyndaren uppgiften att – utan att särskild anledning förekommer – granska redovisningen av ett civilrättsligt förhållande (jfr 16 kap. 3 § FB). Jag föreslår i stället att redovisningen ska förvaras hos överförmyndaren och att fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar där ska ha rätt att ha del av den (jfr 16 kap. 7 § FB). Därigenom säkerställs de anhörigas möjlighet till insyn. En sådan insyn är naturligtvis avgörande för att de anhöriga ska kunna granska fullmäktigens fullgörande av uppdraget.

Som redan inledningsvis påtalats bör fullmaktsgivaren ges möjlighet att själv disponera över frågan om insyn i fullmaktsförhållandet. De föreslagna mekanismerna för insyn och kontroll utgör alltså endast möjligheter som fullmaktsgivaren kan välja att avstå från att utnyttja för det fall någon extern insyn i fullmaktsförhållandet inte önskas.

Som närmare utvecklas i följande avsnitt bedömer jag att överförmyndaren under vissa omständigheter ska ha möjlighet att sätta en framtidsfullmakt ur spel, t.ex. vid missbruk eller allvarlig försummelse från fullmäktigens sida. Följaktligen bedömer

jag att en fullmaktsgivare inte ska ha möjlighet att helt avskära överförmyndaren från insyn i fullmaktsförhållandet. Oavsett vad fullmäktigen har beslutat i fråga om fullmäktigens fullgörande av sin redovisningskyldighet finner jag i stället, i likhet med Förmynderskapsutredningen, att en framtidsfullmäktig ska åläggas en lagstadgad skyldighet att på begäran av överförmyndaren redogöra för sin förvaltning. I likhet med utredningen anser jag också att en sådan begäran inte bör framställas rutinmässigt, utan endast när det finns anledning att misstänka att det föreligger grund för att ingripa i fullmaktsförhållandet.

10.4.3 Ingripandemöjligheter

I ett ordinärt fullmaktsförhållande har en fullmaktsgivare som uppmärksammar missbruk från fullmäktigens sida – eller som av annan anledning inte är nöjd med hur fullmäktigen fullgör uppdraget – möjlighet att återkalla fullmakten. Av naturliga skäl är denna möjlighet mer begränsad för en beslutsinkompetent fullmaktsgivare. I likhet med Förmynderskapsutredningen anser jag att misskötsamhet från fullmäktigens sida måste kunna leda till att denne avlägsnas från sin position.

Som redovisats i föregående avsnitt bör det i första hand ankomma på fullmaktsgivaren att bestämma om fullmaktsförhållandet ska göras till föremål för insyn och vem som i så fall ska få sådan insyn. Om framtidsfullmakten innefattar ett förordnande för en utomstående person att kontrollera fullmäktigens verksamhet övertar denna person i praktiken fullmaktsgivarens granskande roll. Det framstår därför som både naturligt och ändamålsenligt att en sådan person ges en motsvarande möjlighet att ingripa i fullmaktsförhållandet. Jag föreslår därför att ett förordnande i en framtidsfullmakt för en viss person att på fullmaktsgivarens vägnar motta redovisning från fullmäktigen ska innefatta en rätt att återkalla fullmakten för fullmaktsgivarens räkning eller annars förklara denna kraftlös. Den föreslagna ordningen syftar till att skapa förutsättningar för ett ändamålsenligt

privaträttsligt kontrollsystem, vilket i viss mån kan kompensera för de begränsade praktiska möjligheter som en beslutsinkompetent fullmaktsgivare har att återkalla en framtidsfullmakt.

I likhet med Förmynderskapsutredningen bedömer jag att reglerna om framtidsfullmakter bör vara subsidiära till reglerna om godmanskap och förvaltarskap enligt föräldrabalken. Det innebär att ett beslut om godmanskap eller förvaltarskap fråntar en framtidsfullmakt dess verkan, liksom att en framtidsfullmakt inte kan träda i kraft i de avseenden som den innefattar angelägenheter som redan omfattas av ett beslutat godmanskap eller förvaltarskap. Om en ansökan om godmanskap eller förvaltarskap görs för någon som redan företräds av en framtidsfullmäktig måste rätten bedöma om den enskilde genom fullmaktsförhållandet får sitt hjälpbehov helt eller delvis tillgodosett. Behovsprövningen måste alltså innefatta en bedömning av fullmäktigens möjlighet att med stöd av framtidsfullmakten ge den enskilde den hjälp som han eller hon behöver. För det fall invändningar riktas mot fullmäktigens fullgörande av uppdraget måste även en bedömning göras av fullmäktigens förmåga att fullgöra uppdraget på förutsatt sätt.

Godmanskap eller förvaltarskap kommer sannolikt i de allra flesta fall att utgöra de enda tänkbara alternativen till ett fullmaktsförhållandes fortlevnad. Likväl skulle det i undantagsfall kunna uppstå situationer där det utifrån föräldrabalkens regler inte är möjligt att skilja en fullmäktig från uppdraget. Vid anordnande av godmanskap är, som redogjorts för i avsnitt 3.2, behovsprövningens utgång beroende av om det finns andra, mindre ingripande metoder för att tillgodose den enskildes hjälpbehov. En sådan prövning skulle i det enskilda fallet kunna visa att fullmaktsgivarens behov kan tillgodoses på ett annat sätt än genom ett godmanskap, t.ex. genom hjälp från anhöriga, och att förutsättningar för ett godmanskap därmed inte är uppfyllda. Det kan också tänkas att en framtidsfullmakt innefattar subsidiära förordnanden, dvs. en anvisning om att någon annan ska inträda i den initialt utpekade fullmäktighetens ställe för det fall denne inte vill eller kan fullgöra uppdraget. I nämnda fall utgör ett ställ-

företräderskap enligt föräldrabalken inte en ovillkorlig följd av ett misskött fullmäktigeuppdrag.

Mot denna bakgrund bedömer jag det nödvändigt att frikoppla frågan om fullmaktsförhållandets fortlevnad från frågan om anordnande av alternativa ställföreträdarformer enligt föräldrabalken samt tillskapa en ordning som möjliggör att en fullmäktig även i fall som de nämnda kan skiljas från sitt uppdrag. Jag föreslår därför att överförmyndaren ska kunna besluta att fullmäktigen inte längre får bruka framtidfullmakten om denne gör sig skyldig till missbruk eller försummelse vid utövandet av uppdraget eller av någon annan orsak visar sig oförmögen att fullgöra uppdraget (jfr 11 kap. 20 § FB). För det fall endast en fullmäktig är utsedd att ta hand om de fullmaktsgivarens angelägenheter – och framtidfullmakten inte heller innehåller några subsidiära förordnanden – kommer ett sådant beslut få till följd att framtidfullmakten i praktiken fräntas sin verkan.

Med hänsyn till respekten för den enskildes autonomi finner jag att överförmyndarens möjlighet att ingripa i fullmaktsförhållandet på föreslaget sätt bör vara mer begränsat när fullmaktsgivaren har utsett en utomstående person med mandat att återkalla fullmakten för fullmaktsgivarens räkning. I sådana fall bör överförmyndaren därför ha möjlighet att besluta att fullmäktigen inte längre får bruka fullmakten endast när det föreligger särskilda skäl.

Den förslagna ingripandemöjligheten uppvisar påtagliga likheter med överförmyndarens möjlighet att besluta om entledigande av gode män eller förvaltare som gör sig skyldiga till t.ex. missbruk eller försummelse vid utövandet av uppdraget (se 11 kap. 20 § första stycket FB). Sådana beslut får överklagas till tingsrätten. Jag bedömer att det saknas skäl att behandla överklagandefrågan i nu aktuellt avseende på något annat sätt.

10.5 Internationellt privaträttsliga frågor

Bedömning: Det finns ett behov av internationellt privaträttsliga regler för framtidsfullmakter. Sådana regler bör grundas på de huvudprinciper som kommer till uttryck i Haagkonventionen om internationellt skydd för vuxna. Frågan om införlivande av konventionen i svensk rätt är för närvarande föremål för utredning. Den närmare utformningen av internationellt privaträttsliga regler för framtidsfullmakter bör lämpligen ske inom ramen för det arbetet.

10.5.1 Internationellt privaträttsliga bestämmelser på förmynderskapsområdet

I lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap finns vissa bestämmelser om bl.a. förvaltarskap för svenska medborgare som inte har hemvist i Sverige och för utländska medborgare som har sitt hemvist här. Lagen, som bygger på den s.k. nationalitetsprincipen reglerar också de svenska rättsverkningarna av utländskt anordnade förmynderskap.

För nordiska förhållanden gäller i stället förordningen (1931:429) om vissa internationella förhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap, som bygger på den s.k. hemvistprincipen. I fråga om förvaltarskap kompletteras förordningen av lagen (1988:1321) om nordiska rättsförhållanden rörande förvaltarskap enligt föräldrabalken m.m.

Sedan den 1 januari 2013 gäller i samtliga medlemsstater i Europeiska unionen, med undantag för Belgien och Italien, Konventionen av den 19 oktober 1996 om behörighet, tillämplig lag, erkännande, verkställighet och samarbete i frågor om föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn (1996 års Haagkonvention). Konventionen innehåller bl.a. gränsöverskridande bestämmelser med anknytning till "föräldraansvar", ett begrepp

som innefattar vårdnad eller varje liknande förhållande som avgör föräldrars, förmyndares eller andra rättsliga företrädares rättigheter, befogenheter och ansvar i förhållande till barnets person eller egendom. Konventionen anger bl.a. vilket lands myndigheter som är behöriga att vidta åtgärder till skydd för barnets person eller egendom samt vilket lands lag som ska tillämpas vid utövandet av behörigheten. Den anger också vilken lag som är tillämplig på föräldrans ansvar. Konventionen innehåller därutöver bestämmelser om bl.a. erkännande och verkställighet av skyddsåtgärder, såsom förmynderskap, godmanskap och liknande institut. Konventionen har genom en särskild lag, lagen (2012:318) om 1996 års Haagkonvention, blivit en del av svensk rätt.

I den s.k. Bryssel II-förordningen (Rådets förordning [EG] nr 2201/2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldrans ansvar samt om upphävande av förordning [EG] nr 1347/2000) finns bestämmelser om internationellt privaträttsliga bestämmelser om bl.a. förmynderskap, godmanskap och motsvarande företeelser när det gäller barn under 18 år.

10.5.2 Haagkonventionen om internationellt skydd för vuxna

De i föregående avsnitt nämnda lagarna, förordningarna och konventionerna är inte tillämpliga på framtidsfullmakter och varken Europarådets rekommendation om det rättsliga skyddet för hjälpbehövande vuxna eller den i kapitel 9 behandlade rekommendationen om principer för framtidsfullmakter och förhandsdirektiv behandlar internationellt privaträttsliga frågor. I ingressen till sistnämnda rekommendation hänvisas emellertid till Haagkonventionen om internationellt skydd för vuxna. Nämnda konvention antogs av Haagkonferensen för internationell privaträtt den 13 juni 2000 och trädde i kraft den 1 januari 2009. Konventionen innehåller gränsöverskridande bestämmelser till skydd av vuxna som på grund av försämrad eller otillräcklig förmåga inte har möjlighet att bevaka sina intressen. Kon-

ventionens materiella tillämpningsområde preciseras genom en inte uttömmande uppräknig av de myndighetsåtgärder som kan omfattas av konventionen. Såväl privat- som offentligrättsliga åtgärder omfattas. Konventionen liknar till sin struktur och sina huvudprinciper den ovan nämnda Haagkonventionen från 1996 men är anpassad för utsatta vuxnas specifika behov. Konventionen anger

- a. vilket lands myndigheter som är behöriga att vidta åtgärder till skydd för den hjälpbehövandes person eller egendom,
- b. den lag som den behöriga myndigheten ska tillämpa vid vidtagande av åtgärder eller som gäller när den hjälpbehövande företräds av en representant och
- c. förutsättningarna i de övriga konventionsstaterna för erkännande och verkställighet av åtgärder vidtagna i en annan konventionsstat.

Sverige har inte ratificerat konventionen, men den 23 januari 2014 beslutade regeringen att ge en särskild utredare i uppdrag att lämna förslag om ett svenskt tillträde till konventionen och ta ställning till hur den bör införlivas i svensk rätt (dir 2014:5). Uppdraget ska redovisa den 31 juli 2015.

I Finland, som är en av de hittills sju medlemsstater som tillträtt nämnda Haagkonvention, har särskilda internationellt privaträttsliga regler om framtidsfullmakter utformats i enlighet med konventionen. Reglerna har införts i lagen om intressebevakningsfullmakter. I sammanhanget kan också nämnas att Norge har utformat internationellt privaträttsliga regler med det finska regelverket som förlaga. Under det norska lagstiftningsarbetet har vikten av en nordisk rättslikhet lyfts fram.

10.5.3 Behovet av internationellt privaträttsliga regler i fråga om framtidsfullmakter

Behovet av skydd för vuxna, som helt eller delvis saknar förmåga att ta hand om sina intressen, i internationella situationer ökar i takt med en åldrande befolkning och människors allt större rörlighet över nationsgränserna. När sådana vuxna företräds av ställföreträdare kan, oavsett om ställföreträdarskapet grundar sig på ett privaträttsligt arrangemang eller en offentligrättslig åtgärd, frågor om nationell behörighet och tillämplig lag uppkomma när utländska medborgare bosätter sig i Sverige eller svenska medborgare flyttar utomlands.

När det gäller företrädarskap genom framtidsfullmakter kan frågor om svenska myndigheters behörighet uppkomma t.ex. i fråga om registrering, granskning och ingripandemöjligheter. Även frågor om lagval kan aktualiseras när det gäller t.ex. giltigheten, omfattningen, och upphörandet av en framtidsfullmakt.

Att det finns ett behov av internationellt privaträttsliga regler när det gäller framtidsfullmakter står alltså klart. Detta behov framstår dock inte som mer trängande för fullmaktsförhållanden än för andra ställföreträdarformer, t.ex. godmanskap och förvaltarskap.

Att internationellt privaträttsliga bestämmelser bör utformas utifrån de huvudprinciper som kommer till uttryck i 2000 års Haagkonvention framstår som naturligt. Med hänsyn till att frågan om ett införlivande av konventionen i svensk rätt för närvarande är under utredning framstår det dock inte som lika naturligt att föregripa slutsatserna från den utredningens arbete. Tvärtom ser jag uppenbara fördelar med att frågan om skydd för hjälpbehövande vuxna i internationella situationer behandlas i ett sammanhang och utifrån en bredare kontext. Mot denna bakgrund avstår jag från att lämna förslag på internationellt privaträttsliga bestämmelser i lagen om framtidsfullmakter.

10.6 Några övriga överväganden i fråga om framtidsfullmakter

Bedömning: Upprättandet av framtidsfullmakter bör förenas med de formkrav som Förmynderskapsutredningen har föreslagit. Då det inte i alla lägen framstår som motiverat att bifoga läkarintyg eller annan utredning om fullmaktsgivarens hälsotillstånd till fullmakten bör inte heller lagtexten stipulera att så bör ske.

Skäl saknas att i lagen om framtidsfullmakter införa kompletterande grunder för anordnande av godmanskap enligt föräldrabalken.

Uppdraget är inriktat mot några särskilt angivna frågeställningar och arbetets fokus har därför legat på de områden som närmare behandlats i tidigare avsnitt. Eftersom jag i enlighet med uppdraget har till uppgift att även i övrigt lämna de ändrings- och kompletteringsförslag som jag anser är motiverade har dock en genomgång av Förmynderskapsutredningens förslag om framtidsfullmakter även i övriga delar varit nödvändig. Den övergripande slutsatsen från denna genomgång, som av naturliga skäl inte varit lika ingående, är att Förmynderskapsutredningens förslag genomgående är välmotiverade och följer en struktur som jag bedömer är värd att i möjligaste mån upprätthålla. Min bedömning är också att förslagen i de allra flesta avseenden är ändamålsenliga, varför något behov av mer genomgripande ändringar eller kompletteringar, utöver de som redan föreslagits, inte är nödvändiga. I några avseenden har jag dock funnit skäl att föreslå ändringar. Dessa kommenteras närmare nedan.

Som redogjorts för i avsnitt 5.2.2 har Förmynderskapsutredningen föreslagit att upprättandet av framtidsfullmakter ska vara föremål för vissa formkrav, vilka i allt väsentligt överensstämmer med vad som i dag gäller för upprättande av testamenter. I fråga om dessa krav har jag inga avvikande synpunkter. Utredningen föreslår emellertid också att det i lagen anges att en

fullmaktsgivare till framtidsfullmakten bör bifoga läkarintyg eller annan utredning om fullmaktsgivarens hälsotillstånd (se 1 kap. 5 § andra stycket i lagförslaget). Denna bör-regel, som saknar motsvarighet i ärvdabalkens regler om testamenten, utgör inget egentligt formkrav, varför en underlåtenhet att iaktta regeln inte i sig föranleder att framtidsfullmakten blir ogiltig. Redan mot den bakgrunden kan ifrågasättas om regeln fyller någon praktisk funktion. Regeln kan förvisso motiveras av fullmaktsgivarens intresse av att minska risken för att fullmakten i efterhand ifrågasätts. Samtidigt går inte att bortse från att denna i risk i många fall inte kan betraktas som annat än teoretisk. Detta eftersom framtidsfullmakter kan komma att upprättas av personer som inte inom överskådlig tid kommer att vara i behov av hjälp med sina ekonomiska eller personliga angelägenheter, dvs. vid en tidpunkt då det helt saknas anledning att ifrågasätta fullmaktsgivarens rättshandlingsförmåga. I sådana lägen framstår inte bör-regeln som ändamålsenlig, utan kan snarare antas bidra till att komplicera förfarandet. Även om bör-regeln i vissa andra fall kan tjäna ett visst pedagogiskt syfte föreslår jag därför att den tas bort.

Förmynderskapsutredningen har också föreslagit att bristande förmåga hos fullmäktigen att ta tillvara fullmaktsgivarens intressen ska utgöra en till föräldrabalkens regler kompletterande grund för anordnande av godmanskap eller förvaltarskap (se 1 kap. 18 § andra stycket i lagförslaget). Eftersom reglerna om framtidsfullmakter föreslås vara subsidiära till föräldrabalkens legala ställföreträdarformer bedömer jag dock att den föreslagna regeln inte fyller någon egentlig funktion. I den mån fullmaktsgiven har ett hjälpbehov som av någon anledning inte blir tillgodosett inom ramen för fullmaktsförhållandet, och inte heller kan tillgodoses på annat sätt, föreligger redan enligt dagens regler en möjlighet att ansöka om godmanskap eller förvaltarskap enligt föräldrabalken. Jag föreslår därför att den föreslagna regeln tas bort.

10.7 Behörighet för anhöriga i vissa ekonomiska angelägenheter

10.7.1 Inledning

Utgångspunkten får uppdraget i denna del är att lagregler om behörighet för anhöriga i vissa ekonomiska angelägenheter ska införas. Som redovisats i avsnitt 2.2 är uppdraget i denna del begränsat till att undersöka om – och i så fall i vilka avseenden – Förmynderskapsutredningens förslag kan förenklas. Den övergripande bedömningen från min översyn är att det föreliggande förslaget i de allra flesta delar är ändamålsenligt och det föreslagna regelverket utformat på ett överskådligt och lättillgängligt sätt. Inte desto mindre bedömer jag vissa smärre innehållsmässiga och lagtekniska förenklingar är möjliga att åstadkomma. Jag bedömer också att en mer principiell ändring bör göras av hänsyn till den enskildes integritet. Nedan följer en systematisk genomgång av mina överväganden såvitt avser de olika delarna i Förmynderskapsutredningens förslag.

10.7.2 Behörighetens uppkomst

Förslag: En anhörig ska ha behörighet att företräda en enskild som på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande uppenbarligen saknar förmåga att ta hand om sina ekonomiska angelägenheter.

Bedömning: För att behörigheten ska inträda bör inte krävas att den enskildes oförmåga är varaktig.

Varaktighetsrekvisitet

Enligt Förmynderskapsutredningens förslag ska tillämpningsområdet för anhörigas legala behörighet vara i princip detsamma

som vad som föreslås gälla för framtidsfullmakter, dvs. oförmågan att ta hand om de ekonomiska angelägenheterna ska vara varaktig. En första fråga som kan ställas är om det är nödvändigt, eller ens ändamålsenligt, att begränsa den legala behörigheten till vad som i praktiken kommer att vara permanenta tillstånd av beslutsoförmåga.

Även om lagstiftningens föremål i de flesta fall torde vara äldre personer som pga. av t.ex. demens permanent förlorat förmågan att ta hand om sina ekonomiska angelägenheter kan tänkas att reglerna kan fylla en viktig funktion även i fall där prognosen för den konstaterade oförmågan inte är lika klar eller där oförmågan av allt att döma kommer att bli, men ännu inte är, varaktig. I det senare fallet innebär varaktighetsrekvisitet en rättslig begränsning av möjligheten för engagerade anhöriga att snabbt bistå den enskilde med hjälp i vardagliga angelägenheter.

Även om den föreslagna anhörigbehörigheten rent generellt kan antas tillgodose ett större behov vid varaktiga tillstånd av oförmåga än vad som är fallet vid mer tillfälliga tillstånd sådana oförmåga bedömer jag att det saknas bärande skäl för att undanta sistnämnda former av tillstånd från tillämpningsområdet. Den legala behörigheten bör i stället, såsom i Norge, kunna tas i anspråk även vid akuta och tillfälliga perioder av beslutsoförmåga. Genom att varaktighetsrekvisitet tas bort förenklas den behörighetsprövning som en anhörig ställföreträdare har att göra. En sådan lösning får därmed anses bidra till att förenkla förfarandet.

Uppenbarhetsrekvisitet

Förmynderskapsutredningen konstaterar att den anhöriges behörighet ska inträda när den enskilde är i princip helt ur stånd att sköta t.o.m. sina mest elementära angelägenheter av ekonomisk natur. Till skillnad från vad som är fallet vid framtidsfullmaktens ikraftträdande ska någon helhetsbedömning inte göras och det räcker följaktligen inte att den enskilde är ”i huvudsak” ur stånd att ta hand om sina ekonomiska angelägenheter. Mot denna bak-

grund kan ifrågasättas om det föreslagna uppenbarhetsrekvisitet fyller någon egentlig funktion.

Som närmare redogörs för nedan (se avsnitt 10.7.4) gör jag bedömningen att en anhörig inte bör ges rätt att ta del av sekretesskyddade uppgifter avseende den enskildes hälsotillstånd. Det betyder att en anhörigs bedömning av den enskildes förmåga att ta hand om sina ekonomiska angelägenheter måste grunda sig på den anhöriges iakttagelser och tidigare erfarenheter av den enskildes hälsotillstånd. Det finns mot den bakgrunden ett pedagogiskt värde av att i lagtexten framhålla att behörigheten bara kan utnyttjas i fall där det inte råder någon som helst tveksamhet kring den enskildes förmåga att sköta sina ekonomiska angelägenheter. Uppenbarhetsrekvisitet bör därför behållas.

10.7.3 Behörighetens omfattning och begränsningar

Förslag: Den legala behörigheten för anhöriga ska omfatta sedvanliga rättshandlingar med anknytning till den enskildes dagliga livsföring.

Bedömning: Behörigheten bör inte omfatta insättning av den enskildes medel hos bank eller kreditmarknadsföretag.

Behörighetens omfattning bör bedömas utifrån rättshandlingens inriktning och inte dess karaktär. Skäl saknas därför att begränsa behörigheten till vissa särskilt angivna typer av rättshandlingar.

Något praktiskt behov av särskilda jävsregler bedöms inte föreligga.

Utifrån en skyddsaspekt finner jag det nödvändigt att den legala behörigheten för anhöriga görs mycket snäv och jag bedömer att det är ändamålsenligt att, på sätt som Förmynderskapsutredningen föreslagit, begränsa behörigheten till sedvanliga rättshandlingar med anknytning till den enskildes dagliga livsföring.

Därigenom tydliggörs att behörigheten primärt tar sikte endast på sådant som kan betraktas som närmast rutinbetonade åtgärder för att tillgodose den enskildes mest trängande ekonomiska behov.

Som redovisats i avsnitt 6.3 har Förmynderskapsutredningen föreslagit att behörigheten i ett avseende ska omfatta även åtgärder som inte kan betraktas som sedvanliga och inte heller har någon direkt koppling till den dagliga livsföringen, nämligen insättning av den enskildes medel hos bank eller kreditmarknadsföretag. Förslaget innebär att den anhörige kan flytta pengar från ett av den enskildes konton till ett annat med mer gynnsamma räntevillkor. En sådan åtgärd framstår förvisso på ett allmänt plan som fullt rimlig. Detsamma kan dock sägas om ett flertal andra åtgärder som likväl inte omfattats av den föreslagna behörigheten. Jag finner inte att det finns några bärande skäl för att utsträcka behörigheten i detta specifika avseende. Utifrån de diskussioner som förts med företrädare för bankväsendet kan för övrigt också konstateras att den av Förmynderskapsutredningen föreslagna regeln sannolikt skulle sakna praktisk funktion. Jag bedömer att en tydlig avgränsning till just sedvanliga rättshandlingar med anknytning till den dagliga livsföringen kan bidra till ett mer homogent och överskådligt regelverk. Utifrån ett tillämpningsperspektiv bedömer jag därför att en förenkling kan åstadkommas genom att behörigheten avgränsas på detta sätt. Det innebär att en anhörig kan sätta in pengar på den beslutsoförmögnes konto, men att ett uttag inte kan motiveras med att medlen ska sättas in på ett annat konto.

Att anhöriga inom ramen för sin behörighet måste få ingå avtal för den enskildes räkning, ombesörja nödvändiga betalningar samt ändra eller säga upp t.ex. autogirobetalningar måste anses självklart. Likaså framstår det som uppenbart att processföring hos myndighet eller domstol inte är att betrakta som sedvanliga rättshandlingar med anknytning till den dagliga livsföringen. Det framstår därför som överflödigt att, som Förmynderskapsutredningen föreslagit, slå fast detta i lagtexten. Det framstår också som vanskligt att, såsom Förmynderskapsutredningen har gjort,

försöka precisera vilka typer av rättshandlingar som omfattas respektive faller utanför behörigheten. Frågan om tillåtligheten av en enskild rättshandling bör i stället bedömas utifrån dess ändamål. Avgörande bör alltså vara om rättshandlingen avser en angelägenhet som har anknytning till den enskildes dagliga livsföring. Jag bedömer att några preciseringar i övrigt varken är nödvändiga eller lämpliga.

Förmynderskapsutredningen har vidare föreslagit att det i lagen ska slås fast att en anhörig ställföreträdare inte bör ha rätt att företräda den enskilde i en fråga där den anhörige har eller kan ha egna intressen, såsom när det uppstår en fråga om en rättshandling mellan den enskilde och den anhörige ställföreträdaren. Utifrån ett principiellt perspektiv är det svårt att rikta invändningar mot detta ställningstagande. Samtidigt kan konstateras att en anhörig ställföreträdare enligt förslaget är skyldig att alltid handla på ett sätt som bäst gagnar den enskilde. Mot denna bakgrund – och med hänsyn till behörighetens snäva avgränsning – kan ifrågasättas vilken praktisk betydelse en bestämmelse med förslaget innehåll kan tänkas ha. En jävsituation framstår närmast som teoretisk och detsamma gäller de rättsförluster som en enskild kan tänkas lida i en sådan situation. Jag bedömer därför att en lämplig lagteknisk förenkling kan åstadkommas genom att även den föreslagna jävsbestämmelsen exkluderas.

10.7.4 Behörighetsbedömningen

Förslag: En anhörig som med stöd av turordningsreglerna är att anse som behörig ställföreträdare, eller som med stöd av fullmakt från andra anhöriga har getts denna funktion, ska avgöra om och när förutsättningar för att ta behörigheten i anspråk föreligger.

Bedömning: En anhörig som har att bedöma den enskildes hälsotillstånd bör inte för detta ändamål ha rätt att förfoga

över sekretesskyddade uppgifter om den enskildes hälsotillstånd.

I likhet med Förmynderskapsutredningen bedömer jag att det bör ankomma på en anhörige ställföreträdare att bedöma om hans eller hennes behörighet som ställföreträdare har inträtt. Som vissa remissinstanser påtalat kan det tyckas otillfredsställande att denna bedömning måste göras av en lekman. Det enda egentliga alternativet till en sådan ordning – en behörighet kopplad till ett myndighets- eller domstolsbeslut – skulle dock knappast medföra en förenkling av förfarandet. Med hänsyn till behörighetens snäva avgränsning och ställföreträdarskapets subsidiära ställning bedömer jag för övrigt inte heller att den enskildes skyddsbehov motiverar en sådan ordning. Genom uppenbarhetsrequisitet kommer den anhörige inte kunna hävda behörighet förrän det står helt klart att den enskilde inte längre förmår sköta sina ekonomiska angelägenheter.

Det får förutsättas att en anhörig i de flesta fall, inte endast när den enskilde är gravt dement eller befinner sig i ett vegetativt tillstånd, utan större svårigheter kan avgöra om den enskilde saknar förmåga att ha hand om sina vardagliga ekonomiska angelägenheter. Något framträdande behov av ett medicinskt underlag torde alltså normalt inte föreligga. Som Förmynderskapsutredningen har konstaterat kan emellertid en anhörig ställföreträdare i vissa fall bli tvungen att styrka sin behörighet gentemot tredje man. Utredningen har därför förslagit att en anhörig ställföreträdare ska ges en rätt att förfoga över den enskildes sekretess och häva denna till förmån för annan. En sådan ordning framstår enligt min mening som mycket tveksam från ett integritetsperspektiv. Till skillnad från vad som förutsätts gälla i samband med utfärdande av framtidsfullmakter bygger den föreslagna ordningen med anhöriga som ställföreträdare inte på ett val från den enskildes sida. Den enskilde kan inte påverka vem som ska ha rätt att ta behörigheten i anspråk och följaktligen inte vem som ska ha rätt att ta del av sekretesskyddade uppgifter. Det

framstår för övrigt som tveksamt i vilken utsträckning den behovsprövning som Förmynderskapsutredningen föreslår ska föregå utlämnandet av sekretesskyddade uppgifter är ägnad att förhindra att sådana uppgifter lämnas ut i andra fall än när ställföreträdaren har behov av dem för sitt uppdrag.

Mot bakgrund av detta gör jag bedömningen att en anhörig inte bör ges rätt att med stöd av sin ställföreträdarroll förfoga över den enskildes sekretess. En konsekvens av det kan bli att tredje man i vissa situationer inte vill rättshandla med den anhörige ställföreträdaren. Med hänsyn till den snäva avgränsning som föreslås gälla i fråga om de ekonomiska angelägenheter som omfattas av behörigheten kan dock diskuteras i vilken utsträckning detta egentligen kommer att föranleda några större praktiska bekymmer, i synnerhet som de föreslagna tredjemansskydds- och skadeståndsreglerna erbjuder ett visst skydd för en godtroende tredje man.

I sammanhanget bör också framhållas att syftet med det föreslagna regelverket varken är att reducera eller utvidga den hjälperoll som många anhöriga trots brist på direkt lagstöd tar på sig redan i dag, utan endast att legitimera denna. I den mån en anhörig inte kan agera på förutsatt sätt inom ramen för den föreslagna behörigheten bör därför han eller hon sörja för att godmanskap eller förvaltarskap anordnas för den enskilde om så behövs. Även i ett sådant fall fyller ställföreträdarrollen en funktion såtillvida att den anhörige i ett tidigt skede får en indikation på att den enskilde kan vara i behov någon annan form av ställföreträdarskap.

10.7.5 Anhöriga ställföreträdares skyldigheter

Förslag: En anhörig som tar ställföreträdarbehörigheten i anspråk ska vara skyldig att, med beaktande av den enskildes uttryckta eller förmodade inställning, alltid handla på det sätt som bäst gagnar den enskilde.

En anhörig ställföreträdare ska hålla den enskildes medel avskilda från sina egna och ska dokumentera sin förvaltning på ett med hänsyn till omständigheterna behövt sätt.

Bedömning: Den anhörige bör inte vara skyldig att föra formliga räkenskaper över sin förvaltning eller att till överförmyndaren lämna uppgifter eller annars redovisa sin förvaltning.

De av Förmynderskapsutredningen föreslagna skyldigheterna för en anhörig ställföreträdare att agera lojalt samt hålla den enskildes medel avskilda framstår som välgrundade. Jag föreslår därför inga ändringar i dessa delar. I fråga om den föreslagna skyldigheten för den anhörige ställföreträdaren att föra räkenskaper och lämna redovisning över förvaltningen till överförmyndaren gör jag följande överväganden.

Förmynderskapsutredningen har förlagit att en anhörig ställföreträdare på överförmyndarens begäran ska vara skyldig att lämna upplysningar och särskild redovisning. Enligt min uppfattning kan den praktiska nyttan av en sådan reglering ifrågasättas. Den lagstadgade möjligheten för överförmyndaren och andra anhöriga att ansöka om godmanskap eller förvaltarskap innebär att den anhörige ställföreträdaren indirekt har att svara för sin förvaltning för det fall det ifrågasätts att den enskildes hjälpbehov inte tillgodoses på ett tillfredställande sätt. I den mån ställföreträdaren inte kan eller vill medverka till att klarlägga påstådda missförhållanden rörande förvaltningen torde alltså följden i de flesta fall bli att den subsidiära anhörigbehörigheten ersätts med någon av föräldrabalkens ställföreträdarformer. Därtill kommer att en anhörig ställföreträdare inte står under överförmyndarens tillsyn, varför det under inga förhållanden är möjligt att tillgripa administrativa sanktioner mot en eventuell underlåtenhet att efterkomma en begäran från överförmyndaren. Jag bedömer därför att en lagstadgad redovisningsplikt inte fyller någon egentlig funktion.

Som redovisats i avsnitt 6.7 har Förmynderskapsutredningen vidare föreslagit att en anhörig ställföreträdare ska påföras en räkenskapsplikt motsvarande den som gäller för gode män och förvaltare. Det huvudsakliga argumentet för en räkenskapsplikt är att en sådan skulle underlätta fullgörandet av den föreslagna redovisningsskyldigheten. Mot bakgrund av min bedömning att någon redovisningsskyldighet inte bör föreligga saknar detta argument bäring. Därtill kommer att den snäva behörigheten för anhöriga ställföreträdare medför att det inte kan bli fråga om någon särskilt omfattande egendomsförvaltning.

En naturlig utgångspunkt är att en anhörig ställföreträdare ska dokumentera sin förvaltning på ett sådant sätt att han eller hon kan freda sig mot påståenden om missbruk eller andra illojala förfaranden. Inte desto mindre framstår, med hänsyn till vad som ovan anförts, en formell, lagstadgad räkenskapsplikt som mer betungande än vad som kan anses motiverat. Jag föreslår därför att den av Förmynderskapsutredningen föreslagna räkenskapsplikten ska ersättas av en mer pragmatisk dokumentationsplikt. Omfattningen av denna bör begränsa sig till vad som utifrån omständigheterna i det enskilda fallet kan anses behövligt. Som redovisats i avsnitt 8.3.3 har den norske lagstiftaren valt en motsvarande lösning och även i föräldrabalken finns exempel där dokumentationsplikten är utformad på ett liknande sätt (se 8 kap. 5 § andra meningen FB).

10.7.6 Frågor om turordning, tredjemansskydd och skadestånd

Bedömning: Reglerna om turordning, tredjemansskydd och skadestånd bör utformas i enlighet med Förmynderskapsutredningens förslag.

En konsekvens av att det föreslagna varaktighetsrekvisitet tas bort (se avsnitt 10.7.2 ovan) är att ett tidsmässigt glapp kan upp-

stå mellan den legala behörighetens inträde och en eventuell framtidfullmakts ikraftträdande. Om en enskild har valt att i en framtida situation låta sig representeras av en framtidfullmäktig i ekonomiska angelägenheter kan tyckas naturligt att denne person bör ha företräde framför sådana anhöriga som föreslås kunna omfattas av den legala behörigheten. Även effektivitetsskäl skulle kunna anföras till stöd för en sådan ordning. Med hänsyn till att nämnda typ av glapp sannolikt inte kommer att uppstå särskilt frekvent framstår det dock inte som nödvändigt att av den anledningen utöka den föreslagna personkretsen. Jag bedömer det i stället motiverat att upprätthålla en klar gräns mellan en behörighet som grundar sig på ett fullmaktsförhållande och sådan begränsad behörighet som föreslås följa av lag.

I fråga om turordning och det inbördes förhållandet mellan anhöriga bedömer jag det inte möjligt att förenkla eller annars motiverat att förändra Förmynderskapsutredningens förslag.

I likhet med Förmynderskapsutredningen finner jag det påkallat att, trots behörighetens snäva avgränsning, införa vissa skyddsregler för godtroende tredje män. Jag bedömer att Förmynderskapsutredningens föreslagna tredjemansskydds- och skadeståndsregler väl tillgodoser detta skyddsbehov och att några förenklingar inte heller i denna del inte är möjliga att göra.

11 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

11.1 Ikraftträdande

Förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2016.

De föreslagna lagändringarna påverkar såväl myndigheter som enskilda. Det kan förutses att det hos framförallt överförmyndarna kommer att finnas ett behov av att vidta vissa förberedelser inför uppgiften att bl.a. hantera registreringsansökningar avseende framtidsfullmakter. Med hänsyn till detta och med beaktande av den tid som kan beräknas att gå åt för remissförfarandet, beredningen inom regeringskansliet och riksdagsbehandlingen, bör lagändringarna kunna träda i kraft den 1 januari 2016.

11.2 Övergångsbestämmelser

Bedömning: Förslagen kräver inte några särskilda övergångsbestämmelser.

Den föreslagna lagen om framtidsfullmakter m.m. innehåller bestämmelser om bl.a. formkrav för framtidsfullmakter. I den mån en framtidsfullmakt som har upprättats före lagens ikraftträdande uppfyller dessa krav finns inget som hindrar att en så-

dan fullmakt ligger till grund för en senare registrering, förutsatt att övriga förutsättningar är uppfyllda. Eftersom registreringen föreslås utgöra en ovillkorlig förutsättning för framtidsfullmaktens ikraftträdande kan emellertid en sådan fullmakt inte få verkan som framtidsfullmakt före lagens ikraftträdande. Frågan om en fullmäktig kan företräda en beslutsinkompetent fullmaktsgivare med stöd av en ”ordinär” fullmakt som utfärdats före lagens ikraftträdande får bedömas utifrån andra utgångspunkter.

Som en konsekvens av de föreslagna reglerna om framtidsfullmakter föreslås att en bestämmelse ska införas i avtalslagen vilken slår fast att andra fullmakter än framtidsfullmakter ska förlora sin verkan när fullmaktsgivaren på grund av psykisk störning, sjukdom, skada, eller liknande förhållande varaktigt och i huvudsak är ur stånd att ha hand om sina ekonomiska angelägenheter. Regeln torde enligt allmänna principer inte bli tillämplig på fullmakter som har kommit till stånd före den nya regelns ikraftträdande. Detta oavsett om den rättshandling som stöder sig på fullmakten, eller beslutsinkompetensens inträde ligger i tiden före eller efter regelns ikraftträdande. I fråga om rättsverkningarna av äldre fullmakter får dessa alltså även efter den 1 januari 2016 bedömas enligt äldre rätt. Det ankommer på domstolarna att fastställa innebörden i denna.

Den föreslagna lagen om framtidsfullmakter innehåller vidare bestämmelser om behörighet för anhöriga i vissa ekonomiska angelägenheter, innefattande regler om visst tredjemansskydd och skadeståndsansvar. Allmänna krav på förutsebarhet talar med styrka mot att låta rättshandlingar som företagits före ikraftträdandet omfattas av den föreslagna lagstiftningen.

Några övergångsbestämmelser föreslås alltså inte i nämnda avseenden och inte heller i övrigt bedömer jag att det finns behov av sådana bestämmelser.

12 Ekonomiska konsekvenser

Bedömning: Förslaget om nya ställföreträdare i form av framtidsfullmäktige och anhöriga kommer inte i sig att innebära några ökade kostnader för samhället på längre sikt. I stället kommer det ökade antalet ställföreträdareformer att innebära att trycket på bl.a. överförmyndaren minskar, med minskade kostnader som följd.

I ett initialskede kommer förslaget, i den del det avser framtidsfullmakter, att innebära vissa administrativa merkostnader för bl.a. överförmyndaren. Förslaget kommer också att medföra ett visst behov av utbildning av berörd personal hos kommun och länsstyrelse. Dessa kostnader bedöms rymmas inom respektive organisations nuvarande verksamhetsanslag.

Förslaget bedöms inte medföra några merkostnader för domstolarna.

Den förslagna ändringen i avtalslagen kan komma att påverka bankernas förhållningssätt till fullmaktsinstitutet, men bör inte få några långtgående praktiska konsekvenser.

12.1 Inledning

I utredningsuppdraget ingår att redovisa de ekonomiska konsekvenserna av förslagen och hur eventuella ökade kostnader bör finansieras.

Förmynderskapsutredningen har bedömt att de nya ställföreträdarformer som utredningen föreslagit på det hela taget inte kommer att medföra några ökade kostnader för samhället utan att de tvärtom kommer att innebära en avlastning. Detta eftersom de nya ställföreträdarformerna – enligt utredningens förslag – inte förutsätter överförmyndarens medverkan och i flera fall täcker de upp situationer där den enskilde tidigare har kunnat företrädas endast av en god man med de kostnader för kommunen och den enskilde som en sådan ställföreträdare medför.

När det gäller Förmynderskapsutredningens förslag ansluter jag mig till utredningens bedömning av de ekonomiska konsekvenserna. De ändringar och tillägg som jag har föreslagit innebär emellertid att överförmyndaren föreslås få en något mer aktiv roll, bl.a. när det gäller framtidsfullmaktens ikraftträdande. Förslaget påverkar även länsstyrelsen och i vissa fall också de allmänna domstolarna. Detta kommer naturligtvis få ekonomiska konsekvenser vilka närmare redogörs för nedan.

12.2 Konsekvenser för överförmyndarna

När det först gäller förslaget om behörighet för anhöriga i vissa ekonomiska angelägenheter innebär mitt förslag, i förhållande till Förmynderskapsutredningens, bl.a. att överförmyndaren helt frikopplas från ställföreträdarskapet. Några kostnader för överförmyndarna uppkommer därför inte till följd av förslaget. I likhet med Förmynderskapsutredningen bedömer jag i stället att förslaget i denna del har potential att möjliggöra kostnadsbesparingar. För att sådana besparingar ska kunna göras förutsätts dock att anhöriga väljer att företräda enskilda i en större utsträckning än vad de redan i dag gör utan uttryckligt lagstöd, liksom att den hjälp de tillhandahåller minskar det faktiska behovet av ställföreträdare enligt föräldrabalken.

När det sedan gäller framtidsfullmakter innebär mitt förslag, i förhållande till Förmynderskapsutredningens, en större myndig-

hetsinblandning. Överförmyndaren kommer genom förslaget att få nya uppgifter, bl.a. i fråga om registrering av framtidsfullmakter (se avsnitt 10.2.3) samt viss övervakning av fullmäktigens verksamhet (se avsnitt 10.4.2). För att beräkna kostnaderna för registreringsförfarandet måste en uppskattning göras av den förmodade tidsåtgången för förfarandet. En motsvarande uppskattning har i ett annat sammanhang gjorts i fråga om kostnaden för överförmyndarens hantering av godmanskapsärenden i de fall då överförmyndarna ska hämta in utredning och lämna förslag på ställföreträdare till tingsrätten i ärenden där någon annan än överförmyndaren är sökande. Uppskattningen, som har gjorts av representanter för överförmyndarverksamheten (Föreningen Sveriges Överförmyndare och Överförmyndarnämnden i Stockholm) redovisas av Utredningen om bättre förutsättningar för gode män och förvaltare i betänkandet *Vissa frågor om gode män och förvaltare* (SOU 2013:27). De i betänkandet redovisade siffrorna säger naturligtvis inget om tidsåtgången för det registreringsförfarande som nu föreslås, men kan likväl vara av intresse som jämförelsematerial. Av redovisningen framgår bl.a. att den genomsnittliga handläggningstiden per godmanskapsärende i nämnda typer av ärenden uppgår till åtta timmar och timkostnaden till 320 kronor. Av den uppskattade tidsåtgången avser ca 2,5 timmar arbete för att kunna lämna förslag på ställföreträdare och cirka 5,5 timmar arbete för att hämta in utredning.

Det nu föreslagna registreringsförfarandet, som in princip endast innefattar en granskning av ingivna ansökningshandlingar, framstår som betydligt mindre tidskrävande än nämnda typer av godmanskapsärenden (vilka har bedömts motsvara ca hälften av de ärenden beträffande godmanskap och förvaltarskap som kommer in till tingsrätterna) och bör rimligen kunna begränsas till någon timme.

Vid bedömningen av de ekonomiska konsekvenserna som uppkommer för överförmyndarna till följd av förslaget bör även beaktas att framtidsfullmakter är avsedda att fungera som ett komplement – och i vissa fall som ett alternativ – till föräldrabalkens ställföreträdarformer. Det är alltså rimligt att anta att

framtidfullmakter kommer att minska behovet av godmanskap och förvaltarskap. Detta bör rimligtvis leda till att kostnadsbesparingar kan göras då överförmyndarnas sammanlagda handläggningstid för sådana ärenden minskar. Förutom den förhållandevis ringa arbetsinsats som bedöms vara förenad med registreringsförfarandet bör också framhållas att ett beslut om godmanskap eller förvaltarskap innebär att överförmyndaren får till uppgift att hantera en rad frågor som rör ställföreträdarskapet, t.ex. granskning av ställföreträdarens redovisning och hantering av arvodesanspråk. Överförmyndarens förslagna inblandning i registrerade framtidfullmaktsförhållanden är om inte obetydlig så i vart fall mycket begränsad.

Även om det inte går att förutse i vilken utsträckning som framtidfullmakter kommer att minska behovet av ställföreträdare enligt föräldrabalkens regler är det rimligt att anta att de faktiska kostnadsbesparingarna, i vart fall på lite längre sikt, kommer att klart överstiga överförmyndarnas kostnader för hanteringen av framtidfullmakter. Därtill kommer att förslaget andra del – reglerna om legal behörighet för anhöriga i vissa ekonomiska angelägenheter – som ovan påtalats sannolikt kommer att kunna ersätta föräldrabalkens ställföreträdarformer i vissa fall. Jag bedömer att de initialkostnader som är förenade med förslaget (utbildningsinsatser, anpassning av IT-system m.m.) är begränsade och därför bör rymmas inom nuvarande anslag.

Sammanfattningsvis bedömer jag alltså att förslaget inte kommer att medföra några merkostnader för överförmyndarna.

12.3 Konsekvenser för länsstyrelserna

Den granskning som länsstyrelsen idag har att göra av överförmyndarens handläggning enligt föräldrabalken föreslås utvidgas till att avse även överförmyndarens handläggning enligt den förslagna lagen om framtidfullmakter. En sådan utvidgad granskning bedöms kunna ske inom ramen för länsstyrelsens nuvarande verksamhet utan att ytterligare resurser tillförs. Även här

bör också framhållas att en minskad hantering av godmanskaps- och förvaltarekapsärenden hos överförmyndaren kommer att innebära en motsvarande reduktion av länsstyrelsens granskningsbehov av sådana ärenden.

12.4 Konsekvenser för domstolarna

Förslaget om att införa en möjlighet att få fullmaktsgivarens beslutsförmåga rättsligt prövad innebär att en ny ärendetyp införs vid de allmänna domstolarna (se avsnitt 10.2.2 och 10.2.4). Med hänsyn till den föreslagna utformningen av prövningsförfarandet bör tingsrättens behandling av ett enskilt ärende tidsmässigt kunna jämföras med ett godmanskapsärende där den enskilde har medgett ansökan. Hur många ansökningar som tingsrätterna kommer behöva hantera går naturligtvis inte att förutse, men eftersom prövningsförfarandet föreslås vara frivilligt är det rimligt att anta att antalet fastställelseansökningar kommer att klart understiga det antal registreringsansökningar som överförmyndarna får att hantera. Sett till domstolarnas totala ärendemängd saknas anledning att utgå från annat än antalet fastställelseärenden kommer att bli närmast försumbart. Därtill kommer att förslaget om framtidsfullmakter, som redogjorts för ovan, förmodligen kommer att leda till en viss minskning av antalet godmanskapsärenden vid tingsrätterna, vilket i så fall kommer att frigöra resurser.

Framtidsfullmakternas genomslag och framtida utbredning är dock osäker. Det kan därför finnas anledning att följa upp utvecklingen och – i den mån det föreslagna förfarandet visar sig medföra merkostnader för domstolarna – överväga att finansiera sådana kostnader med ansökningsavgifter.

12.5 Övriga konsekvenser

Jag har förelagit att avtalslagen ska kompletteras med en bestämmelse som slår fast att en ordinär fullmakt förlorar sin verkan vid den tidpunkt då fullmaktsgivaren varaktigt förlorar sin beslutsförmåga (se avsnitt 10.1.1). Det kan förvisso diskuteras om en sådan reglering innebär en faktisk förändring av rättsläget. Även om så inte skulle vara fallet kan dock, med hänsyn till den osäkerhet som råder, inte uteslutas att den föreslagna regeln kommer att påverka bankernas framtida riskanalyser och rutiner. Av de skäl som redovisats i allmänmotiveringen bedömer jag dock att de praktiska konsekvenserna för bankerna, och i förlängningen bankkunderna, i de allra flesta fall kommer bli begränsade. I sammanhanget bör vidare framhållas att den föreslagna ändringen av avtalslagen inte föreslås få några rättsverkningar beträffande fullmakter upprättade före lagändringens genomförande (se avsnitt 11.2). På ett allmänt plan framstår det också som uppenbart att ett klargörande av rättsläget kan bidra till en enhetlig hantering av fullmakter, vilket i sig kan leda till effektivitetsvinster.

13 Författningskommentar

13.1 Inledning

Jag har i kapitel 10 presenterat ett antal förslag på ändringar och tillägg till Förmynderskapsutredningens förslag till lag om framtidsfullmakter m.m. och om behörighet i vissa fall för anhöriga. Den föreslagna lagen och de relevanta följdändringarna i annan lagstiftning som Förmynderskapsutredningen har lagt fram utgör alltså utgångspunkten vid min lagtekniska översyn. De i följande avsnitt angivna ändringarna och tilläggen syftar därför, om inte annat anges, på Förmynderskapsutredningens lagförslag. I de delar där jag inte har funnit skäl att göra några ändringar i förhållande till det föreliggande förslaget kommenteras inte bestämmelserna särskilt. I stället görs sidhänvisningar till relevanta delar av Förmynderskapsutredningens författningskommentar (SOU 2004:112, band III). Redan inledningsvis förtjänar att påpekas att ändringarna och tilläggen i viss mån har påverkat den föreslagna lagens systematik. Såväl den föreslagna lagens beteckning som rubriksättningen skiljer sig därför något från Förmynderskapsutredningens förslag.

13.2 Förslaget till lag om framtidsfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga

1 kap. 1 §

En framtidsfullmakt är en fullmakt åt en eller flera personer att företräda fullmaktsgivaren efter den tidpunkt då fullmaktsgivaren på

grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande varaktigt och i huvudsak är ur stånd att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser.

En framtidsfullmakt kan upprättas av den som har fyllt 18 år.

Paragrafen, som överensstämmer med Förmynderskapsutredningens förslag, kommenteras av utredningen på s. 1226-1227.

I sammanhanget kan framhållas att med "framtidsfullmakt" avses här sådana fullmakter som i Europarådets rekommendation om principer för framtidsfullmakter benämns "continuing powers of attorney" (se avsnitt 9.1).

En framtidsfullmakt är alltså en fullmakt som antingen förutsätts behålla sin verkan, eller träda i kraft, sedan fullmaktsgivaren blivit varaktigt och i huvudsak ur stånd att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser.

1 kap. 2 §

En framtidsfullmakt kan omfatta både ekonomiska och personliga angelägenheter. Det ska klart framgå av fullmakten att den har verkan efter den tidpunkt som anges i 1 §.

Ett förordnande i en framtidsfullmakt som omfattar åtgärder inom hälso- och sjukvården saknar verkan.

I paragrafens *första stycke* har endast språkliga ändringar gjorts. I denna del hänvisas till Förmynderskapsutredningens lagkommentar på s. 1227-1228.

Genom ändringen i *andra stycket* slås fast att åtgärder inom hälso- och sjukvårdsområdet faller utanför sådana personliga angelägenheter som sägs i första stycket. I den mån en fullmakt innehåller ett eller flera förordnanden av nämnda slag får det till följd att fullmakten inte kan bli föremål för registrering i de delarna (se kommentaren till 11 § angående förutsättningarna för registrering). Förslaget behandlas i avsnitt 10.1.3.

1 kap. 3 §

En framtidsfullmakt ska upprättas skriftligt med två vittnen. Fullmaktsgivaren ska skriva under fullmakten i vittnenas samtidiga närvaro eller intyga inför dem att han eller hon har skrivit under handlingen. Vittnena ska ha kännedom om att handlingen är en framtidsfullmakt. De ska bekräfta handlingen genom sin underskrift.

För vittnen enligt första stycket ska gälla de villkor som anges i 10 kap. 4 § första stycket ärvdabalken.

Den som anges som fullmäktig får inte tas till vittne.

Paragrafen, som behandlar formkraven, överensstämmer i huvudsak med 1 kap. 4 § i Förmynderskapsutredningens lagförslag. Det hänvisas därför till utredningens lagkommentar på s. 1228-1229. Vissa språkliga ändringar har gjorts i förhållande till utredningens förslag. Därutöver har en smärre systematisk ändring gjorts genom att en del av den ursprungliga bestämmelsens innehåll flyttats till 4 §.

1 kap. 4 §

Framtidsfullmakten bör dateras. Vittnena bör på framtidsfullmakten anteckna iakttagelser om fullmaktsgivarens hälsotillstånd och andra omständigheter som är av betydelse för fullmaktens giltighet.

Paragrafen överensstämmer i huvudsak med 1 kap. 5 § första stycket i Förmynderskapsutredningens lagförslag. Bestämmelsen har kommenterats av utredningen på s. 1229-1230. Till skillnad från utredningens förslag innehåller paragrafen inte någon anvisning om att viss medicinsk dokumentation bör bifogas framtidsfullmakten. Skälen för denna förändring utvecklas i avsnitt 10.6.

1 kap. 5 §

Ett förordnande om att en framtidsfullmakt inte får återkallas saknar verkan.

Paragrafen överensstämmer med 1 kap. 6 § i Förmynderskapsutredningens lagförslag. Endast språkliga ändringar har gjorts. Bestämmelsen har kommenterats av utredningen på s. 1230.

1 kap. 6 §

En framtidsfullmakt återkallas genom att fullmaktsgivaren återtar eller låter förstöra handlingen. Fullmäktigen ska på begäran av fullmaktsgivaren lämna tillbaka framtidsfullmakten.

Har tredje man fått ett särskilt meddelande om att framtidsfullmakten är återkallad, gäller detta som återkallelse gentemot honom.

Paragrafen överensstämmer med 1 kap. 7 § i Förmynderskapsutredningens lagförslag. Endast språkliga ändringar har gjorts. Bestämmelsen har kommenterats av utredningen på s. 1231.

1 kap. 7 §

För återkallelse i övrigt eller förklaring att en framtidsfullmakt ska vara kraftlös gäller vad som anges i 2 kap. 17, 19 och 20 §§ lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

En framtidsfullmakt som innefattar rätt att sluta avtal om köp, byte eller gåva av fast egendom är utan verkan i sådana angelägenheter, om återkallelse har skett enligt 7 § första stycket eller om den har förklarats kraftlös i enlighet med vad som anges i 2 kap. 17 § lagen om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

Paragrafen överensstämmer med 1 kap. 8 § i Förmynderskapsutredningens lagförslag. Endast språkliga ändringar har gjorts. Bestämmelsen har kommenterats av utredningen på s. 1231.

1 kap. 8 §

Det som sägs om fullmaktsgivaren i 6 och 7 §§ gäller, om inte annat anges i framtidsfullmakten, även den som enligt 20 § 1 har rätt att på fullmaktsgivarens vägnar begära redovisning från fullmäktigen. Innan denne vidtar en sådan åtgärd ska fullmaktsgivaren underrättas.

I paragrafen, som är ny, anges att en person som har utsetts av fullmaktsgivaren för att granska fullmäktigens verksamhet har samma möjligheter att återkalla fullmakten och begära att den ska förklaras kraftlös som fullmaktsgivaren själv. Detta förutsatt att fullmaktsgivaren inte har bestämt annat. När framtidsfullmakten återkallas måste, på motsvarande sätt som när den registreras (se 11 § första stycket), fullmaktsgivaren underrättas om åtgärden. Om den person som återkallar fullmakten begär det ska denna lämnas tillbaka till fullmaktsgivaren.

Förlaget behandlas i avsnitt 10.4.3.

1 kap. 9 §

Framtidsfullmakten träder i kraft när

1. fullmaktsgivarens tillstånd är sådant som sägs i 1 §, och
2. fullmakten har registrerats i enlighet med 11 §.

Paragrafen, som är ny, anger när en framtidsfullmakt träder i kraft. Med ikraftträdande syftas på den tidpunkt då fullmäktigen kan ta en framtidsfullmakt i bruk eller fortsätta att bruka en fullmakt som utformats för att gälla även efter den tidpunkt då fullmaktsgivaren förlorat sin beslutsförmåga (se vidare kommentaren till 1 § angående innebörden av termen framtidsfullmakt).

Ikraftträdandet kräver att två förutsättningar är uppfyllda. Enligt *första punkten* är den första förutsättningen att fullmaktsgivaren varaktigt har förlorat sin beslutsförmåga. Om fullmaktsgivaren inte har villkorat ikraftträdandet av en rättslig prövning i detta avseende (se 11 § första stycket 4) ankommer det på full-

mäktigen att bedöma om så är fallet. Fullmäktigens bedömning ska alltid baseras på ett medicinskt underlag (se 10 § andra stycket).

För att fullmakten ska träda i kraft krävs därutöver, enligt *andra punkten*, att fullmakten har registrerats på föreskrivet sätt.

Ikraftträdandefrågan behandlas i avsnitt 10.2.

1 kap. 10 §

Fullmäktigen kan ansöka om registrering av framtidsfullmakten hos överförmyndaren i den kommun där fullmaktsgivaren är folkbokförd. Ansökan ska vara skriftlig.

Ansökan om registrering kan göras när fullmaktsgivarens tillstånd är sådant som sägs i 1 §. Innan fullmäktigen ansöker om registrering ska han eller hon inhämta läkarintyg eller annan likvärdig utredning om fullmaktsgivarens hälsotillstånd.

Ett förordnande för en person att vara fullmäktig enligt en framtidsfullmakt ska anses innefatta medgivande för fullmäktigen att ta del av uppgifter om fullmaktsgivarens hälsotillstånd.

Paragrafen, som är ny, anger förutsättningarna och formerna för att ansöka om en registrering av en framtidsfullmakt.

I *första stycket* anges hur och till vem ansökan ska göras.

I *andra stycket* anges inledningsvis när en ansökan kan göras. Som nämnts under kommentaren till 9 § ovan är det i första hand upp till fullmäktigen att avgöra när fullmaktsgivarens tillstånd är sådant att en ansökan kan göras. Av bestämmelsen framgår att fullmäktigen, innan han eller hon tar ställning till fullmaktsgivarens beslutsoförmåga ska inhämta läkarintyg eller annan likvärdig utredning om fullmaktsgivarens hälsotillstånd. Fullmäktigens skyldighet att sörja för inhämtande av medicinsk dokumentation överensstämmer alltså med den skyldighet som rätten enligt 11 kap. 17 § FB har vid anordnande av godmanskap eller förvaltarskap. Det kan här anmärkas att Socialstyrelsen har bemyndigats att meddela föreskrifter om sådan utredning som avses i 11 kap. 17 § FB. Av föreskrifterna (SOSFS 2005:29) fram-

går bl.a. att läkarintyg ska utfärdas av legitimerad läkare på en av Socialstyrelsen fastställd blankett. Några motsvarande föreskrifter finns inte när det gäller den medicinska utredning som avses här. Föreskrifterna bör dock tjäna som vägledning även vid inhämtande av sådan utredning. Det bör t.ex. i allmänhet krävas att ett läkarintyg utfärdas av en legitimerad läkare och att det av intyget framgår när och för vilket ändamål det utfärdas. Med ”annan utredning” avses t.ex. journaluppgifter och utlåtande från kompetent befattningshavare på vårdinrättning. Eftersom fullmäktigen ansvarar för sin egen behörighet (se 16 §) är han eller hon inte formellt bunden av de slutsatser som redovisas i det medicinska underlaget. I praktiken torde dock en entydig och dokumenterad beslutsförmåga vara avgörande för fullmäktigens möjligheter att fullgöra sitt uppdrag på förutsatt sätt.

Att en fullmäktig har rätt att ta del av sådana uppgifter som avses i andra stycket framgår av paragrafens *tredje stycke*. I första hand torde behov av sådana uppgifter föreligga i samband med att fullmakten ska tas i bruk. Undantagsvis kan emellertid behov av kompletterande uppgifter tänkas uppkomma under fullmaktsförhållandets fortlevnad, t.ex. om framtidsfullmakten har varit i kraft en längre tid och fullmäktigen ser indikationer på att fullmaktsgivarens hälsotillstånd har förbättrats (jfr 25 §).

Förslaget i ovan nämnda delar behandlas i avsnitt 10.2.1. Bestämmelsen i tredje stycket överensstämmer också i allt väsentligt med vad som sägs i 1 kap. 9 § andra stycket i Förmynderskapsutredningens lagförslag. Den bestämmelsen har behandlats av utredningen på s. 1232-1233.

1 kap. 11 §

Överförmyndaren ska registrera en framtidsfullmakt om

1. den har uppvisats i original,
2. den uppfyller kraven i 1 § andra stycket och 2 § första stycket samt har upprättats på det sätt som sägs i 3 §,
3. fullmäktigen har försäkrat på heder och samvete att fullmaktsgivaren och dennes make eller sambo och närmaste släktingar,

samt i förekommande fall en person som enligt 20 § 1 § utsetts för att motta redovisning från fullmäktigen, har underrättats om fullmaktens förekomst och innehåll samt fullmäktigens avsikt att ta fullmakten i bruk, och

4. den har fastställts av domstol enligt 12 §, för det fall fullmaktsgivaren har villkorat ikraftträdandet av en sådan fastställelse.

Fullmakten ska inte registreras i den utsträckning som den saknar verkan enligt 2 § andra stycket eller 24 §.

Om fullmakten registreras ska ett bevis på registreringen tillställas fullmäktigen. Av beviset ska framgå när registreringen har skett och om några angelägenheter som omfattas av fullmakten inte omfattas av registreringen.

I paragrafen, som är ny, anges i *första stycket* förutsättningarna för att överförmyndaren ska registrera en framtidsfullmakt. Registreringen utgör, som framgår av 9 § 2 en ovillkorlig förutsättning för att framtidsfullmakten ska träda i kraft. Registreringsförfarandet innebär att fullmäktigens ansökan enligt 10 §, tillsammans med bifogade handlingar, ska sammanföras till en akt och att varje överförmyndare ska föra ett register över verk samma framtidsfullmakter (se 16 kap. 12 § FB och förslaget till ändring av 9 och 17 §§ förmyndarskapsförordningen).

För att registrering enligt paragrafen ska kunna ske måste ansökan avse en framtidsfullmakt i lagens mening, dvs. innehålla ett förordnande att företräda fullmaktsgivaren efter den tidpunkt som sägs i 1 § första stycket. Att fullmakten redan innan denna tidpunkt fungerar som en ordinär fullmakt i enlighet med avtalslagens bestämmelser innebär ingen begränsning av möjligheten till registrering (se kommentaren till 1 § angående innebörden av begreppet framtidsfullmakt).

För att framtidsfullmakten ska kunna registreras måste de i lagen föreskriva villkoren och formkraven vara uppfyllda. Detta framgår av *första och andra punkten*.

Som en ytterligare förutsättning för registrering anges i *tredje punkten* att fullmäktigen ska ha underrättat fullmaktsgivaren och dennes make eller sambo samt närmaste släktingar om fullmaktens förekomst, dess innehåll och fullmäktigens intention att ta

fullmakten i bruk. Begreppet närmaste släktingar har här samma innebörd som i 11 kap. 15 § FB. Till "närmaste släktingar" kan hänföras bröstarvingar, föräldrar och syskon (se prop. 1987/88:124 s. 175). Däremot har kusin ansetts inte ingå bland "närmaste fränder", vilket uttryck tidigare användes (se NJA 1971 s. 191). Begreppet är alltså snävare än den i 11 kap. 16 § FB använda termen "närstående" (se prop. 1993/94:251 s. 203). Det står fullmäktigen fritt att avgöra hur informationsskyldigheten ska fullgöras. Att fullmäktigen på heder och samvete har att intyga att informationsskyldigheten fullgjorts inskräper dock vikten av att skyldigheten fullgörs på ett klart och tydligt sätt. För det fall fullmäktigen intygar oriktiga förhållanden kan straffansvar för osann försäkran enligt 15 kap. 10 § brottsbalken komma i fråga. Fullmäktigen har naturligtvis inte något ansvar för att mottagaren faktiskt tar del av underrättelsen, men väl att han eller hon får möjlighet till det. Om någon släkting vistas på okänd ort bör det anses tillräckligt att en underrättelse sänds till den senast kända adressen.

Av den *fjärde punkten* framgår att en fullmaktsgivare kan villkora framtidfullmaktens ikraftträdande av en föregående rättslig prövning. I ett sådant fall är det upp till tingsrätten – och alltså inte fullmäktigen – att avgöra om fullmaktsgivarens tillstånd är sådant som sägs i 1 §. För det fall ikraftträdandet har villkorats på detta sätt krävs, för att registrering ska kunna ske, att fullmäktigen visar att fullmakten har fastställts på föreskrivet sätt. Så torde lämpligast kunna ske genom att en kopia av tingsrättens beslut bifogas ansökan.

Av paragrafens *andra stycke* framgår att registrering helt eller delvis ska nekas om framtidfullmakten omfattar åtgärder på hälso- och sjukvårdsområdet eller innefattar sådana angelägenheter som omfattas av ett redan beslutat godmanskap.

Av *tredje stycket* framgår att fullmäktigen ska få ett bevis på att en ansökan har registrerats. Av beviset, som kan vara av betydelse vid fullmäktigens rättshandlande gentemot tredje man, ska framgå när registrering har skett, dvs. från vilket datum som framtidfullmakten har trätt i kraft, och om fullmakten innehåll-

ler några sådana begräsningar som nämns i andra stycket. Många gånger torde en stämpel på framtidsfullmakten kunna utgöra ett lämpligt bevis i detta avseende.

Det föreslagna registreringsförfarandet behandlas i avsnitt 10.2.3.

1 kap. 12 §

Tingsrätten kan på ansökan av den som anges som fullmäktig i en framtidsfullmakt fastställa framtidsfullmakten. Fastställelse ska ske om fullmaktsgivarens tillstånd är sådant som anges i 1 § första stycket och framtidsfullmakten uppfyller kraven i 1 § andra stycket och 2 § första stycket samt har upprättats på det sätt som sägs i 3 §.

En ansökan om fastställelse ska vara skriftlig och framtidsfullmakten ska uppvisas i original. I samband med ansökan ska fullmäktigen ge in läkarintyg eller annan likvärdig utredning om fullmaktsgivarens hälsotillstånd. Han eller hon ska också lämna uppgifter om hur fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar kan nås.

Rätten ska ge fullmaktsgivaren tillfälle att yttra sig över ansökan, om det kan ske. Fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar ska underrättas om ansökan. Vid rättens handläggning tillämpas i övrigt lagen (1996:242) om domstolsärenden.

Behörig domstol enligt första stycket är tingsrätten i den ort där den enskilde är folkbokförd.

Paragrafen, som är ny, beskriver hur en rättslig prövning av fullmaktsgivarens beslutsförmåga kan komma till stånd. Som nämnts i kommentaren till 11 § första stycket 4 ovan kan i vissa fall en sådan prövning utgöra en ovillkorlig förutsättning för framtidsfullmaktens ikraftträdande. Även om så inte är fallet kan den i framtidsfullmakten utpekade fullmäktigen när som helst initiera en rättslig prövning genom en ansökan till tingsrätten.

I *första stycket* anges vilka krav som ska vara uppfyllda för att rätten ska kunna fastställa en framtidsfullmakt. Av bestämmelsen följer att rätten har att pröva om fullmaktsgivaren på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande varaktigt och i huvudsak är ur stånd att ha hand om de angelä-

genheter som fullmakten avser. Därutöver måste en kontroll göras av att formkraven för framtidsfullmaktens upprättande är uppfyllda. Om så inte är fallet ska en ansökan om fastställelse avslås redan på den grunden att den handling som fullmäktigen grundar sin ansökan på inte berättigar en rättslig prövning i det avseende som här avses.

I *andra stycket* anges hur en ansökan ska utformas och vilken dokumentation som ska bifogas denna. (Fullmäktigens möjlighet att fullgöra sin utredningsplikt beträffande fullmaktsgivarens hälsotillstånd följer av 10 § tredje stycket.) Eftersom rättens prövning avser ett i grunden civilrättsligt förhållande bör den grunda sig på den utredning som fullmäktigen lägger fram. Rätten har alltså inte till uppgift att inhämta utredning om fullmaktsgivarens hälsotillstånd (jfr 11 kap. 17 § FB) eller verka för att den framlagda utredningen kompletteras. Fullmäktigen ska också tillhandahålla de kontaktuppgifter till fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar som är nödvändiga för att rätten ska kunna fullgöra sin underrättelseskyldighet (se tredje stycket nedan). Om någon av nämnda personer saknar känd adress eller kontaktuppgifter i övrigt bör rätten informeras om det.

I *tredje stycket* finns regler om hur en ansökan om fastställelse ska kommuniceras. Inledningsvis slås fast att fullmaktsgivaren ska ges möjlighet att yttra sig över ansökan, om det kan ske. Bestämmelsen överensstämmer med vad som gäller vid anordnande av godmanskap eller förvaltarskap (se 11 kap. 16 § första stycket FB). Eftersom prövningen ska grundas på det underlag som fullmäktigen har lagt fram är det inte nödvändigt att inhämta yttranden från fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar (jfr 11 kap. 16 § andra stycket FB). Dessa torde dock många gånger ha ett befogat intresse av att få kännedom om en inledd fastställelseprocess. De ska därför underrättas om ansökan om det är lämpligt. Eftersom det är av vikt att ett ärende om fastställelse avgörs snabbt bör rätten i allmänhet kunna förlita sig på de uppgifter som fullmäktigen enligt *andra stycket* har att tillhandahålla i detta avseende. Om känd adress

saknas bör det som regel vara tillräckligt att rätten skickar en underrättelse till den senast kända adressen. Av det tredje stycket framgår vidare att ärendelagens generella handläggningsregler ska gälla för fastställelseförfarandet i den mån annat inte föreskrivs i paragrafen. I fråga om överklagande innebär det att det att ett beslut kan överklagas till hovrätten. Eftersom prövningen avser ett i grunden civilrättsligt förhållande mellan fullmaktsgivaren och fullmäktigen ligger det i sakens natur att andra personer, t.ex. släktingar till fullmaktsgivaren, inte berörs av beslutet på ett sådant sätt att de har klagorätt (jfr 36 § ärendelagen).

I *fjärde stycket* regleras vilken tingsrätt som är behörig att handlägga en ansökan om fastställelse.

Den föreslagna möjligheten till fastställelseprövning behandlas i avsnitt 10.2.2 och 10.2.4.

1 kap. 13 §

Fullmäktigen ska vid fullgörandet av sitt uppdrag handla i enlighet med fullmaktsgivarens intressen.

I viktiga frågor ska fullmäktigen, om det är lämpligt och inte annat föreskrivs i framtidsfullmakten, samråda med fullmaktsgivaren.

I paragrafen, som är ny, anges några grundläggande riktlinjer för fullmäktigens fullgörande av uppdraget.

I *första stycket* slås fast att fullmäktigen vid fullgörandet av uppdraget ska agera i enlighet med fullmaktsgivarens intressen. För att denna handlingsdirigerande regel ska aktualiseras krävs naturligtvis att framtidsfullmakten ger fullmäktigen ett visst handlingsutrymme. I annat fall har fullmäktigen att fullgöra uppdraget på föreskrivet sätt. Att handla utifrån fullmaktsgivarens intresse är inte alltid synonymt med att handla på det sätt som "bäst gagnar" denne (jfr 12 kap. 3 § FB). vad som åsyftas är i stället att fullmäktigen ska handla så som fullmaktsgivaren får antas ha velat handla, om denne hade kunnat göra ett informerat val.

Av *andra stycket* framgår att fullmäktigen ska samråda med fullmaktsgivaren i viktiga frågor. Härigenom betonas vikten av att fullmaktsgivaren, om han eller hon inte har uttryckt en motsatt vilja, informeras och görs delaktig i sådana frågor. Skyldigheten är dock inte absolut, utan avhängig fullmaktsgivarens faktiska förmåga att delta i ett sådant samråd. Detta kommer i lagtexten till uttryck på så sätt att samråd endast ska ske när det är lämpligt. Om det står klart att fullmaktsgivaren inte har förmåga att förstå innebörden av den fråga som saken rör behöver normalt något samråd inte ske. I den mån det är möjligt bör dock fullmaktsgivaren i vart fall informeras om fullmäktigens intentioner. Det går naturligtvis inte att slå fast vilka frågor som är av viktig karaktär, utan denna fråga måste bedömas utifrån omständigheterna i varje enskilt fall. Med viktiga frågor avses dock i allmänhet sådana frågor som har en mer påtaglig inverkan på fullmaktsgivarens dagliga livsföring, t.ex. frågor om boende.

Förslaget behandlas i avsnitt 10.3.1.

1 kap. 14 §

Fullmäktigen ska hålla fullmaktsgivarens medel åtskilda från sina egna och i övrigt iaktta det som sägs om sysslomän i 18 kap. handelsbalken.

Paragrafen motsvarar i huvudsak 1 kap. 16 § i Förmynderskapsutredningens förslag. Den skyldighet som enligt sysslomanreglerna åligger en fullmaktsgivare – att utge arvode till fullmäktigen – föreslås dock regleras på annat sätt (se 15 § fjärde stycket). Med denna modifikation hänvisas till Förmynderskapsutredningens lagkommentar på s. 1236-1237.

1 kap. 15 §

En fullmäktig har inte rätt att företräda fullmaktsgivaren, om det uppstår en fråga om rättshandling eller rättegång mellan fullmakts-

givaren å ena sidan och fullmäktigen, hans eller hennes make eller sambo eller någon annan som fullmäktigen företräder å den andra sidan.

När fullmäktigen inte kan företräda fullmaktsgivaren enligt första stycket ska överförmyndaren i den kommun där fullmaktsgivaren är folkbokförd på fullmäktigens begäran utse en god man att företräda fullmaktsgivaren i angelägenheten.

Fullmäktigen får inte på fullmaktsgivarens vägnar lämna personliga presenter eller andra gåvor om inte grunderna för och omfattningen av gåvorätten framgår av fullmakten.

Fullmäktigen kan täcka nödvändiga utgifter och bestämma eget arvode i enlighet med vad som sägs i framtidsfullmakten. Om arvodessfrågan inte behandlas i fullmakten ska fullmäktigen ha rätt till arvode endast när det utifrån uppdragets art och omfattning kan anses rimligt.

Paragrafens *första stycke*, som anger vissa begränsningar för fullmäktigens handlande vid intressekonflikter, överensstämmer med 1 kap. 11 § första stycket i Förmynderskapsutredningens förslag. Bestämmelsen har kommenterats av utredningen på s. 1234.

Enligt bestämmelsen i *andra stycket* är det möjligt för överförmyndaren att, när en intressekonflikt föreligger i en viss fråga, förordna en god man företräda fullmaktsgivaren i den frågan. Bestämmelsen motsvarar i sak 1 kap. 11 § tredje stycket i Förmynderskapsutredningens förslag, men har utformats något annorlunda. Även i denna del hänvisas till Förmynderskapsutredningens lagkommentar.

I paragrafens *tredje stycke* slås fast att fullmäktigen som huvudregel inte har rätt att skänka bort fullmaktsgivarens egendom. För att kunna göra undantag från denna huvudregel krävs inte bara att en gåvorätt kommer till uttryck i fullmakten, utan att fullmakten också ger tillräckliga anvisningar för vilka gåvor som ska vara tillåtna. Detta kommer i lagtexten till uttryck genom att ”grunderna för” och ”omfattningen av” gåvorätten ska framgå av gåvoförordnandet. Bestämmelsen, som syftar till att minska riskerna för missbruk, inskräper vikten av att fullmaktsgivaren formulerar gåvoförordnanden på ett klart och tydligt sätt. Motagaren bör givitvis kunna anges med person, men det

får också anses tillräckligt att en på visst sätt angränsad krets av personer pekats ut som mottagare. Såvitt avser gåvoföremålet bör en hänvisning till vad fullmaktsgivaren brukat skänka bort i allmänhet anses tillräckligt. Det bör också vara fullt tillräckligt att gåvotidpunkten anges genom en hänvisning till angivna högtider. Vilka krav på precision som är nödvändiga får slutligen bedömas i det enskilda fallet. Den föreslagna gåvoregleringen behandlas i avsnitt 10.3.3.

I det *fjärde stycket* regleras fullmäktigens arvodesrätt. Inledningsvis slås fast att fullmäktigen inom givna ramar har rätt att bestämma sitt eget arvode samt täcka nödvändiga kostnader. För att en rätt till arvode överhuvudtaget ska föreligga krävs dock som huvudregel att en sådan rätt kan härledas från framtidsfullmakten. Bestämmelsen inskräpper därmed vikten av att arvodesfrågan behandlas i samband med framtidsfullmaktens upprättande. Om så inte är fallet kan fullmäktigen tillgodogöra sig arvode för uppdraget endast om det framstår som rimligt med hänsyn till uppdragets art och omfattning. Eftersom arvodesfrågan primärt vilar på en avtalsrättslig grund är försiktighet påkallad vid denna bedömning. I allmänhet bör någon rätt till arvode inte föreligga för en anhörig fullmäktig, såvida inte annat anges i framtidsfullmakten. En omständighet som trots det skulle kunna motivera att fullmäktigen har rätt till arvode är att uppdragets art och omfattning har förändrats väsentligt sedan fullmakten upprättades och att det kan antas att fullmaktsgivaren, om han eller hon hade kunnat förutse dessa förändringar, sannolikt hade hanterat arvodesfrågan på ett annat sätt i samband med fullmaktens upprättande. Bestämmelsen tar alltså närmast sikte på fall där arvodesrätten utgör en rimlig förutsättning för fullmäktigens fullgörande av uppdraget. Av paragrafens första mening följer dock att någon rimlighetsprövning inte ska göras om fullmaktsgivaren i framtidsfullmakten uttryckligen har angett att fullmäktigen inte ska ha rätt till arvode för sitt uppdrag.

Arvodesregleringen behandlas i avsnitt 10.3.2.

1 kap. 16 §

Fullmäktigen ansvarar gentemot tredje man för att han eller hon har nödvändig fullmakt. Om detta gäller det som föreskrivs i 2 kap. 25 § lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område

Paragrafen, som överensstämmer med 1 kap. 15 § i Förmynderskapsutredningens lagförslag, har kommenterats av utredningen på s. 1236.

1 kap. 17 §

Den som har gett en framtidsfullmakt för någon annan att företräda sig är omedelbart berättigad och förpliktad i förhållande till tredje man genom en rättshandling som fullmäktigen har företagit inom fullmaktens gränser och i fullmaktsgivarens namn.

Det som sägs i första stycket gäller även i fråga om fullmakt att företräda fullmaktsgivaren vid rättshandlingar som företas gentemot honom.

Paragrafen, som överensstämmer med 1 kap. 12 § i Förmynderskapsutredningens lagförslag, har kommenterats av utredningen på s. 1235.

1 kap. 18 §

Har fullmäktigen överskridit sin befogenhet när han företagit en rättshandling, gäller rättshandlingen inte mot fullmaktsgivaren, om tredje man insett eller borde ha insett att fullmäktigen överskred sin befogenhet.

Paragrafen, som överensstämmer med 1 kap. 13 § i Förmynderskapsutredningens lagförslag, har kommenterats av utredningen på s. 1235.

1 kap. 19 §

Om fullmaktsgivaren har särskild anledning att befara att fullmäktigen på grund av framtidsfullmakten kommer att företa rättshandlingar gentemot en viss person, som saknar kännedom om att framtidsfullmakten enligt 25 § inte längre gäller, ska fullmaktsgivaren om möjligt meddela denne att framtidsfullmakten har upphört att gälla. Underlåter fullmaktsgivaren det, får han inte mot en person som är i god tro åberopa att fullmakten inte gäller.

Paragrafen överensstämmer med 1 kap. 14 § i Förmynderskapsutredningens lagförslag. Endast språkliga ändringar har gjorts. Bestämmelsen har kommenterats av utredningen på s. 1235-1236.

1 kap. 20 §

Fullmaktsgivaren kan i framtidsfullmakten

1. utse någon att på hans eller hennes vägnar motta redovisning från fullmäktigen, eller
2. föreskriva att fullmäktigen ska lämna sådan redogörelse för förvaltningen till överförmyndaren som anges i 14 kap. 15 § föräldrabalken.

Paragrafen, som är ny, upptar två möjligheter för fullmaktsgivaren att, om han eller hon så önskar, i framtidsfullmakten besluta om extern övervakning av fullmäktigens verksamhet.

Av den *första punkten* framgår att fullmaktsgivaren kan utse en tredje person att övervaka fullmäktigens verksamhet på fullmaktsgivarens vägnar. Möjlighet till sådan övervakning säkerställs genom att denna tredje person har rätt att motta redovisning i enlighet med vad fullmaktsgivaren har förordnat. För det fall inget särskilt har föreskrivits i fråga om hur redovisningsskyldigheten ska fullgöras har den av fullmaktsgivaren utsedda personen rätt att begära in de upplysningar eller den redovisning som han eller hon önskar. Övervakningsmöjligheten är förenad med en möjlighet att återkalla framtidsfullmakten för fullmakts-

givarens räkning (se 8 §). Det står fullmaktsgivaren fritt att utse flera personer att, utifrån en angiven turordning, sköta övervakningen. Övervakningsuppgiften kan dock, om den ska vara förenad med de ingripandemöjligheter som lagen medger, endast läggas på en person åt gången.

Som ett alternativ till ett sådant privat övervakningsarrangemang som behandlas i första punkten kan fullmaktsgivaren enligt den *andra punkten* i stället föreskriva att fullmäktigen, i likhet med förordnade förmyndare, gode män och förvaltare, ska lämna redovisning till överförmyndaren på årlig basis. Redovisningen föreslås där göras tillgänglig för fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar att granska (se 23 §). Till redovisningsskyldigheten är inte knuten några administrativa sanktioner, men underlåtenhet att inkomma med föreskriven dokumentation kan betraktas som sådan allvarlig försummelse som kan utgöra grund för överförmyndaren att förbjuda fullmäktigen från att bruka fullmakten (se 22 § första stycket). Avsikten är inte att överförmyndaren rutinmässigt ska behöva kontrollera att fullmäktigen fullgör sin redovisningsskyldighet. Om överförmyndaren uppmärksammas på brister i detta avseende kan det dock finnas anledning att agera enligt 21 §.

Förslaget behandlas i avsnitt 10.4.2.

1 kap. 21 §

Fullmäktigen ska, oavsett vad som föreskrivs i framtidsfullmakten, på begäran av överförmyndaren i den kommun där fullmaktsgivaren är folkbokförd lämna upplysningar om fullmaktsförhållandet och företagna åtgärder. Fullmaktsgivaren ska också på överförmyndarens begäran lämna särskild redovisning för sitt uppdrag.

Paragrafen, som i princip överensstämmer med 1 kap. 17 § i Förmyndarskapsutredningens lagförslag, innebär att överförmyndaren, oavsett vad fullmaktsgivaren har beslutat enligt 20 §, har möjlighet att begära in upplysningar och redovisning från fullmäktigen. Denna kontrollmekanism är inte avsedd att använ-

das systematiskt, utan endast när överförmyndaren har uppmärksamats på brister i sådan redovisning som getts in enligt 20 § 2 eller fullmäktigens fullgörande av uppdraget annars har ifrågasatts på ett sådant sätt att klargöranden är nödvändiga för att överförmyndaren ska kunna ta ställning till om det finns skäl att förbjuda fullmäktigen att bruka framtidsfullmakten enligt 22 §.

Förslaget behandlas i avsnitt 10.4.2.

1 kap. 22 §

Överförmyndaren får besluta att framtidsfullmakten inte längre får brukas av fullmäktigen, om han eller hon vid utövandet fullgörandet av uppdraget gjort sig skyldig till missbruk eller allvarlig försummelse eller annars visar sig vara uppenbart oförmögen att ta tillvara fullmaktsgivarens intressen på det sätt som får anses vara förutsatt i fullmakten.

Om fullmaktsgivaren enligt 20 § 1 utsett någon att på hans eller hennes vägnar motta redovisning får ett beslut enligt första stycket meddelas endast om det finns särskilda skäl.

Innan överförmyndaren beslutar att framtidsfullmakten inte längre får brukas av fullmäktigen ska han eller hon ges tillfälle att yttra sig

Beslut enligt denna paragraf överklagas till tingsrätten i den ort där fullmaktsgivaren är folkbokförd.

Paragrafen, som är ny, ger överförmyndaren rätt att på vissa grunder förbjuda fullmäktigen att bruka fullmakten. Ett sådant förbud innebär att framtidsfullmakten fräntas sin verkan (se 25 §). Eftersom ett beslut enligt förevarande bestämmelse innebär ett ingrepp i ett civilrättsligt förhållande bör möjligheten utnyttjas restriktivt. Av *första stycket* framgår därför att förutsättningar för ingripande föreligger endast vid missbruk, allvarlig försummelse eller uppenbar oförmåga att ta till vara fullmaktsgivarens intressen.

När fullmaktsgivaren själv har bemyndigat en person att granska fullmäktigens verksamhet (se 20 § 1) är möjligheten att

ingripa än mer begränsad. I sådana fall krävs, enligt *andra stycket*, särskilda skäl för att överförmyndaren ska kunna intervensera i fullmaktsförhållandet. Särskilda skäl kan föreligga vid mer omfattande missbruk eller upprepad försummelse från fullmäktigens sida, liksom när det står klart att den person som fullmäktigen har utsett för att övervaka fullmäktigens verksamhet är oförmögen eller ovillig att åta sig denna uppgift. Ett alternativ till att förbjuda en fullmäktig från att bruka fullmakten torde många gånger vara att istället ansöka om godmanskap. Detta eftersom även ett godmanskapsförordnande ”släcker” framtidsfullmakten i de avseende som förordnandet avser (se 24 §). Till skillnad från en sådan åtgärd förutsätter emellertid ett ingripande enligt förevarande paragraf inte någon närmare prövning av den enskildes hjälpbehov (jfr 11 kap. 4 § FB).

Av *tredje stycket* framgår att en fullmäktig ska få tillfälle att yttra sig innan överförmyndaren fattar beslut om att förbjuda denne från att bruka fullmakten. Denna ordning överensstämmer med vad som gäller när överförmyndaren ska fatta beslut om entledigande av en god man eller förvaltare som har gjort sig skyldig till t.ex. missbruk (jfr 11 kap. 24 § FB).

Ett beslut om att en fullmäktig inte längre får bruka en framtidsfullmakt får överklagas till tingsrätt. Detta framgår av *fjärde stycket*. Vid tingsrättens handläggning tillämpas lagen om domstolsärenden. I fråga om överförmyndarens handläggning är förvaltningslagen tillämplig. Det innebär bl.a. att beslutet får överklagas av den som beslutet angår om det går honom emot (22 § FL). Beslutet får överklagas inom tre veckor från det att klaganden fick del av beslutet (23 § andra stycket FL). Överklagandet ska ges in till överförmyndaren som har att pröva om det kommit in i rätt tid. Har överklagandet i stället getts in till tingsrätten ska det sändas över till överförmyndaren för prövning.

Förslaget behandlas i avsnitt 10.4.3. Frågan om hur fullmäktigens förmåga att tillvarata fullmaktsgivarens intressen på förutsett sätt bör påverka behovet av godmanskap eller förvaltarskap diskuteras också i avsnitt 10.6.

1 kap. 23 §

Den som har utfärdat en framtidsfullmakt har rätt att ta del av de handlingar som rör fullmaktsförhållandet och som förvaras hos överförmyndaren. En sådan rätt har också fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar.

Paragrafen, som är ny, anger att fullmaktsgivarens och hans eller hennes make eller sambo och närmaste släktingar har rätt att ta del av de handlingar som har getts in till överförmyndaren och som avser fullmaktsförhållandet. Innebörden av begreppet närmaste släktingar har behandlas i kommentaren till 11 § ovan. I första hand rör det sig om sådana handlingar som har getts in i samband med ansökan om registrering. För det fall fullmaktsgivaren har förordnat att fullmäktigen ska lämna en årlig redogörelse över förvaltningen till överförmyndaren enligt 20 § 2 föreligger en rätt för nämnda anhörigkategori att ta del även av den. Detsamma gäller sådana upplysningar eller sådan redovisning som överförmyndaren har begärt in med stöd av 21 §.

Förslaget behandlas i avsnitt 10.4.2. Se även förslaget till ändring i 9 och 17 §§ förmyndarskapsförordningen samt kommentaren till 20 § 2 ovan.

1 kap. 24 §

Om godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken eller förvaltar­skap anordnas för fullmaktsgivaren, är framtidsfullmakten utan verkan för de angelägenheter som omfattas av beslutet.

Paragrafen, som överensstämmer med 1 kap. 19 § i Förmyndarskapsutredningens lagförslag, har kommenterats av utredningen på s. 1239-1240.

1 kap. 25 §

Om framtidsfullmakten har trätt i kraft men fullmaktsgivarens tillstånd inte längre är sådant som anges i 1 §, saknar framtidsfullmakten verkan, när inte annat följer av 19 §. Framtidsfullmakten saknar också verkan om överförmyndaren enligt 22 § beslutat att fullmakten inte längre får brukas av fullmäktigen.

Paragrafen, som i huvudsak överensstämmer med 1 kap. 20 § i Förmyndarskapsutredningens lagförslag, har kommenterats av utredningen på s. 1241. Den av utredningen föreslagna bestämmelsen har dock kompletterats med hänsyn till den i 22 § föreslagna möjligheten för överförmyndaren att förbjuda fullmäktigen att använda sig av fullmakten. Även en sådan åtgärd innebär följaktligen att framtidsfullmakten förlorar sin verkan.

Förslaget behandlas i avsnitt 10.4.3.

1 kap. 26 §

Dör fullmaktsgivaren eller blir fullmaktsgivarens egendom avträdd till konkurs eller får han eller hon förvaltare och har framtidsfullmakten trätt i kraft och brukats av fullmäktigen, gäller i fråga om ekonomiska angelägenheter vad som sägs i 2 kap. 21, 23 och 24 §§ lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

Paragrafen, som överensstämmer med 1 kap. 21 § i Förmyndarskapsutredningens lagförslag, har kommenterats av utredningen på s. 1241-1242

1 kap. 27 §

Om inte annat sägs i framtidsfullmakten får fullmäktigen vid eget tillfälligt förhinder eller vid behov av hjälp i en viss, särskilt angiven angelägenhet genom fullmakt överlåta behörighet att företräda fullmaktsgivaren. Fullmakten ska vara skriftlig och ställd till en eller flera namngivna fysiska personer. Avser fullmakten rätt att i viss,

särskilt angiven ekonomisk angelägenhet förvalta fullmaktsgivarens egendom får fullmakten dock ställas till bank eller kreditmarknadsföretag eller ett värdepappersbolag.

En fullmakt som ges vid tillfälligt förhinder får avse endast rättshandlingar som avses i 2 kap. 2 §. Andra typer av rättshandlingar är dock bindande för den enskilde, såvida den mot vilken rättshandlingen riktade sig varken insåg eller borde ha insett rätta förhållandet.

I paragrafen anges under vilka förutsättningen en fullmäktig kan överlåta behörighet till annan att företräda fullmaktsgivaren. Bestämmelsen motsvarar innehållsmässigt 1 kap. 22 § i Förmynderskapsutredningens förslag, men har anpassats till föräldrabalans nuvarande utformning. Det hänvisas därför till s. 1242-1243 i utredningens författningskommentar.

2 kap. 1 §

I detta kapitel finns föreskrifter om anhöriga med behörighet i vissa ekonomiska angelägenheter för personer som har fyllt 18 år men som på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande uppenbarligen saknar förmåga att ha hand om sina ekonomiska angelägenheter.

Paragrafen överensstämmer i huvudsak med motsvarande bestämmelse i Förmynderskapsutredningens förslag. Kravet på varaktighet har emellertid tagits bort, vilket innebär att kriterierna för beslutsinkompetens inte helt överensstämmer med de i 1 kap. 1 §.

Det är upp till fullmäktigen att avgöra när kriterierna för behörighetens inträde är uppfyllda. Någon rätt för den anhörige att förfoga över den enskildes sekretess föreligger inte (jfr 1 kap. 10 § tredje stycket i fråga om framtidsfullmäktig), men uppenbarhetsrekvisitet innebär att den anhörige vid minsta tveksamhet kring den enskildes beslutsförmåga saknar rätt att företräda denne med stöd av bestämmelserna i lagens andra kapitel. Varaktighetsrekvisitet och uppenbarhetsrekvisitet behandlas i avsnitt

10.7.2. Frågan om anhörigas möjlighet att förfoga över den enskildes sekretess diskuteras i avsnitt 10.7.4.

2 kap. 2 §

Behörigheten för anhöriga enligt 1 § avser sedvanliga rättshandlingar med anknytning till den enskildes dagliga livsföring.

Sådana rättshandlingar kan avse livsmedel, kläder och skor, förbrukningsartiklar, boende, hälsa och hygien, tandvård, transporter, avgifter för sociala tjänster, skattebetalningar, telefon, tillgång till massmedier, förströelser, försäkringar och medlemskap i föreningar.

Paragrafen motsvarar 2 kap. 2 § första och andra stycket i Förmynderskapsutrednings lagförslag. I dessa delar hänvisas till utredningens lagkommentar på s. 1245-1246.

Det tredje stycket i utredningens förslag, som anger att behörigheten även avser insättning av den enskildes medel hos bank eller kreditmarknadsföretag, har tagits bort. Skälen för detta utvecklas i avsnitt 10.7.3

2 kap. 3 §

Behörigheten för anhöriga gäller endast i den mån den enskilde inte företräds av framtidsfullmäktig enligt 1 kap. eller av god man eller förvaltare enligt föräldrabalken.

Paragrafen, som lämnats oförändrad, har kommenterats av Förmynderskapsutredningen på s. 1246-1247.

2 kap. 4 §

Följande anhöriga kommer i fråga som ställföreträdare enligt detta kapitel.

1. Make eller sambo.
2. Barn.
3. Barnbarn.

4. Föräldrar.
5. Syskon.

Om den enskilde på grund av bestående funktionsnedsättning är i det tillstånd som anges i 1 § när han eller hon fyller 18 år, kan han eller hon företrädas endast av en god man eller en förvaltare.

Paragrafen, som överensstämmer med motsvarande bestämmelse i Förmynderskapsutredningens lagförslag, har kommenterats av utredningen på s. 1247.

2 kap. 5 §

Ställföreträdarkskapet bestäms av den ordning i vilken de anhöriga är upptagna under punkterna i 4 §. Då ska bortses från personer som avböjer uppgiften eller inte kan anträffas eller är underåriga eller annars är ur stånd att sköta uppgiften.

Två eller flera anhöriga under samma punkt företräder den enskilde gemensamt. De kan inbördes anförtro varandra behörigheten.

Ett avböjande från en anhörig eller anhöriga under samma punkt kan endast avse samtliga angelägenheter enligt 2 §.

Paragrafen, som överensstämmer med motsvarande bestämmelse i Förmynderskapsutredningens lagförslag, har kommenterats av utredningen på s. 1247-1248.

2 kap. 6 §

En rättshandling som en anhörig med stöd av 1 och 3–5 §§ har företagit för den enskildes räkning är bindande för den enskilde även om den inte har varit av det slag som anges i 2 §, såvida tredje man varken insåg eller borde ha insett rätta förhållandet

Paragrafen, som överensstämmer med 2 kap. 8 § i Förmynderskapsutredningens lagförslag, har kommenterats av utredningen på s. 1250.

2 kap. 7 §

Om den enskilde har särskild anledning att befara att en anhörig med återopande av behörighet enligt detta kapitel kommer att företa rättshandlingar gentemot en viss person som saknar kännedom om att den enskilde inte längre är i det tillstånd som anges i 1 §, ska den enskilde om möjligt meddela denna person att behörigheten har upphört att gälla. Underlåter den enskilde det, får han eller hon inte mot en person som är i god tro återopa att behörigheten har upphört.

Paragrafen, som överensstämmer med 2 kap. 9 § i Förmynderskapsutredningens lagförslag, har kommenterats av utredningen på s. 1250.

2 kap. 8 §

När den anhörige tar i anspråk behörighet enligt detta kapitel ska han eller hon alltid handla på det sätt som bäst gagnar den enskilde. Härvid ska beaktas den enskildes egen uttryckta eller förmodade inställning.

Paragrafen, som överensstämmer med 2 kap. 10 § i Förmynderskapsutredningens lagförslag, har kommenterats av utredningen på s. 1251.

2 kap. 9 §

En anhörig som utnyttjar sin behörighet ska fortlöpande dokumentera sin förvaltning på ett med hänsyn till omständigheterna lämpligt sätt. Den anhörige ska se till att pengar som tillhör den enskilde förvaras så att de inte sammanblandas med tillgångar som han eller hon annars förvaltar.

I paragrafen behandlas den anhörige ställföreträdarens dokumentationsskyldighet. Bestämmelsen erbjuder viss flexibilitet i fråga om formerna för och omfattningen av denna plikt. Den

anhörige är i allmänhet inte skyldig att föra regelrätta räkenskaper (jfr 2 kap. 11 § i Förmynderskapsutredningens lagförslag), utan många gånger måste det vara fullt tillräckligt att den anhörige sparar kvitton och kontoutdrag som utvisar vilka transaktioner som har utförts för den enskildes räkning. Förbudet mot sammanblandning av medel motsvarar vad som gäller för förmyndare, gode män och förvaltare (se 12 kap. 6 § första stycket FB) och överensstämmer med Förmynderskapsutredningens förslag.

Den anhörige ställföreträdarens dokumentationsplikt behandlas i avsnitt 10.7.5

2 kap. 10 §

En anhörig som har tagit i anspråk sin behörighet enligt detta kapitel är skyldig att ersätta skada som han eller hon har orsakat den enskilde uppsåtligen eller av vårdslöshet.

Om flera anhöriga är ansvariga, tillämpas 12 kap. 14 § andra stycket föräldralken.

I fråga om rätt att väcka talan om ersättning tillämpas vad som anges i 12 kap. 15 § andra stycket föräldralken.

Paragrafen, som överensstämmer med 2 kap. 13 § i Förmynderskapsutredningens lagförslag, har kommenterats av utredningen på s. 1252.

2 kap. 11 §

Om en rättshandling, som en anhörig har vidtagit med åberopande av behörighet enligt detta kapitel, på grund av brist i behörigheten inte blir bindande, är den som företagit rättshandlingen skyldig att ersätta godtroende tredje man skada som denne därigenom tillfogas. Detta gäller dock inte, om rättshandlingen saknar bindande verkan mot den enskilde till följd av någon särskild omständighet, som den anhörige inte kände till och som tredje man inte med fog kunde förutsätta att den anhörige skulle känna till.

Paragrafen överensstämmer med 2 kap. 14 § i Förmynderskapsutredningens lagförslag. Endast en språklig ändring har gjorts. Bestämmelsen har kommenterats av utredningen på s. 1252.

13.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område

22 §

En rättshandling som fullmäktigen företar efter den tidpunkt då fullmaktsgivaren på grund av psykisk störning, sjukdom, skada, eller liknande förhållande varaktigt och i huvudsak är ur stånd att ha hand om sina ekonomiska angelägenheter har inte större verkan än den skulle ha haft, om fullmaktsgivaren själv hade företagit rättshandlingen. Det som nu sagts gäller dock inte om annat följer av föreskrifter i lagen (0000:000) om framtidsfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga.

Utan hinder av det som sägs i första stycket har en skriftlig fullmakt som någon har lämnat annan att i visst angivet avseende hos kreditinstitut eller annan tredje man uppbära medel för periodiskt återkommande betalningar eller andra penningöverföringar för de ändamål som anges i 2 kap. 2 § lagen (0000:000) om framtidsfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga verkan även sedan fullmaktsgivaren har kommit i det tillstånd som sägs i första stycket. Detsamma gäller andra skriftliga medgivanden om periodiska betalningar eller penningöverföringar från den enskilde för sådana ändamål.

Om fullmaktsgivaren får en förvaltare enligt föräldrabalken, har en rättshandling som fullmäktigen företar och som omfattas av förvaltarens uppdrag inte större verkan än den skulle ha haft, om fullmaktsgivaren själv hade företagit rättshandlingen.

Paragrafens första stycke överensstämmer med motsvarande bestämmelse i Förmynderskapsutredningens lagförslag. Bestämmelsen har kommenterats av Förmynderskapsutredningen på s. 1383-1384. Skälen för förslaget behandlas i avsnitt 10.1.1.

I paragrafens *andra stycke*, som är nytt, anges ett antal undantag från bestämmelsen i första stycket. Bestämmelsen motsvarar innehållsmässigt vad som sägs i 1 kap. 23 § i Förmynderskapsutredningens förslag till lag om framtidfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga, men har av systematiska skäl placerats i avtalslagen.

13.4 Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken (1949:381)

11 kap. 15 §

Ansökan om förordnande av god man enligt 1-4 §§ eller förvaltare får göras av förmyndare, den som ansökningen avser, om han eller hon har fyllt sexton år, hans eller hennes make eller sambo och närmaste släktingar *samt av den som i en framtidfullmakt har angetts som fullmäktig*. Ansökan om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap får göras av dem som nu har nämnts och av överförmyndaren.

Ansökan om anordnande av förvaltarskap får också göras av god man som avses i 4 §.

När det finns anledning till det *ska* rätten självmant ta upp frågor om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap. Överförmyndaren har samma skyldighet när det gäller förordnande av god man eller förvaltare.

Paragrafen anger vem som är berättigad att ansöka om förordnande av god man eller förvaltare.

Genom tillägget i *första stycket* utvidgas den ansökningsberättigade kretsen till att avse också den som i en framtidfullmakt har angetts som framtidfullmäktig. Tillägget, överensstämmer i sak med vad som sägs i 1 kap. 18 § första stycket i Förmynderskapsutredningens förslag till lag om framtidfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga. Det hänvisas därför till utredningens lagkommentar på sidan 1237-1239.

I *tredje stycket* har endast en språklig ändring gjorts.

13.5 Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

12 kap. 4 §

Särskilda bestämmelser om rätt för en framtidsfullmäktig att ta del av uppgifter om en fullmaktsgivares hälsotillstånd finns i 1 kap. 10 § tredje stycket lagen (0000:000) om framtidsfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga.

I paragrafen, som är ny, hänvisas till den bestämmelse i lagen om framtidsfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga som är avsedd för en i en framtidsfullmakt utpekad fullmäktig ska kunna ansöka om registrering eller fastställelse av framtidsfullmakten. Förslaget i den delen behandlas i avsnitt 10.2.1. Se också kommentaren till 1 kap. 10 § lagen om framtidsfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga.

13.6 Förslaget till förordning om ändring i förmynderskapsförordningen (1995:379)

9 §

För att fullgöra sin skyldighet enligt 16 kap. 12 § föräldrabalken att föra förteckning *ska* varje överförmyndare föra ett register över

1. de föräldraförvaltningar där kontrollåtgärder enligt 13 eller 15 kap. föräldrabalken förekommer,
2. de ställföreträdarskap som avses i 14 kap. 1 § första stycket föräldrabalken, *och*
3. *fullmaktsförhållanden enligt 1 kap. lagen (0000:0000) om framtidsfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga.*

Paragrafen innehåller en uppräkningslista av de ställföreträdarformer och föräldraförvaltningar över vilka överförmyndaren är skyldig att föra förteckningar och lägga upp akter samt expediera handlingar. Genom tillägget i den *tredje punkten* utsträcks denna skyldighet till att även omfatta fullmaktsförhållanden som grun-

dar sig framtidsfullmakter. Av 12 § följer att ett register över ett sådant fullmaktsförhållande får föras med hjälp av automatisk databehandling.

10 §

I registret *ska* varje förmynderskap, godmanskap och förvaltarskap redovisas för sig. *Detsamma gäller fullmaktsförhållanden enligt 1 kap. lagen (0000:0000) om framtidsfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga.*

Förordnas någon till god man för flera frånvarande i samma dödsbo, får dock godmanskapen redovisas i ett sammanhang.

Godmanskap enligt 11 kap. 1 eller 2 § föräldrabalken får redovisas tillsammans med förmynderskapet, om ett sådant finns registrerat, eller tillsammans med ett tidigare godmanskap eller förvaltarskap.

Godmanskap eller förvaltarskap enligt 11 kap. 4 § respektive 7 § föräldrabalken får redovisas tillsammans med ett fullmaktsförhållande som registrerats enligt 1 kap. 11 § lagen om framtidsfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga.

Även i övrigt får registret ordnas så att flera ställföreträderskap redovisas tillsammans, om det är lämpligt.

Genom tillägget i *första stycket* klargörs att även sådana fullmaktsförhållanden som överförmyndarens ska föra register över (se 9 § 3 ovan) som huvudregel ska redovisas var för sig.

Fjärde stycket, som är nytt innehåller ett undantag från huvudregeln i första stycket. Bestämmelsen innebär att överförmyndaren får registrera ett fullmaktsförhållande tillsammans med ett beslutat godmanskap eller förvaltarskap för fullmaktsgivaren. Att reglerna om framtidsfullmakter är subsidiära till föräldrabalkens ställföreträdarformer följer av 1 kap. 24 § lagen om framtidsfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga.

14 §

Överförmyndaren får använda registret i sina besluts- och tillsynsuppgifter enligt föräldrabalken *och lagen (0000:0000) om framtids-*

fullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga och i sin skyldighet att underrätta andra myndigheter om vidtagna åtgärder.

Överförmyndaren bedriver inte någon formell tillsyn över fullmaktsförhållanden grundade på framtidsfullmakter. Av lagen om framtidsfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga framgår dock att överförmyndaren har möjlighet att bl.a. begära in upplysningar och redovisning från fullmäktigen samt i vissa fall besluta att fullmäktigen inte längre får bruka en framtidsfullmakt. Genom tillägget får överförmyndaren möjlighet att använda registret även för dessa ändamål.

17 §

Samtliga handlingar som har getts in till överförmyndaren och som avser ett visst förmynderskap, godmanskap, förvaltarskap *eller fullmaktsförhållande enligt lagen (0000:0000) om framtidsfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga* ska bevaras och sammanföras till en akt. Detta gäller t.ex. förteckningar över egendom, års- och sluträkningar, redogörelser, uppgifter och ansökningar.

Tillägget innebär att överförmyndaren är skyldig att sammanföra även handlingar som rör registrerade framtidsfullmakter till en akt samt bevara dessa. I praktiken torde akten i de flesta fall inte innehålla annat än registreringsansökan och till den bifogade handlingar (se 1 kap. 11 § lagen om framtidsfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga). Akten kan också tänkas innehålla sådan redovisning från fullmäktigen som överförmyndaren i förekommande fall har att ta emot (se 1 kap. 20 § 2 nämnda lag) eller sådana upplysningar och särskild redovisning som överförmyndaren annars begärt (se 1 kap. 21 § nämnda lag). När fullmaktsförhållandet redovisas tillsammans med ett ställförträdarskap (se kommentaren 10 § fjärde stycket ovan) får en gemensam akt läggas upp enligt 18 §.

18 §

En gemensam akt får läggas upp när tillsynen avser flera förmynderskap eller godmanskap inom samma familj. En gemensam akt får också läggas upp när ställföreträdarskapen enligt 10 § redovisas tillsammans *eller när ställföreträdarskap redovisas tillsammans med ett fullmaktsförhållande som registrerats enligt 1 kap. 11 § lagen (0000:0000) om framtidsfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga.*

Tillägget utgör en anpassning av paragrafen till följd av ändringen i 10 § fjärde stycket (se ovan).

19 §

Akterna för förmynderskap, godmanskap, förvaltarskap *och fullmaktsförhållanden enligt lagen (0000:0000) om framtidsfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga* som har upphört ska förvaras särskilt.

Tillägget utgör en anpassning av paragrafen till följd av ändringen i 17 §.

21 §

Länsstyrelsen ska årligen inspektera överförmyndaren. Länsstyrelsen får avstå från en inspektion, om det är uppenbart att den är obehövlig. Om länsstyrelsen avstått från en inspektion ett visst år, ska dock inspektion genomföras följande år.

Vid inspektionen ska länsstyrelsen granska om överförmyndarens handläggning följer reglerna i föräldrabalken, *1 kap. lagen (0000:0000) om framtidsfullmakter och om behörighet i vissa fall för anhöriga*, denna förordning och även i övrigt sker på ett rättssäkert och lämpligt sätt. Länsstyrelsen ska alltid kontrollera dels det av överförmyndaren förda registret, dels stickprovsvis utvalda akter.

Länsstyrelsen ska också inspektera överförmyndaren, om det genom information som lämnas till länsstyrelsen eller på något annat sätt framkommer att det finns särskilt behov av en inspektion. En

sådan inspektion ska genomföras så att den uppfyller ändamålet med den.

Genom tillägget i *andra stycket* utsträcks länsstyrelsens årliga inspektionsskyldighet till att omfatta även sådana fullmaktsförhållanden enligt lagen om framtidsfullmakter och i vissa fall behörighet för anhöriga som överförmyndaren ska föra register över (se kommentaren till 10 § första stycket ovan).

REGERINGSKANSLIET

Promemoria

§ 265

2013-06-19

Ju 2013/4616/P

Justitiedepartementet*Enheten för familjerätt och allmän förmögensrätt***Uppdrag om framtidsfullmakter – ikraftträdande och tillsyn****Sammanfattning av uppdraget**

En utredare ska lämna förslag till vissa kompletterande bestämmelser till Förmynderskapsutredningens förslag till lag om framtidsfullmakter. Uppdraget ska redovisas senast den 15 maj 2014.

Förmynderskapsutredningens betänkande m.m.

I betänkandet Frågor om förmyndare och ställföreträdare för vuxna (SOU 2004:112) presenterar Förmynderskapsutredningen ett förslag till en lag om framtidsfullmakter. En framtidsfullmakt ska enligt förslaget vara skriftlig och i övrigt i princip underkastas samma formkrav som testamenten. Den ska kunna avse både ekonomiska och personliga angelägenheter. Fullmakten ska träda i kraft när fullmaktsgivaren varaktigt och i huvudsak är ur stånd att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser. Det är fullmäktigen som ska ta ställning till när fullmakten träder i kraft. Vidare ska det finnas viss möjlighet till insyn och kontroll från överförmyndarens sida. I betänkandet föreslås också regler om rätt för anhöriga att företräda den enskilde i vissa avseenden.

Betänkandet har remitterats och remissinstanserna är i huvudsak positiva till förslaget till lag om framtidsfullmakter. I framför allt två avseenden har dock förslaget fått kritik. Ett stort antal instanser invänder mot att det är fullmäktigen som ska avgöra när fullmakten träder i kraft. Vidare anser flera remissinstanser att den föreslagna tillsynen inte är tillräckligt omfattande. Förslagen i dessa delar anses leda till bristande rättssäkerhet och risk för illojala förfaranden.

Efter att betänkandet remitterats har lagstiftning om framtidsfullmakter antagits i Finland och Norge. I Finland gäller sedan år 2007 en ordning som i stora delar överensstämmer med det svenska förslaget. Det finska systemet bygger dock på en större inblandning av överförmyndaren och innefattar regler om fastställelse och registrering av fullmakten samt en mer omfattande tillsyn. Även den norska regleringen har stora likheter

2

med det svenska förslaget. Den kan i fråga om fullmaktens ikraftträdande och tillsynen sägas ligga mellan den svenska och finska lösningen. Beträffande anhörigas rätt att företräda den enskilde är den norska regleringen mindre omfattande än det svenska förslaget. Såväl Finland som Norge har antagit internationellt privaträttsliga regler avseende framtidsfullmakter.

Det finns mot den angivna bakgrunden behov av att komplettera det förslag till lag om framtidsfullmakter som lämnats i Förmynderskapsutredningens betänkande.

Uppdragsbeskrivning

En utredare ges i uppdrag att i en promemoria lämna förslag till vissa kompletterande bestämmelser till Förmynderskapsutredningens förslag till lag om framtidsfullmakter. Inriktningen ska vara att behålla framtidsfullmaktens föreslagna privaträttsliga karaktär. Vidare ska systemet med fullmakter vara så enkelt som möjligt samtidigt som det uppfyller tillräckliga krav på rättssäkerhet. Relevanta lösningar i framför allt Norge men även Finland ska beaktas.

- Utredaren ska ta ställning till vid vilken tidpunkt fullmakten ska träda i kraft. En lösning kan vara att låta fullmäktigen besluta om ikraftträdande och införa en möjlighet att registrera fullmakten hos en myndighet. Ett alternativ kan vara att ikraftträdandet sker först efter ett myndighetsbeslut.

I uppdraget ingår vidare

- att överväga om tillsynen behöver stärkas i förhållande till Förmynderskapsutredningens förslag om framtidsfullmakter,
- att ta ställning till om Förmynderskapsutredningens förslag om rätt för anhöriga att företräda den enskilde i vissa ekonomiska angelägenheter kan förenklas, samt
- att ta ställning till om det finns behov av att i den föreslagna lagen om framtidsfullmakter införa internationellt privaträttsliga bestämmelser.
- Utredaren får även i övrigt föreslå de ändringar och kompletteringar av Förmynderskapsutredningens förslag om framtidsfullmakter som han anser behövs.

Utredaren ska hålla sig informerad om och beakta relevant arbete som pågår inom Regeringskansliet och i den utsträckning som det är nödvändigt inhämta upplysningar från berörda myndigheter och organisationer. Utredaren ska samråda med Utredningen om beslutsoförmögna inom vård, omsorg och forskning (S 2012:06). I uppdraget ingår också att redovisa vilka ekonomiska konsekvenser förslaget kan komma att medföra och föreslå hur eventuella kostnader ska finansieras.

Uppdraget ska redovisas senast den 15 maj 2014.

SOU 2004:112

Föräldrabalken och nya lagar

1.2 Förslag till lag om framtidsfullmakter m.m. och om behörighet i vissa fall för anhöriga

Häri genom föreskrivs följande.

1 kap. Om framtidsfullmakter, m.m.

Innebörd

1 § En framtidsfullmakt är en fullmakt åt en eller flera personer att företräda fullmaktsgivaren efter den tidpunkt då fullmaktsgivaren på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande varaktigt och i huvudsak är ur stånd att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser.

Framtidsfullmakt kan upprättas av den som har fyllt 18 år.

2 § Fullmakten kan omfatta både ekonomiska och personliga angelägenheter. Det skall klart framgå av fullmakten att den har verkan efter den tidpunkt som anges i 1 §.

Om framtidsfullmakten skall omfatta åtgärder inom hälso- och sjukvården, skall detta särskilt anges.

3 § Förordnanden i en framtidsfullmakt som innebär att en fullmäktig ges behörighet i personliga angelägenheter i de avseenden som anges i 11 kap. 6 § föräldrabalken är utan verkan.

Upprättande

4 § En framtidsfullmakt skall upprättas skriftligt med två vittnen. Fullmaktsgivaren skall skriva under framtidsfullmakten i vittnenas samtida närvaro eller intyga inför dem att han eller hon har skrivit under handlingen. Framtidsfullmakten bör dateras. Vittnena skall ha kännedom om att handlingen är en framtidsfullmakt. De skall bekräfta handlingen genom sin underskrift.

För vittnen enligt första stycket skall gälla de villkor som anges i 10 kap. 4 § första stycket ärvdabalken.

Den som anges som fullmäktig i framtidsfullmakten får inte tas till vittne.

5 § Vittnena bör på framtidsfullmakten anteckna iakttagelser om fullmaktsgivarens hälsotillstånd och andra omständigheter som är av betydelse för framtidsfullmaktens giltighet.

Läkarintyg eller annan likvärdig utredning om fullmaktsgivarens hälsotillstånd när framtidsfullmakten skrevs bör bifogas framtidsfullmakten.

Återkallelse

6 § En framtidsfullmakt kan inte med bindande verkan göras oåterkallelig.

7 § En framtidsfullmakt återkallas genom att fullmaktsgivaren återtar eller låter förstöra handlingen. Fullmäktigen skall på begäran av fullmaktsgivaren lämna tillbaka framtidsfullmakten.

Har tredje man fått ett särskilt meddelande om att framtidsfullmakten är återkallad, gäller detta som återkallelse gentemot honom.

8 § För återkallelse i övrigt eller förklaring att en framtidsfullmakt skall vara kraftlös gäller vad som anges i 2 kap. 17, 19 och 20 §§ lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

En framtidsfullmakt som innefattar rätt att sluta avtal om köp, byte eller gåva av fast egendom är utan verkan i sådana angelägenheter, om återkallelse har skett enligt 7 § första stycket eller om den har förklarats kraftlös i enlighet med vad som anges i 2 kap. 17 § lagen om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

Ikraftträdande

9 § Fullmäktigen skall ta ställning till när fullmakten i enlighet med 1 § träder i kraft.

Ett förordnande för en person att vara fullmäktig enligt en framtidsfullmakt skall anses innefatta medgivande för fullmäktigen att ta del av uppgifter om fullmaktsgivarens hälsotillstånd, om detta behövs för att avgöra om fullmaktsgivarens tillstånd är sådant som anges i 1 §.

SOU 2004:112

Föräldrabalken och nya lagar

10 § Om inte annat framgår av fullmakten skall fullmäktigen snarast underrätta fullmaktsgivaren och dennes make eller sambo och närmaste släktingar om fullmaktens ikraftträdande och om dess innehåll.

Jäv

11 § En fullmäktig har inte rätt att företräda fullmaktsgivaren, om det uppstår en fråga om rättshandling eller rättegång mellan fullmaktsgivaren å ena sidan och fullmäktigen, hans eller hennes make eller sambo eller någon annan som fullmäktigen företräder å den andra sidan.

Första stycket hindrar inte att fullmäktigen lämnar personliga presenter eller andra gåvor som får anses ha stöd i framtidsfullmakten. Fullmäktigen kan också täcka nödvändiga utgifter samt bestämma eget arvode i enlighet med vad som bestäms i fullmakten eller får anses skäligt.

Om förordnande av god man i fullmäktigens ställe i fall som anges i första stycket tillämpas 11 kap. 17 § andra stycket föräldrabalken. Föreskrifterna i nämnda § tredje stycket om förordnande av god man när det finns intresseemotsättning tillämpas i förhållandet mellan fullmaktsgivaren och fullmäktigen, om det begärs av någon av dem eller om det annars är lämpligt. Om sådan god man gäller också vad som i övrigt är föreskrivet i 11 kap. föräldrabalken.

Fullmaktsgivarens bundenhet

12 § Den som har gett en framtidsfullmakt för någon annan att företräda sig är omedelbart berättigad och förpliktad i förhållande till tredje man genom en rättshandling som fullmäktigen har företagit inom framtidsfullmaktens gränser och i fullmaktsgivarens namn.

Vad som sägs i första stycket gäller även i fråga om fullmakt att företräda fullmaktsgivaren vid rättshandlingar, som företas gentemot honom.

13 § Har fullmäktigen överskridit sin befogenhet när han företagit en rättshandling, gäller rättshandlingen inte mot fullmaktsgivaren, om tredje man insett eller borde ha insett att fullmäktigen överskred sin befogenhet.

14 § Om fullmaktsgivaren har särskild anledning att befara att fullmäktigen kommer att på grund av fullmakten företa rättshandlingar gentemot en viss person, som saknar kännedom om att framtidsfullmakten enligt 20 § inte längre gäller, skall fullmaktsgivaren om möjligt meddela denne att framtidsfullmakten har upphört att gälla. Underlåter fullmaktsgivaren det, får han inte mot en person som är i god tro åberopa att framtidsfullmakten inte gäller.

Fullmäktigens ansvar m.m.

15 § Fullmäktigen ansvarar gentemot tredje man för att han eller hon har nödvändig fullmakt. Om detta gäller vad som föreskrivs i 2 kap. 25 § lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

16 § För det inbördes förhållandet mellan fullmaktsgivare och fullmäktig gäller vad som föreskrivs i 18 kap. handelsbalken.

Fullmäktigen skall hålla fullmaktsgivarens medel avskilda från sina egna.

Granskning av hur framtidsfullmakten används

17 § Fullmäktigen skall på begäran av överförmyndaren för den kommun där fullmaktsgivaren är folkbokförd lämna de upplysningar om fullmaktsförhållandet och företagna åtgärder som överförmyndaren begär. Fullmaktsgivaren skall på överförmyndarens begäran även lämna särskild redovisning för sitt uppdrag.

Förordnande av god man eller förvaltare enligt föräldrabalken

18 § Om möjlighet att besluta om godmanskap eller förvaltarskap för fullmaktsgivaren gäller vad som föreskrivs i 11 kap. 2 och 9 §§ föräldrabalken. Ansökan om sådant anordnande får göras, förutom av dem som anges i 11 kap. 25 § nämnda balk, av den som i en framtidsfullmakt har angetts som fullmäktig.

Då det gäller att bedöma om det behövs godmanskap eller förvaltarskap skall rätten särskilt beakta, om framtidsfullmäktigen inte kan ta tillvara fullmaktsgivarens intressen på det sätt som får anses vara förutsatt i fullmakten.

SOU 2004:112

Föräldrabalken och nya lagar

19 § Om godmanskap enligt 11 kap. 2 § föräldrabalken eller förvaltarens anordnas för fullmaktsgivaren, är framtidsfullmakten utan verkan för de angelägenheter som omfattas av beslutet.

Om verkan av framtidsfullmakten i vissa fall

20 § Om framtidsfullmakten har trätt i kraft men fullmaktsgivarens tillstånd inte längre är sådant som anges i 1 §, saknar framtidsfullmakten verkan, när inte annat följer av 14 §.

21 § Dör fullmaktsgivaren eller blir fullmaktsgivarens egendom avträdd till konkurs eller får han eller hon förvaltare och har framtidsfullmakten trätt i kraft och brukats av fullmäktigen, gäller i fråga om ekonomiska angelägenheter vad som sägs i 2 kap. 21, 23 och 24 §§ lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

Framtidsfullmäktiges rätt att låta annan rättshandla på den enskildes vägnar, m.m.

22 § En framtidsfullmäktig kan överlåta behörighet att företräda fullmaktsgivaren endast om det följer av en tillämpning av föreskrifterna i 11 kap. 23 § föräldrabalken. Om ytterligare inskränkningar i rätten att överlåta behörighet är särskilt föreskrivet. Vad som har sagts nu gäller dock inte om något annat anges i framtidsfullmakten.

Periodiskt återkommande betalningar, m.m.

23 § En skriftlig fullmakt som någon har lämnat annan att i visst angivet avseende hos kreditinstitut eller annan tredje man uppbära medel för periodiskt återkommande betalningar eller andra penningöverföringar för de ändamål som anges i 2 kap. 2 § har verkan även sedan fullmaktsgivaren har kommit i det tillstånd som anges i 1 §. I fråga om en sådan fullmakt gäller 6 §.

Vad som sägs i första stycket skall gälla även andra skriftliga medgivanden om periodiska betalningar eller penningöverföringar från den enskilde för där angivna ändamål.

Särskilda föreskrifter

24 § Det finns särskilda föreskrifter om framtidsfullmakter i bl.a. lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m. och lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom den sociala välfärden.

2 kap. Om anhöriga ställföreträdare i vissa ekonomiska angelägenheter

Behörighetens avgränsning

1 § I detta kapitel finns föreskrifter om anhöriga med behörighet i vissa ekonomiska angelägenheter för personer som har fyllt 18 år men som på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande uppenbarligen varaktigt saknar förmåga att ha hand om sina ekonomiska angelägenheter.

2 § Behörigheten för anhöriga enligt 1 § avser, enligt vad som närmare anges i 6 §, sedvanliga rättshandlingar med anknytning till den enskildes dagliga livsföring.

Sådana rättshandlingar kan avse livsmedel, kläder och skor, förbrukningsartiklar, boende, hälsa och hygien, tandvård, transporter, avgifter för sociala tjänster, skattebetalningar, telefon, tillgång till massmedier, förströelser, försäkringar och medlemskap i föreningar.

Behörigheten avser även insättning av den enskildes medel hos bank eller kreditmarknadsföretag.

3 § Behörigheten för anhöriga gäller endast i den mån den enskilde inte företräds av framtidsfullmäktig enligt 1 kap. i denna lag eller av god man eller förvaltare enligt föräldrabalken.

Vilka anhöriga är behöriga?

4 § Följande anhöriga kommer i fråga som ställföreträdare enligt detta kapitel.

1. Make eller sambo.
2. Barn.
3. Barnbarn.

SOU 2004:112

Föräldrabalken och nya lagar

4. Föräldrar.

5. Syskon.

Om den enskilde på grund av bestående funktionsnedsättning är i det tillstånd som anges i 1 § när han eller hon fyller 18 år, kan han eller hon företrädas endast av en god man eller en förvaltare.

5 § Ställföreträderskapet bestäms av den ordning i vilken de anhöriga är upptagna under punkterna i 4 §. Då skall bortses från personer som avböjer uppgiften eller inte kan anträffas eller är underåriga eller annars är ur stånd att sköta uppgiften.

Två eller flera anhöriga under samma punkt företräder den enskilde gemensamt. De kan inbördes anförtro varandra behörigheten.

Ett avböjande från en anhörig eller anhöriga under samma punkt kan endast avse samtliga angelägenheter enligt 2 §.

Närmare om den anhöriges behörighet

6 § Den anhörige får inom ramen för 1 och 2 §§

1. träffa avtal för den enskildes räkning,

2. ombesörja betalningar för denne med tillgängliga medel,

3. för ändamål som anges i 2 § tredje stycket och, i behövlig utsträckning, under 2 i denna paragraf lyfta inkomst och avkastning av egendom som tillkommer den enskilde och ta i anspråk banktillgodohavanden och andra penningmedel, och

4. lämna eller ändra sådan skriftlig fullmakt eller sådant medgivande som avses i 1 kap. 23 §.

7 § Den anhörige har inte behörighet att företräda den enskilde i mål eller ärende hos domstol eller annan myndighet.

Den anhörige har inte heller rätt att företräda den enskilde, om det uppstår en fråga om en rättshandling mellan den enskilde, å ena sidan, och den anhörige, den anhöriges make eller sambo eller någon som den anhörige företräder, å den andra sidan.

Om förordnande av god man i den anhöriges ställe i fall som anges i andra stycket tillämpas 11 kap. 17 § andra stycket föräldrabalken. Föreskrifterna i nämnda § tredje stycket om förordnande av god man när det finns intressebegränsning tillämpas i förhållandet mellan den enskilde och den anhörige, om det begärs av någon

av dem eller om det annars är lämpligt. Om sådan god man gäller också vad som i övrigt är föreskrivet i 11 kap. föräldrabalken.

Om visst skydd för tredje man i god tro

8 § En rättshandling som en anhörig med stöd av 1 och 3–5 §§ har företagit för den enskildes räkning är bindande för den enskilde även om den inte har varit av det slag som anges i 2 §, såvida tredje man varken insåg eller borde ha insett rätta förhållandet.

9 § Om den enskilde har särskild anledning att befara att en anhörig med åberopande av behörighet enligt detta kapitel kommer att företa rättshandlingar gentemot en viss person som saknar kännedom om att den enskilde inte längre är i det tillstånd som anges i 1 §, skall den enskilde om möjligt meddela denna person att behörigheten har upphört att gälla. Underlåter den enskilde det, får han eller hon inte mot en person som är i god tro åberopa att behörigheten har upphört.

Skyldigheter för den anhörige

10 § När den anhörige tar i anspråk behörighet enligt detta kapitel skall han eller hon alltid handla på det sätt som bäst gagnar den enskilde. Härvid skall beaktas den enskildes egen uttryckta eller förmodade inställning.

11 § En anhörig som utnyttjar sin behörighet skall fortlöpande föra räkenskaper över sin förvaltning och göra anteckningar om sina åtgärder i övrigt. Den anhörige skall se till att pengar som tillhör den enskilde förvaras så att de inte sammanblandas med tillgångar som han eller hon annars förvaltar.

12 § Den anhörige skall på begäran av överförmyndaren i den kommun där den enskilde är folkbokförd lämna de upplysningar som överförmyndaren begär om vilka åtgärder som han eller hon har vidtagit med hänvisning till behörighet enligt detta kapitel. Den anhörige skall på överförmyndarens begäran även lämna särskild redovisning för sitt handlande.

SOU 2004:112

Föräldrabalken och nya lagar

Skadestånd

13 § En anhörig som har tagit i anspråk sin behörighet enligt detta kapitel är skyldig att ersätta skada som han eller hon har orsakat den enskilde uppsåtligen eller av vårdslöshet.

Om flera anhöriga är ansvariga, tillämpas 12 kap. 14 § andra stycket föräldrabalken.

I fråga om rätt att väcka talan om ersättning tillämpas vad som anges i 12 kap. 15 § andra stycket föräldrabalken.

14 § Om en rättshandling, som en anhörig har vidtagit med åberopande av behörighet enligt detta kapitel, på grund av brist i behörigheten inte blir bindande, är den som företagit rättshandlingen skyldig att ersätta godtroende tredje man skada som denne har tillfogats. Detta gäller dock inte, om rättshandlingen saknar bindande verkan mot den enskilde till följd av någon särskild omständighet, som den anhörige inte kände till och som tredje man inte med fog kunde förutsätta att den anhörige skulle känna till.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.
 2. Fullmakter som har upprättats före ikraftträdandet skall ha verkan som framtidsfullmakter efter ikraftträdandet, om de uppfyller förutsättningarna i lagen.
 2. I fråga om sådana skriftliga fullmakter och medgivanden som anges i 1 kap. 23 § skall den nya lagen gälla även om de har upprättats före ikraftträdandet.

Departementsserien 2014

Kronologisk förteckning

1. Gröna boken
Riktlinjer för författningsskrivning. SB.
2. Patent- och marknadsdomstol. Ju.
3. Europeisk skyddsorder
– Samarbete om skydd för hotade och förföljda personer inom EU. Ju.
4. Våldsbejakande extremism i Sverige
– nuläge och tendenser. Ju.
5. Särskilt ömmande omständigheter. Ju.
6. Gårdstödet 2015–2020
–förslag till svenskt genomförande. L.
7. Minskat svartarbete i byggbranschen. Fi.
8. Den mörka och okända historien
Vitbok om övergrepp och kränkningar av romer under 1900-talet. A.
9. En samlad kunskapsstyrning för hälso- och sjukvård och socialtjänst. S.
10. En tydligare beredning av myndighetsföreskrifter. Fi.
11. Sveriges sjätte nationalrapport om klimatförändringar
I enlighet med Förenta Nationernas ramkonvention om klimatförändringar.
+ Engelsk översättning. M.
12. Ekonomiska effekter av ett längre arbetsliv.
Långsiktiga ekonomiska effekter av Pensionsåldersutredningens förslag. S.
13. Åtalsförordnande enligt 2 kap. brottsbalken.
Ju.
14. Genomförande av brottsofferdirektivet. Ju.
15. Ersättning för höga sjuklönekostnader. S.
16. Framtidsfullmakter. Ju.

Departementsserien 2014

Systematisk förteckning

Statsrådsberedningen

Gröna boken
Riktlinjer för författningsskrivning. [1]

Justitiedepartementet

Patent- och marknadsdomstol. [2]
Europeisk skyddsorder
– Samarbeta om skydd för hotade och förföljda personer inom EU. [3]
Våldsbejakande extremism i Sverige.
– nuläge och tendenser. [4]
Särskilt ömmande omständigheter. [5]
Åtalsförordnande enligt 2 kap. brottsbalken. [13]
Genomförande av brottsofferdirektivet. [14]
Framtidsfullmakter. [16]

Socialdepartementet

En samlad kunskapsstyrning för hälso- och sjukvård och socialtjänst. [9]
Ekonomiska effekter av ett längre arbetsliv.
Långsiktiga ekonomiska effekter av Pensionsåldersutredningens förslag. [12]
Ersättning för höga sjuklönekostnader. [15]

Finansdepartementet

Minskat svartarbete i byggbranschen. [7]
En tydligare beredning av myndighetsföreskrifter. [10]

Landsbygdsdepartementet

Gårdsstödet 2015–2020
– förslag till svenskt genomförande. [6]

Miljödepartementet

Sveriges sjätte nationalrapport om klimatförändringar
I enlighet med Förenta Nationernas ramkonvention om klimatförändringar.
+ Engelsk översättning. [11]

Arbetsmarknadsdepartementet

Den mörka och okända historien
Vitbok om övergrepp och kränkningar av romer under 1900-talet. [8]